

— 209 —

የግሥ፣ መፈለግ፣ የዋህ፣ አርባታ፡

(ሀ) ዐቢይ፣ አንቀጽ፡

1. ጎላፈ፣ ጊዜያት፡

ነጠላ፡	ብዙ፡
የዋህ፡ ጎላፈ = ስ— ፈለግሁ፡	ስ—ፈለግን፡
ዪ— ፈለግህ፡	ዪ—ፈለግህኝሁ፡
፫— ፈለግሽ፡	፫—ፈለግሽሁ፡
፫— ፈለግሽ፡	፫—ፈለግሽሁ፡
የቅርብ፡ ጎላፈ = ስ— ፈለግህአሁ፡	ስ—ፈለግንአሁ፡
ዪ— ፈለግህአሁ፡	ዪ—ፈለግህአሁኝሁ፡
፫— ፈለግህአሁ፡	፫—ፈለግህአሁኝሁ፡
፫— ፈለግህአሁ፡	፫—ፈለግህአሁኝሁ፡

ግስገንዘቢያ = አ፡ ተውጦ፡ ፈለግሃል፡ ፈለግሃል፡ ... እየተባለም፡ ይነገራል፡

የሩቅ፡ ጎላፈ = ስ— ፈለግህ፡ ነበር፡	ስ—ፈለግን፡ ነበር፡
ዪ— ፈለግህ፡ ነበር፡	ዪ—ፈለግህኝሁ፡ ነበር፡
፫— ፈለግህ፡ ነበር፡	፫—ፈለግህኝሁ፡ ነበር፡
፫— ፈለግህ፡ ነበር፡	፫—ፈለግህኝሁ፡ ነበር፡

2. የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡

የቅርብ = ስ— ልጄልግ፡ ነው፡	ስ—ልጄልግ፡ ነው፡
ዪ— ልጄልግ፡ ነው፡	ዪ—ልጄልግ፡ ነው፡
፫— ልጄልግ፡ ነው፡	፫—ልጄልግ፡ ነው፡
፫— ልጄልግ፡ ነው፡	፫—ልጄልግ፡ ነው፡
የዋህ = ስ— አፈልግአሁ፡	ስ—አንፈልግአለን፡
ዪ— ስፈልግአሁ፡	ዪ—ስፈልግአለንኝሁ፡
፫— ስፈልግአሁ፡	፫—ስፈልግአለንኝሁ፡
፫— ስፈልግአሁ፡	፫—ስፈልግአለንኝሁ፡

ግስገንዘቢያ = (ሀ) አ፡ ተውጦ፡ አፈልጋለሁ፡ ትፈልጋለህ፡ ... እየተባለ፡ ይነገራል፡

(ለ) የጥርጥር፡ ምግባር፡ በሚነገርበት፡ ጊዜያት፡ አፈልግ፡ ይሆናል፡

ትፈልግ፡ ይሆናል፡ ትፈልግ፡ ይሆናል፡ እያለ፡ ይረባል፡

(ለ) ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡

1. የአሁን፡ ጊዜያት፡

ነጠላ፡	ብዙ፡
ስ— ልጄልግ፡	ስ—አንፈልግ፡
ዪ— ልጄልግ፡	ዪ—ልጄልግ፡
፫— ልጄልግ፡	፫—ልጄልግ፡
፫— ልጄልግ፡	፫—ልጄልግ፡

2. ትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡

ስ— አንድፈልግ፡ ይሁን፡	ስ—አንድንፈልግ፡ ይሁን፡
ዪ— አንድንፈልግ፡ ይሁን፡	ዪ—አንድንፈልግ፡ ይሁን፡
፫— አንድንፈልግ፡ ይሁን፡	፫—አንድንፈልግ፡ ይሁን፡
፫— አንድንፈልግ፡ ይሁን፡	፫—አንድንፈልግ፡ ይሁን፡

(ለ) አዋዋይ፡ አንቀጽ፡

ስ፡ ምክንያታዊ፡ አዋዋይ፡

1. ጎላፈ፡ ጊዜያት፡

የዋህ፡ ጎላፈ ስ— ብፈልግ፡ ኖሮ፡	ስ—ብንፈልግ፡ ኖሮ፡
ዪ— ብፈልግ፡ ኖሮ፡	ዪ—ብፈልግ፡ ኖሮ፡
፫— ብፈልግ፡ ኖሮ፡	፫—ብፈልግ፡ ኖሮ፡
፫— ብፈልግ፡ ኖሮ፡	፫—ብፈልግ፡ ኖሮ፡

ግስገንዘቢያ፡ «ኖሮ»፡ የሚለው፡ ረዳቱ፡ ግሥ፡ ቀርቶ፡ ብቻውንም፡ ይነገራል፡ ይኸውም፡ «ብፈልግ፡ ብፈልግ፡ ... ይላል፡ ግለት፡ ነው፡»

በዚህም፡ ጊዜ፡ ክፍሉ፡ ከትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡ ይሆናል፡

የሩቅ፡ ጎላፈ ስ— ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡	ስ—ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡
ዪ— ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡	ዪ—ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡
፫— ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡	፫—ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡
፫— ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡	፫—ልጄልግ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡

(ሐ) አዋቂ ስርዓት፡ (ለጣቢያ)

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ነጠላ፡	ብዙ፡
ወለተኛ፡ ስ — አረጋግ፡ ዘንድ፡	ስ — አንረጋግ፡ ዘንድ፡
ደ — ትረጋግ፡ ዘንድ፡	ደ — ትረጋግ፡ ዘንድ፡
ቦ — ቦረጋግ፡ ዘንድ፡	ቦ — ቦረጋግ፡ ዘንድ፡
ጥንታዊ፡ ስ — አንዲረጋግ፡	ስ — አንዲንረጋግ፡
ደ — አንድትረጋግ፡	ደ — አንድትረጋግ፡
ቦ — አንድትረጋግ፡	ቦ — አንድትረጋግ፡

ማስገንዘቢያ፡ «አንድ» በማለት፡ ፈንታ፡ «ለ» የሚለው፡ ቃል፡ እየተጨመረ፡ አንድ ይሆናል፡ ይሄውም፡ «አረጋግ፡ ለትረጋግ፡ ለትረጋግ፡ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው፡

ደ፡ — ተጽዕኖ፡ አዋቂ፡

1. ጥላፈ፡ ጊዜያት

ጸጸት፡ ስ — በረጋግ፡ ነበር፡	ስ — በረጋግ፡ ነበር፡
ደ — በረጋግ፡ ነበር፡	ደ — በረጋግ፡ ነበር፡
ቦ — በረጋግ፡ ነበር፡	ቦ — በረጋግ፡ ነበር፡

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ጸጸት፡ ስ — አረጋግ፡ ነበር፡	ስ — አንረጋግ፡ ነበር፡
ደ — ትረጋግ፡ ነበር፡	ደ — ትረጋግ፡ ነበር፡
ቦ — ቦረጋግ፡ ነበር፡	ቦ — ቦረጋግ፡ ነበር፡

ማስገንዘቢያ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በጥላፈ፡ ጊዜያት፡ የተነገረው፡ ቃል፡ «ነበር» የሚለውም፡ ሳይጨመር በትንቢት፡ «በረጋግ፡ በረጋግ፡ . . . ይላል፡ ይሄውም፡ በጥላፈ፡ ወይም፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ እየገባ፡ ጸጸትን፡ ምኞትን፡ የሚገልጽ፡ ነው፡

(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ

አርአስት

መረጋግ

በዝ፡ አንቀጽ

1. ጥላፈ፡ ጊዜያት

ነጠላ፡	ብዙ፡
ስ — ረጋግ —	ስ — ረጋግ —
ደ — ረጋግ —	ደ — ረጋግ —
ቦ — ረጋግ —	ቦ — ረጋግ —

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ስ — አረጋግ —	ስ — አንረጋግ —
ደ — ትረጋግ —	ደ — ትረጋግ —
ቦ — ቦረጋግ —	ቦ — ቦረጋግ —

ግጥሙ ቅጽ

1. ጥላፈ፡ ጊዜያት

ስ — የረጋግ፡	ስ — የረጋግ፡
ደ — የረጋግ፡	ደ — የረጋግ፡
ቦ — የረጋግ፡	ቦ — የረጋግ፡

ማስገንዘቢያ፡ የረጋግ፡ ለገጽ፡ «ረጋግ፡ የነበር፡ ረጋግ፡ የነበር፡ ይላል፡ ይሄውም፡

2. የአሁን ስርዓት፡ የትንቢት፡ ጊዜያት

ስ — የረጋግ፡	ስ — የረጋግ፡
ደ — የረጋግ፡	ደ — የረጋግ፡
ቦ — የረጋግ፡	ቦ — የረጋግ፡

(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ፡ (ለጣቂ፡)

ውስጠ፡ የ፡

ነጠላ፡

ብዙ፡

መፈለጊያ፡

መፈለጊያዎች፡

ዘርፍ፡ ለባዘር፡

ፍለጋ፡

ፍለጋዎች፡

ፍላጎት፡

ፍላጎቶች፡

አፈላለግ፡

አፈላለጎች፡

- 210 -

የገጽ፡ መፈለግ፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡

የአግርፍ፡ ሰዎችው፡ ዝርዝር፡ እርባታው፡ በጣም፡ ብዙ፡ ነው፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በቁ. 209፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ የጸፍናቸው፡ ቃላት፡ እንደገና፡ ዝርዝር፡ አጸፋ፡ እየተሠመረባቸው፡ ይረባሉ፡ ይህንንም፡ በፀረፍተ፡ ነገር፡ እየሞላን፡ ለማስረፍት፡ ስንል፡ ተውላጠ፡ ስሞችን፡ በለቤትና፡ ተላቢ፡ እያደረግን፡ ጽፈናል፡ ተብቶ 211፡ እይ፡

የ፡ አ፡ ፊደል፡ ድምፁን፡ ለተከታዩ፡ አውርሶ፡ እርሱ፡ ፊት፡ እንደሚታጣ፡ በየስፍራው፡ ተናግረናል፡ ስለዚህም፡ በሚከተለው፡ እርባታ፡ በእንዳንድ፡ ስፍራ፡ ላይ፡ «አ» እየተዋጠ፡ መጻፉን፡ አስተውል፡ ይኸውም፡ «አፈላለጋቸው አለሁ» ሊባል፡ የሚገባው፡ ቃል፡ እፈላለጋቸዋለሁ፡ እየተባለ፡ ተጽፎአል፡ ግለት፡ ነው፡ ነገር፡ ግን፡ አ፡ ሳይዋጥ፡ ቢጻፍም፡ ሥረ፡ ነገሩ፡ እንዲሁ፡ ነውና፡ ጸፍ፡ አያሰኝም፡

የ፡ ሀ፡ ፊደል፡ የግዕዝነት፡ ድምፁ፡ በልማድ፡ ጠፍቶ፡ እንደቀረ፡ ካሁን፡ በፊት፡ ተናግረናል፡ (ተ፡ ቁ፡ 172 እይ፡) ስለዚህም፡ የእርባታ፡ መረው፡ ሀ፡ ግዕዝ፡ እናጋራ፡ ድምፅ፡ በተከተለው፡ ጊዜ፡ ከ፡ ወደመዘን፡ ይለወጣል፡ ይኸውም፡ «ፈለገህ» የሚለው፡ ቃል፡ ሲዘረዘር፡ «ፈለግኸኝ»፡ «ፈለግኸው»፡ . . . ይላል፡ ግለት፡ ነው፡

- 211 -

ዝርዝር፡ እርባታው፡

		ወደ ድ፡ አንቀጽ				ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡
ባለቤት፡ ተ.ቦ.	ተላቢ፡ ተ.ቦ.	ን ላ ፈ ፡ ጊ ዜ ያ ት ፡			የአውገገ፡ የትግዢት፡ ጊዜያት፡	የአውገገ፡ ጊዜያት፡
		የዋህ፡ ገላፊ፡	የቅርብ፡ ገላፊ፡	የራሱ፡ ገላፊ፡		
አ፡	እኔን፡	—	—	—	—	—
	አንተን፡	ፈለገሁ፡	ፈለገህህ፡	ፈለገህ፡ ነበር፡	እፈለግሃለሁ፡	ፈለገህ፡
	አንድን፡	ፈለገሁ፡	ፈለገህህ፡	ፈለገህ፡ ነበር፡	እፈለግሃለሁ፡	ፈለገህ፡
	እርሱን፡	ፈለገሁ፡	ፈለገህህ፡	ፈለገሁ፡ ነበር፡	እፈለግሃለሁ፡	ፈለገሁ፡
	እርሷን፡	ፈለገሁ፡	ፈለገህህ፡	ፈለገሁ፡ ነበር፡	እፈለግሃለሁ፡	ፈለገሁ፡
	እኛን፡	—	—	—	—	—
	እናንተን፡	ፈለገንዎልኩ፡	ፈለገህንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡ ነበር፡	እፈለግንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡
	እነርሱን፡	ፈለገንዎልኩ፡	ፈለገህንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡ ነበር፡	እፈለግንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡
አንተ፡	እኔን፡	ፈለገኸኝ፡	ፈለገኸኛል፡	ፈለገኸኝ፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገኝ፡
	አንተን፡	—	—	—	—	—
	አንድን፡	—	—	—	—	—
	እርሱን፡	ፈለገኸው፡	ፈለገኸዋል፡	ፈለገኸው፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገው፡
	እርሷን፡	ፈለገኸት፡	ፈለገኸታል፡	ፈለገኸት፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገች፡
	እኛን፡	ፈለገኸን፡	ፈለገኸኛል፡	ፈለገኸን፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገን፡
	እናንተን፡	—	—	—	—	—
	እነርሱን፡	ፈለገኸንዎልኩ፡	ፈለገኸንዎልኩ፡	ፈለገኸንዎልኩ፡ ነበር፡	ትፈለግኸንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡
አንድን፡	እኔን፡	ፈለገኸኝ፡	ፈለገኸኛል፡	ፈለገኸኝ፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገኝ፡
	አንተን፡	—	—	—	—	—
	አንድን፡	—	—	—	—	—
	እርሱን፡	ፈለገኸው፡	ፈለገኸዋል፡	ፈለገኸው፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገው፡
	እርሷን፡	ፈለገኸት፡	ፈለገኸታል፡	ፈለገኸት፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገች፡
	እኛን፡	ፈለገኸን፡	ፈለገኸኛል፡	ፈለገኸን፡ ነበር፡	ትፈለግኸዋለሁ፡	ፈለገን፡
	እናንተን፡	—	—	—	—	—
	እነርሱን፡	ፈለገኸንዎልኩ፡	ፈለገኸንዎልኩ፡	ፈለገኸንዎልኩ፡ ነበር፡	ትፈለግኸንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡
እርሱ፡	እኔን፡	ፈለገኝ፡	ፈለገሃል፡	ፈለገኝ፡ ነበር፡	ይፈለግሃል፡	ይፈለገኝ፡
	አንተን፡	ፈለገህ፡	ፈለገሃል፡	ፈለገህ፡ ነበር፡	ይፈለግሃል፡	ይፈለገህ፡
	አንድን፡	ፈለገኸ፡	ፈለገሃል፡	ፈለገኸ፡ ነበር፡	ይፈለግሃል፡	ይፈለገኸ፡
	እርሱን፡	ፈለገው፡	ፈለገታል፡	ፈለገው፡ ነበር፡	ይፈለግሃል፡	ይፈለገው፡
	እርሷን፡	ፈለገች፡	ፈለገታል፡	ፈለገች፡ ነበር፡	ይፈለግሃል፡	ይፈለገች፡
	እኛን፡	ፈለገን፡	ፈለገናል፡	ፈለገን፡ ነበር፡	ይፈለግሃል፡	ይፈለገን፡
	እናንተን፡	ፈለገንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡ ነበር፡	ይፈለግንዎልኩ፡	ይፈለገንዎልኩ፡
	እነርሱን፡	ፈለገንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡	ፈለገንዎልኩ፡ ነበር፡	ይፈለግንዎልኩ፡	ይፈለገንዎልኩ፡

[illegible][illegible]

ባለቤት፡ ተባቢ፡		አዋቂ፡ አንቀጽ፡ (አጣቂ፡)			
ተ. ቦ.	ተ. ቦ.	ፖሊስ ተቋም፡		ተፈጻሚ፡ አዋቂ፡ አንቀጽ፡	
		ገላፊ፡ ጊዜያት፡	የአዋጅ፡ የተገቢት፡ ጊዜያት፡	ገላፊ፡ ጊዜያት፡	የአዋጅ፡ የተገቢት፡
አርባ	አገጥ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
አገጥ	አገጥ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
አገጥ	አገጥ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
አገጥ	አገጥ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
አገጥ	አገጥ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አርባ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡
	አንቀጽ፡	በተፈጻሚነት፡ ፍር፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡	በተፈጻሚነት፡ ዘንድ፡

ማስገንዘቢያ፡ ምክንያታዊ፡ አዋቂ፡ አንቀጽ፡ በጎላፊው፡ ጊዜያት፡ «ፍር፡» የሚለው፡ ረዳት፡ ግሥ፡ ሳይጨመርበትም፡ ይነገራል፡ ይኸውም፡ ብረልግህ፡ ብረልግህ፡ . . . እያለ፡ ይረባል፡ ማለት፡ ነው፡ «እንደ፡» በሚለውም፡ ፈንታ፡ «ለ» ተተክቶ፡ እንደዚያው፡ ይረባል፡ ይኸውም፡ ለረልግህ፡ ለረልግህ፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው፡

(መ) ንኡስ፡ አንቀጽ፡

ከንኡስ፡ አንቀጽ፡ ከፍል፡ በዝ፡ አንቀጽ፡ እንደሌለው፡ ሁሉ፡ ዝርዝር፡ እርባታ፡ አለው፡ (ቁ፡ 181-185 እይ፡) ግሣዊ፡ ቅጽልም፡ እንደዚሁ፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ ይረባል፡

እርሳስ፡ ግን፡ የነገር፡ ስም፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአገሪቱ፡ አጻፋ፡ ብቻ፡ ይዘረዘራል፡ ይኸውም፡ መረለ፤ መረለግህ፡ መረለግህ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው፡ ቁ. 179-180፡ እይ፡)

- 212 -

ከዚህ፡ በላይ፡ በየዋህ፡ በዝርዝር፡ እርባታ፡ የተጻፈው፡ ግሥ፡ «መረለግ፡» ሕገኛ፡ ይባላል፡ እንደ፡ እርሱ፡ ሆነው፡ ወይም፡ ከዋቂት፡ ጥቂት፡ ልዩነት፡ በቀር፡ እርሱ፡ መስለው፡ የሚረቡ፡ ግሥችም፡ ሕገኞች፡ ይባላሉ፡ በእርሱ፡ አካሄድ፡ ለመርባት፡ የማይችሉ፡ ግሥች፡ ግን፡ ሕገ፡ ወጦት፡ ይባላሉ፡

- 213 -

ሕገ፡ ወጥ፡ የሆኑ፡ ግሥች፡ በአራት፡ አካሄድ፡ ይለያሉ፡

(ሀ) በአፅማድ፡ ላይ፡ ቃላቸውን፡ ይለውጣሉ፡

(ለ) በንኡስ፡ አንቀጽቸው፡ ላይ፡ በዕድ፡ ፈደልን፡ ያመጣሉ፡

(ሐ) በቦዝ፡ አንቀጽቸው፡ ላይ፡ ፈደላቸውን፡ ይለውጣሉ፡ ወይም፡ ያጉድላሉ፡

(መ) በእርባታ፡ ላይ፡ አዲስ፡ ቃልን፡ ይወልዳሉ፡

- 214 -

በአፅማድ፡ ላይ፡ ቃላቸውን፡ የሚለውጡ፡ ግሥች፡ በዘ፡ ሕገኞች፡ አይደሉም፡ ከእነርሱም፡ ላይ፡ ጥቂቶቹ፡ ከዚህ፡ ቀጥሎ፡ የተጻፉት፡ ናቸው፡

ምሳሌ፡ «አለ፡» ላልቶ፡ ሲነገር፡ «መሆንን፡ ምግባር፡ እየገለጸ፡ በተደራጊነት፡ ዐምድ፡ የግሥ፡ ረዳት፡ ይሆናል፡ የእርሱ፡ አስደራጊ፡ «አሰኘ፡» ይላል፡ እንደዚሁ፡ ደግሞ፡ «ሆነ፡» ተደራጊ፡ ዐምድ፡ ነው፡ የእርሱ፡ አደራጊ፡ «አደረገ፡» የሚባለው፡ ግሥ፡ በሌላ፡ አዲስ፡ ቃል፡ መገንታት፡ አስተውሏል፡

እኛ፡ ዝም፡ አለ፡ ዝም፡ አሰኘ፡ ድል፡ ሆነ፡ ድል፡ አደረገ፡ እያለ፡ ይረባል፡

— 215 —

በንኡስ፡ አንቀጽቸው፡ ላይ፡ በዕድ፡ ፈደልን፡ የሚያመጡ፡ ግሦች፡ ብዙዎች፡ ናቸው። በአዕማድ፡ ደንቡ፡ መድረሻው፡ ራብዕ፡ የሆነ፡ ግሥ፡ ሁሉ፡ በንኡስ፡ አንቀጽ፡ የተ፡ ፈደል፡ ይገኛበታል። መድረሻው፡ ግዕዝ፡ የሆነ፡ አንጻንድ፡ ግሥም፡ እንደዚሁ፡ ሲሆን፡ ይገኛል።

አጅ፡ «ገባ፡ በላ፡ ቀረ፡ ቂየ፤» የሚለው፡ የግሥ፡ ዐምድ፡ በአርእስቱ፡ «መግባት፡ መብላት፡ መቅረት፡ መቂየት፤» በኅላፊ፡ በዙ፡ «ገብቶ፡ በልቶ፡ ቀርቶ፡ ቂይቶ፤» ይላል። እንደዚሁ፡ ደግሞ፡ መነሻው፡ ተ፡ የሆነ፡ አንጻንድ፡ የግሥ፡ ዐምድ፡ በአርእስቱና፡ በትንቢታዊ፡ በዙ፡ ላይ፡ ተ፡ ይጠፋበታል። ይኸውም «ተከተለ፤ ተቀመጠ፤» የሚለው፡ ግሥ፡ «መከተል፤ መቀመጥ፤» ወይም፡ እከተል፤ እቀመጥ፤» ይላል። ግለት፡ ነው። በዚህ፡ በሰጠው፡ አስረጅ፡ «መትከተል፡ መትቀመጥ፤ እትከተል፡ እትቀመጥ፤» አልተባለምና፡ ተ፡ እንደጠፋ፡ አስተውል።

— 216 —

በዐዝ፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ ፈደላቸውን፡ የሚለው፡ ወይም፡ የሚያጉድሉ፡ ግሦች፡ ጥቂቶች፡ ናቸው።

አጅ፡ የግለት፡ ግሥ፡ ኅላፊ፡ በዙን፡ ብሎ፡ ይላል።
የመተው፡ ግሥ፡ ኅላፊ፡ በዝን፡ ትቶ፡ ይላል።

— 217 —

በአርባታ፡ ላይ፡ አዳስ፡ ቃልን፡ የሚወልድ፡ የመምጣት፡ ግሥ፡ ነው። ይኸውም፡ በትእዛዝ፡ አንቀጽ፡ በዘኛው፡ መደብ፡ ና፡ ነዪ፡ ኑ፡ ሲል፡ ይገኛል። ግለት፡ ነው።

— 218 —

የግሦች፡ አስትግቡእ።

ከዚህ፡ በታች፡ የተሰበሰቡት፡ ግሦች፡ በአርእስት፡ ይገኛቸው፡ ተጽፈዋል። «አስትግቡእ፤» ከግዕዝ፡ የመጣ፡ ቃል፡ ነው። ትርጓሜው፡ ስብሰባ፡ ወይም፡ የተሰበሰበ፡ ግለት፡ ነው።

ይህ (.) ምልክት፡ የሚገኝባቸው፡ ግሦች፡ በአድራጊ፡ ወይም፡ በተደራጊ፡ ዐምድ፡ ሲነገሩ፡ የሚችሉት፡ ናቸው።

ምሳሌ፡ «መፈለግ፤» የሚለው፡ ቃል፡ ይኛው፡ ፈደል፡ ለ፡ ጠብቆ፡ ሲነገር፡ የአድ

ራጊው፡ የፈለገ፡ ዐምድ፡ ይሆናል። ይኛው፡ ፈደል፡ ለ፡ ጠብቆ፡ ሲነገር፡ የተደራጊው፡ የተፈለገ፡ ዐምድ፡ ይሆናል።

*መሰመን፡	መልቀም፡	*መላክ፡	መልፋት፡	መኔድ፡	ማለት፡
*መመለስ፡	መምሰል፡	መማል፡	መምታት፡	መሆን፡	ማመን፡
*መረጠጥ፡	መርጠብ፡	መረቅ፡	መርታት፡	መቆም፡	ማረስ፡
*መሰግሰግ፡	መስረቅ፡	*መሳም፡	መስማት፡	*መሾም፡	ማሰብ፡
*መሸመት፡	መቅበር፡	መሻከር፡	መቀማት፡	መዞር፡	ማሸት፡
*መቀደስ፡	መቅመስ፡	*መቃም፡	መትጋት፡	*መፎክር፡	ማቀፍ፡
*መበትን፡	መብረድ፡	*መባረክ፡	መብሳት፡	መትለም፡	ማበድ፡
*መነቅነቅ፡	መንገር፡	*መናቅ፡	መንቃት፡	*መተርጉም፡	ማነቅ፡
*መከመር፡	መከበድ፡	*መካድ፡	መላሳት፡	*መተኩስ፡	ማከት፡
*መወርወር፡	መውደድ፡	*መዋጥ፡	መራራት፡	*መተው፡	ማወቅ፡
*መዘመር፡	መዝፈን፡	*መዛት፡	*መሳሳት፡	መከተል፡	ማዘን፡
*መደመር፡	መድከም፡	*መዳመጥ፡	*መታታት፡	መስማራት፡	ማደር፡
*መገደፍ፡	መገደል፡	*መጋት፡	*መናኘት፡	መቀመጥ፡	ማገም፡
*መጠርጠር፡	መጥረግ፡	*መጣፈጥ፡	መቂየት፡	መቀየም፡	ማጠብ፡
*መጨመር፡	መጭመቅ፡	*መጫር፡	መጫጫት፡	መቀማጠል፡	ማጨድ፡
*መፈለግ፡	መፍረስ፡	*መፋቅ፡	መፋፋት፡	መገረም፡	ማፈር፡

— 219 —

የማያቋርጥ ግሥ።

በአድራጊ፡ ዐምድ፡ አንጻንድ፡ ጊዜም፡ በተደራጊ፡ ዐምድ፡ ክፍል፡ የሚነገር፡ ግሥ፡ ሁሉ፡ ያለ፡ ማቋረጥን፡ ምግባር፡ እየገለጸ፡ በቆቱም፡ የግሥ፡ ስልቶች፡ እየገባ፡ በሙሉ፡ እርባታ፡ ይረባል። በተሰበሰቡት፡ ላይ፡ የክፈል፡ አገባብ፡ ከ፡ በሚገኝበት፡ ጊዜም፡ የመምረጥንና፡ የማሸሻልን፡ ጠባይ፡ ያመለክታል። (ሀ) ከመድረሻው፡ በፊት፡ ያለውን፡ ፈደል፡ በደጊም፡ ያናግራል። (ምሳሌውን፡ ከዚህ፡ በታች፡ (ሀ) በሚለው፡ ንኡስ፡ ክፍል፡ ተመልከት)። (ለ) ግሙ፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ የሚመራ፡ ሲሆን፡ ተውሳክ፡ ግሙ፡ በደጊሙ፡ ቃል፡ ይነገራል። (ምሳሌውን፡ ከዚህ፡ በታች፡ (ለ) በሚለው፡ ንኡስ፡ ክፍል፡ ተመልከት)።

{ አስተማሪ፡ ተማሪውን፡ ያስተማምራል።

- (ሀ) { ተማሪው፡ ትምህርቱን፡ ይማማራል።
 { ብልህ፡ ልጅ፡ የአስተማሪውን፡ እርአያ፡ ያከታተላል።
 { አስተማሪ፡ ከተማሪዎች፡ መካከል፡ ያጠና፡ ያጠናውን፡ ይመራርጣል።

- (ለ) {
 ውብሸት፡ ባልንጀራውን፡ ሲያይ፡ ሳቅ፡ ሳቅ፡ ይላል ።
 እናት፡ ልጅዋን፡ ሳም፡ ሳም፡ ታደርጋለች ።
 ትምህርትን፡ ለማጥናት፡ ቸል፡ ቸል፡ አትበል ።
 ልጆች፡ በመስክ፡ ሳይ፡ ቁጭ፡ ቁጭ፡ ይላሉ ።

— 220 —

ሥሉጥ፡ ግሥ ።

ሥሉጥ፡ ግሥ፡ የሚባለው፡ ከግንኛውም፡ ግሥ፡ እየተሰማማ፡ የሚገባና፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው ።

አጅ. መምሰል፤ መፍቀድ፤ መጀመር፤ መረለግ፤ መሸት፤ መቻል፤ መግባት፡ . . . ናቸው ። ከሁን፡ በፊት፡ የግሥ፡ ረዳቶች፡ የተባሉትም፡ በግብራቸው፡ ሥሉጥን፡ ናቸው ።

— 221 —

ሰያፍ፡ ግሥ ።

ሰያፍ፡ ግሥ፡ የሚባለው፡ እንደ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ በመደብና፡ በጾታ፡ በቁጥር፡ ሳይወሰን፡ ማሰሪያ፡ የሚሆንና፡ አሰይፈ፡ የሚናገሩበት፡ አንቀጽ፡ ነው ። ሰያፍ፡ ማለት፡ ቀጥ፡ በቀጥ፡ ያልሆነ፡ ማለት፡ ነው ።

ሰያፍ፡ ግሥ፡ የሚባለው፡ ተውላጠ፡ ስም፡ እርሱ፡ የሚነገርበትን፡ ትንቢታዊ፡ አንቀጽ፡ ወርሶ፡ ይገኛል ። ከመድረሻው፡ በፊት፡ የሚገኘውንም፡ ራብውን፡ ፊደል፡ ቢቷ፡ ይ፡ . . . እያሰኘ፤ ወይም፡ ራብውን፡ ሳድስ፡ እድርጎ፡ ዋ፡ የሚል፡ ፊደልን፡ እየወሰደ፡ ይነገራል ። ይኸውም፡ ይሏል፡ «ይወደል፤ ይታጠባል፤ ይመለከታል፤ ወይም፡ ይልዋል፤ ይወድዋል፤ ይታጠብዋል፤ ይመለከቱዋል፡» ያሰኛል፡ ማለት፡ ነው ። በምሥጢርም፡ ከመሆን፡ ግሥ፡ ጋር፡ የተመሳሰለ፡ ነው ።

ምሳሌ፡ 1. ይወደል፡ ከልብ፡ ይታጠባል፡ ከክንድ ።

2. እውቀትን፡ ለማስፋት፡ መጸሕፍትን፡ ይመለከታል ።

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ ለምሳሌ፡ የተሰጠው፡ ቃል፡ በመሆን፡ ግሥ፡ ቢለወጥ፡ እንደሚከተለው፡ ይሆናል ።

1. ሲወድዱ፡ ከልብ፡ ነው፡ ሲታጠቡም፡ ከክንድ ነው ።

2. እውቀትን፡ ለማስፋት፡ መጸሕፍትን፡ መመልከት፡ ነው ።

በደኛ፡ መደብ፡ የሚነገረውም፡ አንቀጽ፡ ሰያፍ፡ ለመሆን፡ ይችላል ።

— 222 —

የ ማለት፡ ግሥ ።

ግሥ፡ አለ፡ ላልቶ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ የመናገርን፡ ምግባር፡ እንደሚገልጽ፡ ከሁን፡ በፊት፡ እስታውቀናል፡ (ቁ. 167 እይ ።)

የማለት፡ ግሥ፡ ከሌሎች፡ ሁሉ፡ ተለይቶ፡ በቃላት፡ ሳይ፡ ልዩ፡ ኃይል፡ አለው ። በግዕዙ፡ ስዋሰው፡ ይቤ፡ የሚባለው፡ ግሥ፡ ነው ።

— 223 —

ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ የቃላት፡ ማሰሪያና፡ መፈጸሚያ፡ ስለሆነ፡ በሌላ፡ አንቀጽ፡ ሊገዛ፡ አይችልም ። የማለት፡ ግሥ፡ ግን፡ ዐቢይ፡ አንቀጽን፡ እንደ፡ ተሳቢ፡ አድርጎ፡ ሲገዛው፡ ይገኛል ። ይህንንም፡ በሚከተለው፡ ተመልከት ።

ምሳሌ፡ «ሆነ፡ — መጣ፡ — መሸ፡ — ገባ፡ — ፈለገ፡ — እነዚህ፡ ሁሉ፡ በዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ከፍል፡ ያሉ፡ ማሰሪያዎች፡ ናቸው ። ከነርሱ፡ ሁለቱ፡ ወይም፡ ሶስቱ፡ ቃላት፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ተገጣጥመው፡ ቢነገሩ፡ ሁሉም፡ የየራሳቸውን፡ ምግባር፡ ይገልጻሉ፡ እንጂ፡ አንደኛው፡ አንቀጽ፡ ሌላውን፡ ተገዢ፡ ሊያደርገው፡ አይችልም ።

አጅ፡ «አስተማሪ፡ ጊዜው፡ መሸ፡ መጣ፡» ተብሎ፡ ቢነገር፡ መጣ፡ የሚለው፡ አንቀጽ፡ ለዐረፍተ፡ ነገሩ፡ አንዳች፡ ስሜቱን፡ አያተርፍለትም ። ዳሩ፡ ግን፡ «አስተማሪ፡ ጊዜው፡ መሸ፡ አለ፡» የተባለ፡ እንደ፡ ሆነ፡ ግሥ፡ አለ፡ «መሸ፡» የሚለውን፡ አንቀጽ፡ ተሳቢ፡ አድርጎ፡ ዐረፍተ፡ ነገሩን፡ የተሟላ፡ ያደርገዋል ። ትርጓሜውም፡ «አስተማሪ፡ ጊዜው፡ እንደመሸ፡ (ወይም፡ መሸ፡ ማለትን፡) ተናገረ፡» ማለት፡ ነው ።

— 224 —

የማለት፡ ግሥ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ በምግባሩ፡ የጥቅስ፡ ወይም፡ የትች፡ ግሥ፡ ተብሎ፡ ይጠራል ። በአዕማድም፡ ደንብ፡ ግሥ፡ አለ፡ አድራጊ፡ መደብ፡ ነው ። ተደራጊውም፡ ተባለ፡ ያሰኛል ።

— 225 —

የማለት፡ ግሥ፡ እንደ፡ ሌላው፡ ግሥ፡ ሁሉ፡ በየዋህና፡ በግርግር፡ እርባታ፡ በሙሉ፡ ይረባል ። የእርባታውንም፡ አኳኋን፡ ለማሳየት፡ ከዚህ፡ በታች፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ ብቻ፡ በአዎንታና፡ በአሉታ፡ እያረባን፡ እንገልጻለን፡ (ቁ. 226፡ እይ ።)

የማለት፡ ግሥ፡ መነሻ፡ ፊደሉ፡ አ፡ ስለሆነ፡ መሃሻው፡ እየታጣ፡ የሚነገርበት፡ ጊዜ፡ አለ ። ደግሞ፡ መድረሻው፡ ለ፡ ስለሆነ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ የ፡ ወደመሆን፡ ይለወጣል ።

— 226 —

የማለት ፡ ግሥ ፡ የዋህ ፡ እርባታ ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ የተጻፈው ፡ ነው ።

(ሀ) ዐቢይ ፡ አንቀጽ ።

የአዎንታ ፡ እርባታ ። የዋህ ፡ ጎሳ ። የአሉታ ፡ እርባታ ፡

ጎሳ ፡ ጊዜያት ፡

ነጠላ ፡	ብዙ ፡	ነጠላ ፡	ብዙ ፡
፩ — አላሁ ፡	አላን ፡	፩ — አላሁም ፡	አላንም ፡
፪ — አላህ ፡	አላችሁ ፡	፪ — አላህም ፡	አላችሁም ፡
፫ — አለ ፡	አሉ ፡	፫ — አላለም ፡	አላሉም ፡
፫ — አለች ፡	አሉች ፡	፫ — አላለችም ፡	አላሉችም ፡
የቅርብ ፡ ጎሳ ።			
፩ — ብያላሁ ፡	ብላን ፡	፩ — አልብደም ፡	አልብላንም ፡
፪ — ብላሃል ፡	ብላችኋል ፡	፪ — አልብላህም ፡	አልብላችሁም ፡
፫ — ብላሃል ፡	ብላሃል ፡	፫ — አልብላህም ፡	አልብላህም ፡
፫ — ብላሃል ፡	ብላሃል ፡	፫ — አልብላህም ፡	አልብላህም ፡
የሩቅ ፡ ጎሳ ።			
፩ — ብዬ ፡ ነበር ፡	ብለን ፡ ነበር ፡	፩ — አልብደም ፡ ነበር ፡	አልብላንም ፡ ነበር ፡
፪ — ብላህ ፡ ነበር ፡	ብላችሁ ፡ ነበር ፡	፪ — አልብላህም ፡ ነበር ፡	አልብላችሁም ፡ ነበር ፡
፫ — ብላህ ፡ ነበር ፡	ብላህ ፡ ነበር ፡	፫ — አልብላህም ፡ ነበር ፡	አልብላህም ፡ ነበር ፡
፫ — ብላህ ፡ ነበር ፡	ብላህ ፡ ነበር ፡	፫ — አልብላህም ፡ ነበር ፡	አልብላህም ፡ ነበር ፡

ማስገንዘቢያ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ በቅርብ ፡ በሩቅ ፡ ጎሳ ፡ በአሉታ ፡ የተጻፈውን ፡ የማይቀበሉ ፡ አሉ ፡ እንደ ፡ አላባቸውም ፡ በየዋህ ፡ ጎሳ ፡ የተጻፈውን ፡ አሉታ ፡ ይወስናሉ ።

ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ (ለጣቂ) ፡

የአዎንታ ፡ እርባታ ፡

የአሉታ ፡ እርባታ ፡

ነጠላ ፡

ብዙ ፡

ነጠላ ፡

ብዙ ፡

2. የአሁንና ፡

የትንቢት ፡ ጊዜያት ።

፩ — አላሁ ፡	አንላለን ፡	፩ — አልልም ፡	አንልም ፡
፪ — ትላላህ ፡	ትላላችሁ ፡	፪ — አትልም ፡	አትሉም ፡
፫ — ይላል ፡	ይላሉ ፡	፫ — አይልም ፡	አይሉም ፡
፫ — ትላለች ፡	ይላሉ ፡	፫ — አትልም ፡	አይሉም ፡

(ለ) ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ።

፩ — ልበል ፡	እንበል ፡	፩ — አልበል ፡	አንበል ፡
፪ — በል ፡	በሉ ፡	፪ — አትበል ፡	አትበሉ ፡
፫ — ይበል ፡	ይበሉ ፡	፫ — አይበል ፡	አይበሉ ፡
፫ — ትበል ፡	ይበሉ ፡	፫ — አትበል ፡	አይበሉ ፡

(ሐ) አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡

፩—ምክንያታዊ ፡ አዋዋይ ፡

1. ጎሳ ፡ ጊዜያት ።

፩ — ብል ፡ ኖሮ ፡	ብንል ፡ ኖሮ ፡	፩ — ባልል ፡ ኖሮ ፡	ባንል ፡ ኖሮ ፡
፪ — ብትል ፡ ኖሮ ፡	ብትሉ ፡ ኖሮ ፡	፪ — ባትል ፡ ኖሮ ፡	ባትሉ ፡ ኖሮ ፡
፫ — ባል ፡ ኖሮ ፡	ባሉ ፡ ኖሮ ፡	፫ — ባይል ፡ ኖሮ ፡	ባይሉ ፡ ኖሮ ፡
፫ — ብትል ፡ ኖሮ ፡	ባትሉ ፡ ኖሮ ፡	፫ — ባትል ፡ ኖሮ ፡	ባትሉ ፡ ኖሮ ፡

ማስገንዘቢያ ፡ ኖሮ ፡ የሚለው ፡ ረዳቱ ፡ ግሥ ፡ ቀርቶ ፡ በቻውንም ፡ ይነገራል ። ይኸውም ፡ ብል ፡ ብትል ፡ ባልል ፡ ባትል ፡ ... ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

እንደዚሁም ፡ ደግሞ ፡ የሩቅ ፡ ጎሳ ፡ ለማድረግ ፡ ብዬ ፡ ብህን ፡ ኖሮ ፡ ብላህ ፡ ቢህን ፡ ኖሮ ፡ አልል ፡ ቢህን ፡ ኖሮ ፡ አትል ፡ ቢህን ፡ ኖሮ ፡ ... እያለ ፡ በጎሳ ፡ በግ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ ቢህን ፡ ኖሮ ፡ የሚል ፡ ቃል ፡ እየተጨመረበት ፡ ይረባል ።

አዋቂ፣ አንቀጽ፣ (ሰማዊ)

የአዋቂ፣ አዋቂ፣		የአሉታ፣ አዋቂ፣	
ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣

2. የአሁን፣

የትንቢት፣ ጊዜያት፣

አ — አላ፣ ዘንድ፣	አንድ፣ ዘንድ፣	አ — አንድ፣ ዘንድ፣	አንድ፣ ዘንድ፣
ደ — ትላ፣ ዘንድ፣	ትላ፣ ዘንድ፣	ደ — ትላ፣ ዘንድ፣	ትላ፣ ዘንድ፣
፫ — ይላ፣ ዘንድ፣	ይላ፣ ዘንድ፣	፫ — ይላ፣ ዘንድ፣	ይላ፣ ዘንድ፣
አ — አንድ፣	አንድ፣	አ — አንድ፣	አንድ፣
ደ — አንድ፣	አንድ፣	ደ — አንድ፣	አንድ፣
፫ — አንድ፣	አንድ፣	፫ — አንድ፣	አንድ፣

ማለት፣ አንድ፣ በሚለው፣ ፈንታ፣ ለ፣ የሚለው፣ ተጨማሪ፣ አንድ፣ ይረባል።
ይኸውም፣ ልላ፣ ልላ፣ ልላ፣ ልላ፣ ልላ፣ ... ይላ፣ ማለት፣ ነው።

ደ. ተምሳሌ፣ አዋቂ፣

1. ጎሳ፣ ጊዜያት፣

አ — ባላ፣ ነበር፣	ባላ፣ ነበር፣	አ — ባላ፣ ነበር፣	ባላ፣ ነበር፣
ደ — ባላ፣ ነበር፣	ባላ፣ ነበር፣	ደ — ባላ፣ ነበር፣	ባላ፣ ነበር፣
፫ — ባላ፣ ነበር፣	ባላ፣ ነበር፣	፫ — ባላ፣ ነበር፣	ባላ፣ ነበር፣

2. የአሁን፣ የትንቢት፣ ጊዜያት፣

አ — አላ፣ ነበር፣	አንድ፣ ነበር፣	አ — አላ፣ ነበር፣	አንድ፣ ነበር፣
ደ — ትላ፣ ነበር፣	ትላ፣ ነበር፣	ደ — ትላ፣ ነበር፣	ትላ፣ ነበር፣
፫ — ይላ፣ ነበር፣	ይላ፣ ነበር፣	፫ — ይላ፣ ነበር፣	ይላ፣ ነበር፣

(መ) ንኡስ፣ አንቀጽ፣

አ ር እ ስ ት

የአዋቂ፣ አዋቂ፣		የአሉታ፣ አዋቂ፣	
ነጠላ፣	ብዙ፣	ነጠላ፣	ብዙ፣

0 ዘ፣ አንቀጽ፣

አ — ብዬ፣	ብለን፣	አ — አላ፣	አላ፣
ደ — ብላ፣	ብላ፣	ደ — አላ፣	አላ፣
፫ — ብላ፣	ብላ፣	፫ — አላ፣	አላ፣
አ — አላ፣	አላ፣	አ — አላ፣	አላ፣
ደ — ትላ፣	ትላ፣	ደ — ትላ፣	ትላ፣
፫ — ይላ፣	ይላ፣	፫ — ይላ፣	ይላ፣

ግሳ፣ ቅጽ፣

1. ጎሳ፣ ጊዜያት፣

አ — ያላ፣	ያላ፣	አ — ያላ፣	ያላ፣
ደ — ያላ፣	ያላ፣	ደ — ያላ፣	ያላ፣
፫ — ያላ፣	ያላ፣	፫ — ያላ፣	ያላ፣

2. የአሁን፣ የትንቢት፣ ጊዜያት፣

አ — የግሳ፣	የግሳ፣	አ — የግሳ፣	የግሳ፣
ደ — የግሳ፣	የግሳ፣	ደ — የግሳ፣	የግሳ፣
፫ — የግሳ፣	የግሳ፣	፫ — የግሳ፣	የግሳ፣

3. ውስጠኛ

አዎንታ	አሉታ
አልሁ፡ በይ፡	አሉተኛ፡
መበይ፡	

4. ዘርፍ ለበዘር

ማለት፡	አለማለት፡
ባህል፡ አባባል፡	አሉታ፡

፲፫ኛ፡ መልመኝ

1—አራቱን፡ የግሥ፡ ስልቶች፡ በጥቁር፡ ሰሌዳ፡ ላይ፡ እንደሚከተለው፡ አድርገህ፡ ጻፍ ።

ዐቢይ፡ አንቀጽ፡	ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡	አዋዋይ፡ አንቀጽ፡	ንኡስ፡ አንቀጽ፡

2—የግሥ፡ ክፍል፡ የሆኑትን፡ ቃላት፡ ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፉት፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ እየመረጥህ፡ ተናገር። ክፍላቸውም፡ ከየትኛው፡ የግሥ፡ ስልት፡ እንደሆነ፡ እያመለከትህ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ በተመለከተው፡ በየስልቱ፡ እግር፡ ጻፋቸው ።

የትምህርት፡ ሰዓት፡ ደረሰ፡
 አስተማሪ፡ መጽሐፉን፡ ያዘ ።
 ተማሪ፡ ይማር፡ ጀመር ።
 መጽሐፉ፡ ትልቅ፡ ነበር ።
 ትምህርት፡ መልካም፡ ነው ።
 ሥራ፡ ያስከብራል ።
 ሰንፍፍ፡ ያስንቃል ።
 እገርህን፡ ውደድ ።
 ንጉሥህን፡ አክብር ።
 ጠላትህን፡ ድል፡ አድርግ ።

አብርሃም፡ ቢመጣ፡ ኖሮ፡ ይማር፡ ነበር፡
 እኔ፡ ቀርቼ፡ ቢሆን፡ ኖሮ፡ በተመቃሁ፡ ነበር።
 መሐንዲስ፡ እንደሆነ፡ እመኛለሁ ።
 ጀምረውትን፡ እማር፡ ዘንድ፡ አስባለሁ ።
 አጥቶ፡ ማግኘት፡ ደስ፡ ያሰኛል ።
 አግኝቶ፡ ማጣት፡ ግን፡ ያሰዘናል ።
 መሻት፡ ከለ፡ ሁሉ፡ ይገኛል ።
 በጎ፡ አድራጊ፡ ዋጋውን፡ ያገኛል ።
 ክፉ፡ ለክፉ፡ ቀን፡ ይሆናል ።
 ከአንጋገር፡ ይፈረዳል፡ ከአያያዝ፡ ይቀየራል ።

3—ከዚህ፡ በታች፡ የተጻፈውን፡ እያንበብህ፡ አንቀጾችን፡ በየጊዜያቸው፡ እየለየህ፡ ተናገር ። ይኸውም—“ነላፊ፡ የአሁን—የትንቢት፡” ጊዜያት፡ እያልህ፡ ግለጽ፡ ማለት፡ ነው ። ክፍላቸውም፡ ከየትኛው፡ ስልት፡ እንደሆነ፡ ተናገር ።

ይግለጡ፡ ቤትን፡ ሠራ ።	ገበሬ፡ እርሻውን፡ ያለሰልሳል ።
ልጆች፡ በመስክ፡ ላይ፡ ይሠራሉ ።	ክረምት፡ ሊመጣ፡ ነው ።
ከብቶቹ፡ በሚዳው፡ ተሰማርተዋል ።	ክረምት፡ ገባ ።
ጊዜው፡ ሊመጥ፡ ነው ።	መከር፡ ደረሰ ።
እኔ፡ በማለዳ፡ እንማለሁ ።	እህሉ፡ ይታጨዳል ።
ወደ፡ ቤት፡ እንግባ ።	የሰው፡ ክፉቱ፡ ከአንደበቱ፡ ነው ።
አንተ፡ መጽሐፍህን፡ አንግ ።	ኃጢአት፡ በይፍር፡ ሞት፡ ባልነበረም ።
እርሱ፡ እንዲከተለን፡ ይሁን ።	ከመሞት፡ መሰንበት፡ ይሻላል ።
ትምህርት፡ ተጀምሮ፡ ይሆናል ።	አንድ፡ ይወልድ፡ አንድ፡ ይፈርድ ።

ምዕራፍ፡ ፯ ። ተውላክ፡ ገጽ

መግለጫ

ተውላክ፡ ገጽ፡ የሚባለው፡ ከገጽ፡ በፊት፡ እየገባ፡ የአንቀጽን፡ ጠባይ፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ ነው ። ከዚህም፡ የተነሣ፡ ተውላክ፡ ገጽ፡ ተብሏል ። ትርጓሜው፡ የገጽ፡ ጭማሪ፡ ማለት፡ ነው ። ዳሩ፡ ግን፡ የገጽን፡ ጠባይ፡ ብቻ፡ ሳይሆን፡ ከሌሎችም፡ የንግግር፡ ክፍሎች፡ የአንጻንዶችን፡ ጠባይ፡ እየገለጸ፡ ሲገባ፡ ይገኛል ። ይህን ኑሙና፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን ።

- (ሀ) በገጽ፡ ላይ፡ ሲገባ፡ —
 ፈለቀ፡ በትጋት፡ (ወይም፡ ተግባሩ) ይማራል ።
 ፈለቀ፡ ክፉኛ፡ ታሟል ።
- (ለ) በቅጽል፡ ላይ፡ ሲገባ፡ —
 የገጣሚህ፡ ልብስ፡ ፈጽሞ፡ ንጹሕ፡ ነው ።
 እርሱ፡ በጣም፡ አጭር፡ ነው ።
- (ሐ) በተውላክ፡ ገጽ፡ ላይ፡ ሲገባ፡ —
 አስተማሪው፡ ሁልጊዜ፡ ተግባሩ፡ ያስተምራል ።
 እንግዲህ፡ በጣም፡ እንተዋወቅ ።

- (መ) ከመስተዋድድ፡ ጋር፡ ሲገባ ።
እርሱ፡ በቀጥታ፡ ወደ፡ እኔ፡ መጣ ።
የዐባይ፡ ወንዝ፡ ልክ፡ በሐምሌ፡ ወር፡ ይሞላል ።
- (ሠ) በመስተዋምር፡ ላይ፡ ሲገባ ።
እውነተኛ፡ ደስታ፡ ጤንነት፡ ሲገኝ፡ ብቻ፡ ነው ።

228

የተውሳክ ግሥ፡ ክፍሎች ።

ተውሳክ፡ ግሥ፡ በ፫፡ ታላላቅ፡ ክፍሎች፡ ይመደባል ።

- (ሀ) የዋህ፡ ተውሳክ፡ ግሥ ።
- (ለ) መጠይቅ፡ ተውሳክ፡ ግሥ ።
- (ሐ) ከቦዝ፡ የሚገኝ፡ ተውሳክ፡ ግሥ ።

እነዚህ፡ ደግሞ፡ በልዩ፡ ልዩ፡ ንኡሳን፡ ክፍሎች፡ ይከፈላሉ ። በተውሳክ ግሥ፡ ክፍል፡ የሚነገሩት፡ ታላት፡ አንዳንዶቹ፡ በመስተዋድድና፡ በመስተዋምር፡ ክፍል፡ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፡ የሚታወቅ፡ የአገባባቸውን፡ ስልት፡ በማወቅ፡ ነውና፡ በየፀታው፡ ጠንቅቆ፡ መመልከት፡ ነው ።

— 229 —

(ሀ) የዋህ፡ ተውሳክ ግሥ ።

የዋህ፡ ተውሳክ ግሥ፡ «የጊዜ፡—የቦታ፡—የግብር፡—የቁጥር፡—የመጠን፡—የምክንያት፡—የአዎንታና፡ የአሉታ፡» ተብሎ ይመደባል ። የዋህ ማለት፡ ገር፡ ወይም፡ ቀላል፡ ማለት፡ ነው፡ ብለን፡ ከሁን፡ በፊት፡ ተናግረናል ። (ቁ. 173 እይ ።) በዚህ፡ ክፍል፡ የሚነገሩትም፡ የተውሳክ ግሥ፡ ታላት፡ በቀላል፡ የሚታወቁ፡ ወይም፡ በግልጽ፡ የሚታዩ፡ ስለሆኑ፡ በዚህ፡ ስያሜ፡ ተሰይመዋል ። ከእነርሱም፡ ዋና፡ ዋናዎቹን፡ ከዚህ፡ በታች፡ ለምሳሌ፡ በየክፍሉ፡ ጽፈናል ።

1. የጊዜ፡ ተውሳክ ግሥ ።

«ዳሮ፡—ጥንት፡—ቀድሞ፡—አስቀድሞ፡—አሁን፡—በቅርቡ፡—በፍጥነት፡—አንግዲህ፡—ሁልጊዜ፡—ሁልቀን፡—ዕለት፡ ዕለት፡—በየዕለቱ፡—ትናንት፡—ዛሬ፡ ነገ፡—በነጋው፡—በማግሥቱ፡—በፊት፡—በኋላ፡—ወዲያው፡—ዕለቱን፡—ቶሎ፡»

2. የቦታ፡ ተውሳክ ግሥ ።

«እዚህ፡—እዚያ፡—እዚያሃች፡—ወዲህ፡—ወዲያ፡—ወዲያሃች፡—በላይ፡—በታች፡—በፊት፡—በግርጌ፡—በውስጥ፡—በውጭ፡—ወዲያው፡—በስጊያው፡—

3. የግብር፡ ወይም፡ የዓይነትና፡ የአኳኋን፡ ተውሳክ ግሥ ።

«እንዲህ፡—እንዲያው፡—ድንገት፡—ፈጽሞ፡—ከቶ፡—በቀጥታ፡—ከፋኛ፡—በዝግታ፡—በጽጥታ፡—እርስ፡ በርስ፡—ቀስ፡ በቀስ፡—ላይ፡ በላይ፡—ፊት፡ ለፊት፡—እንደ፡—ይመስል ።»

4. የቁጥር፡ ተውሳክ ግሥ ።

«መጀመሪያ፡—ጳጣመኛ፡—አንደገና፡—አንደዩ፡—ሁለተዩ፡—አንድ፡ በአንድ፡—እያንዳንድ፡—በሁለት፡ በሁለት፡—በተለይ፡—ለብቻ፡—በዘንብረት፡»

5. የመጠንና፡ የማበላለጥ፡ ተውሳክ ግሥ ።

«እጅግ፡—በጣም፡—በብዙ፡—በጥቂት፡—በመጠን፡—ፈጽሞ፡—በጭሬኸ፡—አንዳች፡—አብዛኛው፡—እምብዛም፡—እኩል፡ በኩል፡—መሳለመሳ፡—ማግኘት፡—በግማኸ፡—ጥቂት፡ በጥቂት፡—በየጥቂቱ፡»

6. የምክንያት፡ ተውሳክ ግሥ ።

«ስለዚህ፡—እንደዚህ፡—እንደ፡—መጠን፡»

7. የአዎንታና፡ የአሉታ፡ ተውሳክ ግሥ ።

አዎን፡—አሺ፡—ባቦ፡—እውነት፡—እርግጥ፡—እንኳን፡—እንቢ፡—አሌ፡—እንጃ፡

230

(ለ) መጠይቅ፡ ተውሳክ ግሥ ።

መጠይቅ፡ ተውሳክ ግሥ፡ የተባለው፡ በተውሳክ ግሥ፡ ክፍል፡ ጥያቄን፡ ለማቅረቢያ፡ የሚጠቅም፡ ቃል፡ ነው ። ይህም፡ እንደላይኛው፡ በየክፍሉ፡ ተዘርዝሮ ይነገራል ።

1. —የጊዜተ. ግ. ። «መቼ—ምንጊዜ—ምንዩ—ለምንጊዜው—ተመቼው»...
2. —የቦታተ. ግ. ። «ወደት—የት»...
3. —የግብርተ. ግ. ። «አንደት—አንደምን»...
4. —የቁጥርተ. ግ. ። «ስንት፡ ጊዜ—ስንትዩ»...
5. —የመጠንተ. ግ. ። «ምን፡ ያህል—የቶን፡ ያህል»...
6. —የምክንያትተ. ግ. ። «ስለምን—ለምን—በምን—»...
7. —የአዎንታና፡ የአሉታተ. ግ. ። በውኑ፡ እስቲ ።

በመጠይቅ፡ ተውሳክ ግሥ፡ ክፍል፡ ከሚነገሩት፡ ታላት፡ የግብር፡ በታላ፡ አጋጥና፡ በሌላም፡ ክፍል፡ ይገኛሉ ። ልዩነታቸውም፡ የሚታወቅ ። ሌላተ፡ ነገ፡ አኳኋን፡ ነው ።

— 231 —

(ሐ) ከወገን የሚገኝ ተውሳክ ግሥ

ከግሥ፣ ክፍል፣ የሚገኝ፣ በዝ፣ አንቀጽ፣ በተውሳክ፣ ግሥነት፣ ይገባል። ሳጣ መኖሩ፣ ከመስተገምር፣ ክፍል፣ የሚሆኑ፣ ና—እየ— በግሥ፣ ላይ፣ እየተሟኑ፣ ሲገቡ፣ የወገን፣ ምግባር፣ ይዘው፣ በተውሳክ ግሥ፣ ደንብ፣ ይገኛሉ። እነዚህን፣ ሁሉ፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን።

እርሱ፣ ፈርቶ፣ ሸሸ።

እርሱ፣ ፈራና፣ ሸሸ፤ (ፈርቶ፣ ወይም፣ ስለ፣ ፈራ።)

እርሱ፣ እየሮጠ፣ ሄደ፣ (ሮጠ።)

— 232 —

የማወዳደር፣ ወይም፣ የማገዳደር፣ ደረጃ።

ከተውሳክ ግሥ፣ አንዳንዶቹ፣ ቃላት፣ እንደ፣ ቅጽል፣ ደንብ፣ የማወዳደር ደረጃ፣ አላቸው። ይኸውም፣ እንደሚከተለው፣ ነው።

ተገባ፣ ይማራል፤ ... (ተገዳዳሪ፣ ደረጃ፤)

በጣም፣ ተገባ፣ ይማራል፤ ... (አጠላቂ፣ ደረጃ፤)

እጅግ፣ በጣም፣ ተገባ፣ ይማራል። ... (አበላላጭ፣ ደረጃ።)

— 233 —

የተውሳክ ግሥ፣ አመዳደብ።

ተውሳክ ግሥ፣ በቦድ፣ መነሻ፣ ወይም፣ በፈጽሞ፣ ጨመረበት ከልዩ፣ ልዩ፣ ቃል፣ ላይ፣ ይመደባል። ይህንኑም፣ በሚከተለው፣ እናሳያለን።

በቦድ፣ መነሻ፣

ተውሳክ ግሥ፣

ለ—

ለጊዜው፣ ለይስሙላ፣ ላመሉ፣ ለላመት፣

በ—

በፍጥነት፣ በድንገት፣ በግድታ፣ በጥጥታ፣ በራስጌ፣ በብዙ፣ በጥቂቱ፣

በየ—

በየሰፍራው፣ በየጊዜው፣ በየቀኑ፣

በስተ—

በስተ፣ ላይ፣ በስተ፣ ራስጌ፣ በስቲያው፣

እንደ—

እንዲያው፣ እንደገና፣ እንደተማላ፣ እንደጊዜው፣

በቦድ፣ መድረሻ፣

—ና፣

ተማረና፣ ይማርና፣

—ኛ፣

ክፉኛ፣ ሰው፣ ሰውኛ፣

—ው፣

ወዲያው፣ ለጊዜው፣

—ን፣

ዕለቱን፣ ያንጊዜውን፣ ማታውን፣

—ኑ፣

ያኔውኑ፣ ማታውኑ፣ ሌሊቱኑ፣

— 234 —

ተደጋግመው፣ ወይም፣ ተሟናረው፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ በዕረፍተ፣ ነገር፣ ተገጣጥመው፣ በተነገሩ፣ ጊዜ፣ የተውሳክ ግሥን፣ መደብ፣ ይይዛሉ።

ምሳሌ። ልጅ፣ «ጥቂት፣ በጥቂት፣» ያደጋል።

በሕርዩ፣ «በቀን፣ በቀኑ፣» ይለዋወጣል፣

ሽማግሌ፣ «ቀስ፣ በቀስ፣» ይሣወቃል።

ኃጥእ፣ ሰው፣ ከፋትን፣ «በላይ፣ በላይ፣» ይጨምራል፣

ተማሪዎች፣ «ፊትና፣ ኋላ፣» ይሄዳሉ፣

«የማታ፣ ማታ፣» ድሉ፣ የኛ፣ ነው።

ጥጋበኛ፣ «ለይኛ፣ ታች፣» ይረግጣል፣

ሥራ፣ ፈት፣ «ወዲያና፣ ወዲህ፣» ይዘራል።

ያገራ፣ ሜዳ፣ «በሄዱት፣ በሄዱት፣» አያልቅም።

የሳኦል፣ ቤት፣ «እያነሰ፣ እያነሰ፣» ሄደ፣

«ውሉ፣ ውሉ፣» ከቤት፣ «ናር፣ ኖር፣» ከመሬት፣ ነው።

235 —

ከግሥ፣ ክፍል፣ የማይገኙ፣ መይም፣ የሚገኙ፣ ቃላት፣ አጋኖች፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ጋር፣ እየተዋሐዱ፣ ሲገቡ፣ የተውሳክ ግሥነትን፣ ምግባር፣ ይይዛሉ።

(ሀ) ከግሥ፣ ክፍል፣ የማይገኙ፣ የተባሉት፣ ለምሳሌ፣ «ለጥ፣ — ብቅ፣ — ቀጥ፣ — ተግ፣ — ችል፣ ከፍ፣ — ዝግ፣ — ዱብ፣ — ጸጥ፣ — ፈቀቅ፣» ... ናቸው። የመሆን፣ ግሥ፣ አሰማድ፣ «አለ፣ አደረገ፣ አሰኘ፣» — በሁሉም፣ ወይም፣ በያንዳንዱ፣ እየተጨመሩላቸው፣ ግሥን፣ አክለው፣ መስለው፣ ይወጣሉ።

እጅ	ቃላት	ግሥ፣ «አለ፣»	ግሥ፣ «አደረገ፣»	ግሥ፣ «አሰኘ፣»
ለጥ፣	ለጥ፣ አለ፣	ለጥ፣ አደረገ፣	—	—
ብቅ፣	ብቅ፣ አለ፣	ብቅ፣ አደረገ፣	ብቅ፣ አሰኘ፣	—
ከፍ፣	ከፍ፣ አለ፣	ከፍ፣ አደረገ፣	ከፍ፣ አሰኘ፣	—
ዝግ፣	ዝግ፣ አለ፣	ዝግ፣ አደረገ፣	ዝግ፣ አሰኘ፣	—

(ለ) ከግሥ፣ ክፍል፣ የሚገኙ፣ የተባሉት፣ ለምሳሌ፣ — ላላ፣ ሞቅ፣ — ራቅ፣ — ለብ፣ ሳቅ፣ — ቀመስ፣ — ብትን፣ — ትርፍርፍ፣ — ትኛት፣ — ትውት፣ ነቅነቅ፣ ንቅንቅ፣ — ጨበጥ፣ — ጭበጥ፣ እነዚህን፣ የመሰሉ፣ ሁሉ፣ ናቸው። በዚህ፣ ዓይነት፣ የሚነገሩ፣ ቃላት፣ በጣም፣ ብዙ፣ ናቸው። እነርሱም፣ እንደላይኛው፣ ከመሆን፣ ግሥ፣ ጋር፣ እየተዋሐዱ፣ ይገባሉ።

አጅ.	ግሥ	ቃለ፡አጋኖ	ግሥ፡(አለ)	ግሥ፡(አደረገ)	ግሥ፡(አሰኘ)
መላላት	ላላ	ላላ፡አለ	ላላ፡አደረገ	—	—
መሞቅ	ሞቅ	ሞቅ፡አለ	ሞቅ፡አደረገ	—	—
መራቅ	ራቅ	ራቅ፡አለ	ራቅ፡አደረገ	—	—
መሳም	ሳም	—	ሳም፡አደረገ	—	—
መሳብ	ሳብ	ሳብ፡አለ	ሳብ፡አደረገ	—	—
መተው	ተውት	—	ተውት፡አደረገ	ተውት፡አሰኘ	—
መኖት	ኖት	ኖት፡አለ	—	—	—

— 236 —

ከዚህ በላይ ቁ. 0235፡(ለ)፡ የተነገሩት፡ ቃላት፡ የማብሰጥና፡ የማሳከስ፡ ደረጃ፡ ይታይባቸዋል። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው። አሳና፡ ደረጃ፡ በአርእስት፡ ላይ፡ መስተዋድድ፡ እንደ፡ እየተጨመረበት፡ ይገባል።

አጅ.	ግሥ	አብላጭ	አሳናኸ
መላላት	ላላ፡አለ	እንደ፡መላላት፡አለ	—
መሳቅ	ሳቅ፡አለ	እንደ፡መሳቅ፡አለ	—
መሳብ	ሳብ፡አደረገ	እንደ፡መሳብ፡አደረገ	—
መተው	ተውት፡አደረገ	እንደ፡መተው፡አለ	—

የቀረውንም፡ በዚህ፡ አካሄድ፡ ይመለከታል።

— 237 —

ና፡ በሌላ፡ እነዚህ፡ ቃላት፡ ለግስ፡ መምጣትና፡ ለግሥ፡ ማለት፡ ትእዛዝ፡ እንቀጽኝ፡ ናቸው። ዳሩ፡ ግን፡ እንዳንድ፡ ጊዜ፡ የግሥነት፡ ጠባቂዎች፡ እየተወሰዱ፡ በቃለ፡ አጋኖ፡ ወይም፡ በተውሳከ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። በዚያን፡ ጊዜም፡ በትእዛዝ፡ ስልት፡ የቦታን፡ ወይም፡ የጊዜን፡ አኳኋን፡ ይገልጻሉ።

ምሳሌ፡—ና፡ ሂድ፡ (=ከዚህ፡ ወግድ፡)

ና፡ ገባ፡ (=እኔ፡ ግባ፡)

በሌላ፡ (=እሁኑን፡ ሂድ፡)

በሌላ፡ (=እኔ፡ ግባ፡)

፲፱ኛ፡ መልመጃ።

ከዚህ፡ በታች፡ ከተጻፉት፡ ፀረፍተ፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ተውሳከ፡ ግሦችን፡ እየለየህ፡ አመልክት።

ሁልጊዜ፡ እውነትን፡ ተናገር፡— ሐሰትን፡ ፈጽሞ፡ አትናገር፡— የሐንስ፡ ክፉኛ፡ ታሟል፡— ዛሬ፡ ከሆስፒታል፡ ገባ፡— በልጋ፡ ላይ፡ ትኝት፡ ብሏል፡— ሕመሙን፡ ከቶ፡ አላወቀውም፡— ሽማግሌ፡ በዝግታ፡ ይረመዳል፡— ወጣት፡ ዱባ፡ ዱባ፡ ይላል፡— ተግማጽ፡ ለጊዜው፡ ያላዝናል፡— የኋላ፡ ኋላ፡ ደስ፡ ያሰኛል፡— ሥልጡን፡ ልጅ፡ እኔ፡ በጀ፡ ይላል፡— በለጌ፡ እንቢ፡ ማለትን፡ ያዘወትራል፡— ግብዝ፡ ሰው፡ ለይስሙላ፡ ይናገራል፡— ቃሉንም፡ በቀን፡ በቀን፡ ይለዋውጥላል፡— መጽሐፍህን፡ አስቲ፡ ሰጠኝ፡?— እንኳን፡ አልሰጥህም፡— አባክህ፡ አንደዱ፡ ሰጠኝ? እኔ፡ በመጽሐፈ፡ እያነበብሁ፡ አጠናከሁ፡— እርሱ፡ መጽሐፉን፡ ገለጠኝ፡ እነበብ፡— መጽሐፉን፡ ይገለጥና፡ ያነብብ፡— ትምህርቱን፡ ቀስ፡ በቀስ፡ ያጠናል፡— ልጆች፡ እንዳንድ፡ እያሉ፡ ተሰበሰቡ፡— እርስ፡ በርሳቸው፡ ይጫወታሉ፡— ወደቤታቸው፡ ያገኚዉን፡ ተመለሱ፡— ነገ፡ (አግር፡ መንገዱን፡ አይሃለሁ፡— በፊተኛውን፡ በስቲያው፡ እንጉበኛለን፡— እንግዲህ፡ በየቤታችን፡ እንግባ፡— በሌላ፡ ደኅና፡ እደር።

ምሳሌ፡ ፤ ፤ መስተዋድድ፡

— 238 —

መግለጫ፡—

መስተዋድድ፡ በስም፡ ወይም፡ ስምን፡ መስለው፡ በሚገኝ፡ ቃላት፡ ላይ፡ እየተጫነ፡ ገብቶ፡ በፀረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው። የመስተዋድድ፡ ትርጓሜ፡ አስማሚ፡ ወይም፡ አዋዋጅ፡ እንደ፡ ማለቱ፡ ነው።

ምሳሌ፡— እርሱ፡ በዱላ፡ መታኝ።

እርሱ፡ በወንበር፡ ላይ፡ ተቀመጠ።

እርሱ፡ ከልጁ፡ ጋር፡ ይጫወታል።

እነሆ፡ በዚህ፡ በተሰጠው፡ ምሳሌ፡ መስተዋድድ፡ በ፤ በ፤— ላይ፡ ከ— ጋር፡ ናቸው። የፊተኛው፡ በመነሻ፡ ብቻ፡ የኋለኞቹ፡ በመነሻም፡ በመድረሻም፡ ገብተው፡ ተሳቢዎቹን፡ ከአንቀጾቹ፡ ጋር፡ አስማምተዋቸዋል። መስተዋድድ፡ ሳይጨመሩ፡ (እርሱ፡ ዱላ፡ መታኝ፡— እርሱ፡ ወንበር፡ ተቀምጧል፡— እርሱ፡ ልጁ፡ ይጫወታል፡) ተብሎ፡ ቢነገር፡ ኖሮ፡ ትክክለኛ፡ ንግግር፡ ሊሆን፡ ባልቻለም፡ ነበር። ስለዚህም፡ መስተዋድድ፡ የንግግርን፡ ዝምድና፡ የሚያሳይ፡ ቃል፡ ነው። መስተዋድድ፡ የሚያርፍበትም፡ ስም፡ የመስተዋድድ፡ ተሳቢ፡ ወይም፡ ተገዢ፡ ይባላል።

— 239 —

የመስተዋድድ ፡ አመዳደብ ፡

መስተዋድዶች ፡ በየመድኃኒቱ ፡ ሲነገሩ ፡ እንደሚከተለው ፡ ይመደባሉ ።

(ሀ) ፡ መነሻ ። — ከ . . .

አጅ ፡ ከጎንደር ፡ መጣ ።

(ለ) ፡ መገሰገሻ ። — ወደ ፡ እ . . .

አጅ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ እሄዳለሁ ። እቤቱ ፡ እሄዳለሁ ።

(ሐ) ፡ መድረሻ ። እስከ ፡ ድረስ ። (ወይም ፡ እስከ ፡ . . . ድረስ) . . .

አጅ ፡ እስከ ፡ መቼ ፡ (ወይም ፡ እስከ ፡ መቼ ፡ ድረስ) ፡ አታገባለሁ ?

(መ) ፡ ማድረጊያ ። — በ . . .

አጅ ፡ በዳላ ፡ መታኝ ።

(ሠ) ፡ አሟላሪ ። — ከ— ጋር ፡

አጅ ፡ እርሱ ፡ ከልጁ ፡ ጋር ፡ ይጫወታል ።

(ረ) ፡ ማንጸሪያ ። — እንደ ፡ . . .

አጅ ፡ አገሪቱ ፡ መልካም ፡ ናት ፡ ነገር ፡ ግን ፡ እንደ ፡ ግብጽ ፡ አይደለችም ።
ማስገንዘቢያ ። — ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተጻፉት ፡ ምዳጌዎች ፡ በቅኔ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የተለመዱ ፡ ስለሆኑ ፡ የጥንቱን ፡ ለማሳየት ፡ ስንል ፡ ጽፈናቸዋል ። ከነዚህም ፡ በቀር ፡ ሌላ አቀባይ ፡ — የ ፡ ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ . . . የሚባሉ ፡ አሉ ።

በአዲሱ ፡ አካሄድ ፡ ግን ፡ «የቦታ ፡ — የጊዜ ፡ — የምክንያት ፡ . . . » እየተባሉ ፡ ይመደባሉ ። (በአገባብ ፡ ተመልክት ።)

— 240 —

የመስተዋድድ ፡ ቃላት ፡ አብዛኞቹ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ የተጻፉት ናቸው ።

በስተ ፡ መነሻ ፡ የሚገቡት ፡ — ለ ፡ — በ ፡ — ተ ፡ — ከ ፡ — ወደ ፡ — እ ፡ — እስከ ፡ — እንደ ፡ — ስለ ፡ — በስተ ፡ — ሃለ ፡ — . . . ናቸው ።

ምሳሌ ፡ — መጽሐፉን ፡ ለ ፡ በቀለ ፡ ሰጠው ።

ከጎንደር ፡ (ወይም ፡ ተጎንደር) ፡ መጣ ።

ወደ ፡ ቤቱ ፡ (ወይም ፡ እቤቱ) ፡ ገባ ።

እኔ ፡ እስከ ፡ ጎጃም ፡ እሄዳለሁ ።

እናንተም ፡ እንደእኔ ፡ ቅዱሳን ፡ ሁኑ ።

እርሱ ፡ ስለ ፡ አብ ፡ ይናገራል ።

ፀሐይ ፡ በስተ ፡ ምሥራቅ ፡ ትወጣለች ።

ያለ ፡ አባቴ ፡ የሚያስብልኝ ፡ የለም ።

— 241 —

ተሳቢውን ፡ ወይም ፡ ተገዢውን ፡ ቃል ፡ በመክከል ፡ አድርገው ፡ በመነሻ ፡ በመድረሻ ፡ የሚገቡ ፡ መስተዋድዶች ፡ ብዙ ፡ ናቸው ። በስተ ፡ መነሻ ፡ ከሚገኙት ፡ ዋነኞቹ ፡ በከ ፡ ወደ ፡ ናቸው ። ይህንኑም ፡ ለምሳሌ ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

የቦታ ፡ መስተዋድዶች ፡ (። ይህ ፡ ምልክት ፡ ያለባቸው ፡ ቃላት ፡ እንደዚህ ፡ የቦታ ፡ አንደዬ ፡ የጊዜ ፡ ለመሆን ፡ የሚችሉ ፡ ናቸው ።)

በ . . ላይ ፡	ከ . . ላይ ፡	ከ . . በላይ ፡	ከ . . በስተ ፡ ላይ ፡	ወደ . . ላይ ፡
በ . . ሥር ፡	ከ . . ሥር ፡	ከ . . በታች ፡	ከ . . በስተ ፡ ታች ፡	ወደ . . ውስጥ ፡
በ . . ውስጥ ፡	ከ . . ውስጥ ፡	ከ . . በውጭ ፡	ከ . . በስተ ፡ ውስጥ ፡	ወደ . . አጠገብ ፡
በ . . ውጭ ፡	ከ . . ውጭ ፡	ከ . . በአፍኦ ፡	ከ . . በስተ ፡ ውጭ ፡	ወደ . . ዘንድ ፡
በ . . አጠገብ ፡	ከ . . አጠገብ ፡	ከ . . በፊት ፡	ከ . . በስተ ፡ ፊት ፡	ወደ . . ጋ ፡
በ . . ዘንድ ፡	ከ . . ዘንድ ፡	ከ . . አስቀድሞ ፡	ከ . . በስተ ፡ ኋላ ፡	ወደ . . ዳር ፡
በ . . ጋ ፡	ከ . . ጋ ፡	ከ . . በኋላ ፡	ከ . . በስተ ፡ ዳር ፡	ወደ . . ማዶ ፡
በ . . ፊት ፡	ከ . . ፊት ፡	ከ . . በኩል ፡	ከ . . በስተ ፡ ማዶ ፡	(ይህን ፡ የመለከት ፡ ሁኔታ ፡)
በ . . ኋላ ፡	ከ . . ኋላ ፡	ከ . . ጎን ፡	ከ . . ጀምሮ ፡	
በ . . አቅራቢያ ፡	ከ . . አቅራቢያ ፡	ከ . . በሻገር ፡	ከ . . ቀጥሎ ፡	
በ . . መካከል ፡	ከ . . መካከል ፡	ከ . . ማዶ ፡	ከ . . ለጥፋ ፡	

የምክንያትና ፡ የአካሄድ ፡ መስተዋድዶች ።

ስለ ፡ . . ነገር ፡	ከ . . በቀር ፡	ከ . . ጋር ፡
በ . . ነገር ፡	ከ . . በስተቀር ፡	ከ . . ሌላ ፡

— 242 —

ከዚህ ፡ በላይ ፡ (ቁ. 241) የተነገሩት ፡ መስተዋድዶች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መነሻ ነው ፡ እየቀረ ፡ በዘልማድ ፡ መድረሻቸው ፡ ብቻ ፡ ይነገራል ።

አጅ ፡ — እርሱ ፡ አገሩ ፡ ላይ ፡ ተሾሞአል ፡ (=በአገሩ ፡ ላይ ፡)

እርሱ ፡ አባቱ ፡ ዘንድ ፡ ተቀመጠ ፡ (=ከአባቱ ፡ ዘንድ ፡)

ዛሬ ፡ ችሎት ፡ ላይ ፡ አየሁት ፡ (=በችሎት ፡ ላይ ፡)

— 243 —

ከ . . . ጋር ፡ — የተባለው ፡ ቃል ፡ በግሪኩ ፡ ሰዋስው ፡ ምስለ ፡ የሚባለው ፡ ነው ። ወደ ፡ አማርኛም ፡ ሲገለበጥ ፡ ጋራ ፡ ይባላል ።

አጅ ፡ — እሱን ትዋንዶ ፡ ምስለ ፡ ደቂቅ ፡ =ከልጆች ፡ ጋራ ፡ አትጫወት ፡ አሁን ፡ ግን ፡ ጋራ ፡ የሚለው ፡ ጋር ፡ እንዲባል ፡ ወስነናል ። ምክንያቱም ፡ ጋራ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በተፈራሪነት ፡ ስለሚነገር ፡ የቃሉን ፡ ምክሪት ፡ ለመለየት ፡ ሲባል ፡ ነው ።

— 244 —

ከወደ ፡ አቅጣጫን ፡ የሚያመለክት ፡ ድርብ ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ። ትርጓሜው ፡ በኩል ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ —ከወደ ፡ ጎንደር ፡ መጣ ። = ከጎንደር ፡ በኩል ፡ መጣ ።

ሌሎችም ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚሁ ፡ ተደራርበው ፡ ሲገቡ ፡ ይገኛሉ ።

— 245 —

፶ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ የቦታ ፡ መስተዋድድ ፡ ነው ።

ትርጓሜው ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡ ማለት ፡ ነው ።

አጅ ፡ አርሱ ፡ እዛፉ ፡ ፶ ፡ (=እዛፉ ፡ አጠገብ ፡ ወይም ፡ ዘንድ ፡) ፡ ተቀምጧል ።

፶ ፡ የተባለውን ፡ ቃል ፡ በንግግር ፡ የሚያዘውትሩ ፡ የሸዋ ፡ በላገሮች ፡ ናቸው ። ምሁራኑም ፡ እንደ ፡ ጸያፍ ፡ ያዩበቸዋል ። ጸሩ ፡ ግን ፡ ፶ ፡ ጸያፍ ፡ ሊባል ፡ አይቻልም ። ሩራስጌ ፡ እግርጌ ፡ አንገትጌ ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ጌ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ እንደሆነ ፡ አሁንም ፡ «እዛፉ ፡ ፶ ፡» ወይም ፡ «ከዛፉ ፡ ፶ ፡» ባለ ፡ ጊዜ ፡ አጠገብነትን ፡ የሚያመለክት ፡ ነው ።

— 246 —

ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ መስለው ፡ የሚገኙ ፡ ነገሮች ፡ የ ፡ በሚባል ፡ ቃል ፡ ተገጣጥመው ፡ ይነገራሉ ። የ ፡ የሚወድቅበትም ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። (ቁ. 43 ፡ አይ ።)

አጅ ፡ —የሰማይ ፡ ኮከብ ፡ ያበራል ።

የምድር ፡ በቡር ፡ ፈጣን ፡ ነው ።

የአንግሊዝ ፡ አገር ፡ ደሴት ፡ ነው ።

— 247 —

ዘርፍ ፡ አያያዥ ፡ የ ፡ ሌሎች ፡ መስተዋድዶች ፡ በተደረቡበት ፡ ጊዜ ፡ ተውጦ ፡ ይቀራል ።

አጅ ፡ ለሰማይ ፡ ኮከብ ፡ ሰገደ ።

በምድር ፡ በቡር ፡ ተሳፈረ ።

ወደ ፡ እንግሊዝ ፡ አገር ፡ ሄደ ።

ሌሎችም ፡ በመነሻ ፡ የሚገቡ ፡ መስተዋድዶች ፡ እንደዚሁ ፡ እየተደረቡ ፡ በገቡ ፡ ቁጥር ፡ የ ፡ ውጤት ፡ ያስቀሩታል ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ የ ፡ ውስጠ ፡ ታዋቂ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። (ቁ. 43 ፡ አይ ።)

— 248 —

«ለ፤ላ፤ል፤በ፤በ፤ብ፤» በአጽፎች ፡ ተውላጣተ ፡ ስም ፡ ላይ ፡ እየተሰረዘ ፡ በግሥ ፡ መድረሻ ፡ ላይ ፡ ይገባሉ ። (ቁ. 72 ፡ አይ ።)

ለ ፡ የበጎ ፡ በ ፡ የክፉ ፡ መፍቻ ፡ ይሆናሉ ። ሁሉም ፡ የምክንያት ፡ መስተዋድዶች ፡ ናቸው ።

አጅ ፤ መጣለት ፤ መጣላት ፤ መጣልኝ ፤

መጣበት ፤ መጣበት ፤ መጣብን ፤

— 249 —

መስተዋድድና ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ። ያው ፡ አንዱ ፡ ቃል ፡ እንደ ፡ መስተዋድድ ፡ ወይም ፡ እንደ ፡ ተውላክ ፡ ግሥ ፡ ሆኖ ፡ ሲገባ ፡ ይገኛል ።

አጅ ፤ እርሱ ፡ ከአብርሃም ፡ በፊት ፡ ይሄድ ፡ ነበር ፤ (መስተዋድድ)

እርሱን ፡ በፊት ፡ (=ጽር) ፡ አላወቀውም ፡ ነበር ፤ (ተውላክ ፡ ግሥ)

— 250 —

የመስተዋድድ ፡ ተሳቢዎች ።

መስተዋድድ ፡ ከስምና ፡ ከተውላጠ ፡ ስም ፡ ሌላ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ሌሎችንም ፡ የንግግር ፡ ክፍሎች ፡ ሲስብ ፡ ወይም ፡ ሲገዛ ፡ ይገኛል ። በዚህ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገሩትም ፡ ቃላት ፡ ስም ፡ መሰሎች ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። ይህንንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

ቅጽል ።

ክፉን ፡ በክፉ ፡ አትቃወሙት ።

ላለፈ ፡ ከረምት ፡ ቤት ፡ አይሠራም ።

ተውላክ ፡ ግሥ ።

ለሁልጊዜ ፡ አትለዩኝ ።

ለወደፊት ፡ እንተዋወቅ ።

ግሥ ።

በጠገብሁ ፡ (=ጠገብሁ ፡ በማለት ፡) ጠብ ፡ የለም ።

በይመስላል ፡ (=ይመስላል ፡ በማለት) አይፈረድም ።

ሰው ፡ ሁሉ ፡ ለመስማት ፡ የፈጠነ ፡ ለመናገር ፡ የዘገየ ፡ ይሁን ።

፲፭ኛ ፡ መልመጃ ።

(ሀ) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ መስተዋድድችን ፡ እየለየሀ ፡ አመልክት ።

በወንበር ፡ ላይ ፡ ተቀመጠ ።—መጽሐፉን ፡ ለልጁ ፡ ሰጠ ።—በዱላ ፡ መታኝ ። በዛፍ ፡ ሥር ፡ ዐረፈ ።—ትምህርቱን ፡ በጀወር ፡ ውስጥ ፡ እጨርሳለሁ ።—ትምህርት ፡ በሰነፎች ፡ ዘንድ ፡ የተጠላ ፡ ነው ።—በዕውር ፡ ፊት ፡ ዕንቅፋትን ፡ አታድርግ ።—ልጅ ፡ በአባቱ ፡ አጠገብ ፡ ይቀመጣል ።—እውነቱን ፡ አይቻለሁ ።—ቤቱ ፡ በገበያ ፡ አቅራቢያ ፡ ነው ።—በሕዝብ ፡ መካከል ፡ ተናገረ ።—ከመሬት ፡ ላይ ፡ ወደቀ ።—ከአኖቱ ፡ ዘንድ ፡ መጣ ።—ከሰው ፡ በታች ፡ ሆነ ።—ከፊት ፡ በላይ ፡ ነፋስ ፡ ነው ።—እግዚአብሔርን ፡ የማያምኑ ፡ ከሃይማኖት ፡ በአፍኦ ፡ ያሉ ፡ ናቸው ።—ከአብርሃም ፡ ፊት ፡ ቆሞ ፡ እየሁት ።—ከጳ ፡ ወር ፡ በኋላ ፡ እመለሳለሁ ።—ከቤቱ ፡ ጎን ፡ ዛፍ ፡ አለ ።—ከሕዝብ ፡ መካከል ፡ ተመረጠ ።—ከወንዝ ፡ በሻገር ፡ (ወይም ፡ ማዶ ፡) መጣ ።—ወንድሜን ፡ ከሸለቆው ፡ በስተላይ ፡ አየሁት ።—ገበየሁ ፡ ከቤቱ ፡ በስተ ፡ ውስጥ ፡ ነበረ ።—እኔ ፡ ከአጀቡ ፡ በስተፊት ፡ እሄድ ፡ ነበር ።—ከአንድ ፡ ዓመት ፡ ጀምሮ ፡ እንተዋወቃለን ።—ከውጪ ሸት ፡ ተጥሎ ፡ ገዢነህ ፡ ቆሟል ።—ከጅሩ ፡ ለጥቆ ፡ ላምዋሻ ፡ ይገኛል ።—ወደ ፡ ዛፍ ፡ ላይ ፡ ሲወጣ ፡ አየሁት ።—ወደ ፡ እናቱ ፡ ዘንድ ፡ እሄዳለሁ ።—ስለ ፡ ፈለቀ ፡ ነገር ፡ የማውቀውን ፡ ልንገርህ ።—እርሱ ፡ በትምህርት ፡ ነገር ፡ ትጉህ ፡ ነው ። ከገዢነህ ፡ በቀር ፡ የሚበልጠው ፡ የለም ።—ከኃጢአት ፡ በስተቀር ፡ ሁሉን ፡ ፈጽመ ።—ከተማሬው ፡ ጋር ፡ መጣ ።—ከየሐንስ ፡ ሌላ ፡ ዘመድ ፡ የለውም ።

(ለ) ከዚህ ፡ በታች ፡ በተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘውን ፡ በዶ ፡ በዶውን ፡ ስፍራ ፡ በተስማሚው ፡ መስተዋድድ ፡ እየሞላህ ፡ ተናገር ።

መኩንን ።—ሎንዶን ፡ መጣ ። ፈረሱ ።—ሜዳ ፡ ይሮጣል ። ፈረሱን ፡—አለንጋ ፡ መታው ። እጁን ፡—ጠረኢዛ ፡—አኖረ ። እኔ ፡—እባቱ ፡—እሄዳለሁ ። ማታ ።—ቤቱ ፡ እመለሳለሁ ። ሲስተማረው ፡—ኢትዮጵያ ፡—ይተርክል ። እርሱ ፡—ተማሪዎቹ ፡ ሽልማትን ፡ ይሰጣል ። ልጅ ፡—አባቱ ፡—ይኖራል ። ዕውር ፡—መሬው ፡—አይሄድም ። ለትጉህ ፡ ልጅ ፡—ፊት ፡—ዳረጎት ፡ ይጨመርለታል ።

፶፬ኛ ፡ መስተዋድድ ።

— 251 —

መግለጫ ።

መስተዋድድ ፡ የሚበለው ፡ ቃላትንና ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮችን ፡ ለማያያዝ ፡ ወይም ፡ ለማጣመር ፡ የሚጠቅም ፡ ቃል ፡ ነው ። መስተዋድድ ፡ በአንቀጽ ፡ ላይ ፡ እያረፈ ፡ የአንቀጹን ፡ ማሰራያነት ፡ ያስቀረዋል ።

- ምሳሌ ።
- (ሀ) { እርሱ ፡ ይሄወታል ፤ እርስዎም ፡ ትዘፍናሉች ።
ነገ ፡ ወደ ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ እሄዳለሁ ፡ ወይም ፡ ከቤቱ ፡ እውላለሁ ።
አባቱ ፡ ይቀጣኛል ፤ ይሁን ፤ እንጂ ፡ በጣም ፡ ያዝንልኛል ።
 - (ለ) { የመጣህ ፡ እንደሆን ፡ አብረን ፡ እንሄዳለን ።
ቢፈልግ ፡ ይስጠኝ ፡ በይፈልግ ፡ ይተወው ።
መጨረሻውን ፡ ሳላይ ፡ አልቀየምም ።

እነሆ ፤ «ም ፡ ወይም ፡ ይሁን ፡ እንጂ ፤ የ—እንደሆን ፤ ቢ ፤ በ ፤ ሳ ፤ » የተባሉት ፡ ቃላት ፡ መስተዋድድች ፡ ናቸው ። በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ (ሀ) በሚለው ፡ ላይ ፡ እንደተመለከተው ፡ በየፈላጊው ፡ ሲነገሩ ፡ የሚችሉትን ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፤ መስተዋድድቹ ፡ እንዲያያዙ ፡ አድርገዋቸዋል ። (ለ) በሚለውም ፡ ክፍል ፡ እንደተመለከተው ፡ መስተዋድድቹ ፡ በየአንቀጹ ፡ ላይ ፡ ተጭነው ፡ ማሰራያነትን ፡ እያስቀሩ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሩን ፡ አያይዘውታል ።

ስለዚህም ፡ መስተዋድድ ፡ ቃላትንና ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮችን ፡ ለማጣመር ፡ የሚጠቅምና ፡ የአንቀጹን ፡ ማሰራያነት ፡ የሚያስቀር ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ብለን ፡ እንወስናለን ።

— 252 —

መስተዋድድ ፡ በሁለት ፡ ክፍሎች ፡ ይከፈላል ። እነርሱም ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

- (ሀ) ወደረኛ ፡ መስተዋድድ ።
 - (ለ) ጥገኛ ፡ መስተዋድድ ።
- እነዚህ ፡ ደግሞ ፡ እንደገና ፡ በንኡለን ፡ ክፍሎች ፡ እየተከፋፈሉ ፡ ይነገራሉ ።

— 253 —

(ሀ) ፡ ወደረኛ ፡ መስተዋድድ ።

ወደረኛ ፡ ማለት ፡ ተተካካይ ፡ ወይም ፡ ተመሳሳይ ፡ ማለት ፡ ነው ። በዚህ ፡ ክፍል ፡ የሚነገረው ፡ ቃል ፡ ያለ ፡ መስተዋድድ ፡ ቢነገር ፡ ኖሮ ፡ መደበኛውን ፡ ቃል ፡ በማሰርግ ፡ የሚተካከለው ፡ ስለሆነ ፡ ወደረኛ ፡ ተብሎአል ። እነሆ ፡ ከላይ ፡ ቁ. 251 (ሀ) ለምሳሌ ፡ የተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ ያለ ፡ መስተዋድድ ፡ ሲነገሩ ፡ እንደሚከተለው ፡ ይሆናሉ ።

ምሳሌ ፡ አርሱ ፡ ይጫወታል ፡ አርሱዋ ፡ ትዘጋጅልኝ ፡

ነገ ፡ ወደ ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ እሄዳለሁ ፡ ከቤቴ ፡ እውላለሁ ፡

አባቴ ፡ ይቀጣኛል ፡ በጣም ፡ ያዝንልኛል ፡

እነሆ ፡ እያንዳንዳቸው ፡ ራሳቸውን ፡ ችለው ፡ የዐረፍተ ፡ ነገርነትን ፡ ምግባር ፡ እንደያዙ ፡ አስተውል ፡

— 254 —

ወደረኛ ፡ መስተፃምር ፡ በአራት ፡ አካሄድ ፡ ይመደባል ፡

(1) አጫፋሪ ፡ ወይም ፡ አዳጋሚ ፡

(2) አማራጭ ፡ ወይም ፡ አወላዋይ ፡

(3) አፍራሽ ፡ ወይም ፡ ተቃራኒ ፡

(4) ምክንያታዊ ፡

እነዚህንም ፡ በያንዳንዳቸው ፡ እየዘረዘርን ፡ እንጽፋለን ፡

— 255 —

(1) አጫፋሪ ፡ ወይም ፡ አዳጋሚ ፡

አጫፋሪ ፡ የተባለው ፡ አንዳንድ ፡ ሌላውን ፡ ቃል ፡ የሚያጋጥም ፡ ነው ፡ ይኸውም ፡ በግልቱ ፡ ሰዋሰው ፡ ዋጭ ፡ የሚባለው ፡ ነው ፡

አዳጋሚ ፡ የሚባለውም ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ አንድ ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ በመስተፃምር ፡ ሲደገም ፡ ነው ፡ ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ፡

አጅ ፡ “ና” ፡ — አብርሃኖ ፡ አጽብሐ ፡ የአክሱም ፡ ነገሥታት ፡ ናቸው ፡

ማሰንዘቢያ ፡ ከመምህራን ፡ ወገን ፡ እና ፡ ተብሎ ፡ አንዲጻፍ ፡ የሚወስኑ ፡ አሉ ፡

ይኸውም ፡ — አብርሃን ፡ እና ፡ አጽብሐ ፡ ተብሎ ፡ አንዲጻፍ ፡ ማለት ፡ ነው ፡

“ም” ፡ አርሱ ፡ ይወደኛል ፡ ያከብረኛልም ፡

ጌታሁንና ፡ ተፈራ ፡ ውብሽትም ፡ ይጫወታሉ ፡

ነቢያት ፡ ስለክርስቶስ ፡ ትንቢትን ፡ ተናገሩ ፡ ሐዋርያትም ፡ አስተማሩ ፡

“ም” — ም ፡ — አርሱም ፡ እኔም ፡ በአንድነት ፡ እንማር ፡ ነበር ፡

አርሱ ፡ ቂስም ፡ ደብተራም ፡ ነው ፡

“ደግሞ” ፡ — አርሱ ፡ ብልህ ፡ ነው ፡ አንተ ፡ ደግሞ ፡

“አንድ” — ሁሉ ፡ ፡ ገብራ ፡ እንደ ፡ ገርማነህ ፡ ሁሉ ፡ የተማረ ፡ ነው ፡

“በዚያውም ፡ ላይ” ፡ — አኔና ፡ ፈለቀ ፡ ጓደኞች ፡ ነን ፡ በዚያውም ፡ ላይ ፡ እንዳመዳለን ፡

“ከዚያውም ፡ ዘንድ” ፡ — ኢትዮጵያዊ ፡ ነኝ ፡ ከዚያውም ፡ ዘንድ ፡ ጎንደራ ፡ ነኝ ፡

“ሳስ” ፡ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ ይሄዳል ፡ አንተሳ ፡ (አንተስ) ወደት ፡ ትሄዳለህ ፡

ማሰንዘቢያ ፡ በዚህ ፡ ንግግር ፡ ጥያቄው ፡ “ወደት” ፡ መሆኑንና ፡ “ሳስ” ፡ እንዳልሆነ ፡

አስተውል ፡ ትርጓሜያቸውም ፡ « ደግሞ ፡ » እንደማለት ፡ ዓይነት ፡ ነው ፡

— 256 —

(2) አማራጭ ፡ ወይም ፡ አወላዋይ ፡

በአንድ ፡ ነገርና ፡ በአንዳች ፡ ነገር ፡ መካከል ፡ የማማረጥ ፡ ወይም ፡ የማወላወል ፡ አኳኋን ፡ በተገለጠ ፡ ጊዜ ፡ መስተፃምር ፡ አማራጭ ፡ ወይም ፡ አወላዋይ ፡ ይባላል ፡

አጅ ፡ — “ወይም” ፡ — ዛሬ ፡ ወይም ፡ ነገ ፡ እመጣለሁ ፡ (አወላዋይ ፡)

እርሳሱን ፡ ወይም ፡ ቀለሙን ፡ ስጠኝ ፡ (አማራጭ ፡)

“ወይም” — “ወይም” ፡ — ወይም ፡ ዛሬ ፡ ወይም ፡ ነገ ፡ እመጣለሁ ፡

ወይም ፡ እርሳሱን ፡ ወይም ፡ ቀለሙን ፡ ስጠኝ ፡

“ወይ” — “ወይ” ፡ — ወይ ፡ ዛሬ ፡ ወይ ፡ ነገ ፡ እመጣለሁ ፡

“ወይ” — “ወይ” — “ወይ” ፡ — አርሱ ፡ ወይ ፡ አልተማረ ፡ ወይ ፡ አላረሰ ፡ ወይ ፡ አልነገደ ፡ በምን ፡ ትዳር ፡ ሊኖር ፡ ነው ፡ ? ፡

“ወይም” — “ወይንም” ፡ — ትጉህ ፡ ተማሪ ፡ ዜማ ፡ ወይም ፡ ቅኔ ፡ ወይንም ፡ ትርጓሜ ፡ ይማራል ፡

“አለዚያም” — አለበለዚያም” ፡ — ትምህርታችንን ፡ እናጥና ፡ አለዚያም ፡ (አለበለዚያም) ፡ እንጫወት ፡

“ሆነ” ፡ በሞት ፡ ሆነ ፡ በሕይወት ፡ የሰው ፡ ክብር ፡ አገሩ ፡ ነው ፡

“ይሁን” ፡ ወንድሜ ፡ ዛሬ ፡ ይሁን ፡ ነገ ፡ በባቡር ፡ ይመጣል ፡

“ቢሆን” ፡ ሕይወት ፡ ቢሆን ፡ ሞት ፡ ቢሆን ፡ የክርስቶስን ፡ ፍቅር ፡ የሚያስተወኝ ፡ የለም ፡

— 257 —

(3) አፍራሽ ፡ ወይም ፡ ተቃራኒ ፡

አፍራሽ ፡ የሚባለው ፡ የነገሩን ፡ አኳኋን ፡ በአፍራሽነት ፡ ወይም ፡ በተቃራኒነት ፡ የሚገልጽ ፡ ቃል ፡ ነው ፡

አጅ ፡

“ነገር ፡ ግን” ፡ — እኔና ፡ አብርሃም ፡ በውልደት ፡ እኩዮች ፡ ነን ፡ ነገር ፡ ግን ፡ አብርሃም ፡ በቁመት ፡ ይበልጣል ፡

“ግን” ፡ እኔ ፡ አጭር ፡ ነኝ ፡ አብርሃም ፡ ግን ፡ (ወይም ፡ ግን ፡ አብርሃም) ፡ ረጅም ፡ ነው ፡

“ዳሩ ፡ ግን” ፡ — ብዙ ፡ መጽሐፍ ፡ አንብቤ ፡ ነበር ፡ ዳሩ ፡ ግን ፡ አላስታውሰውም ፡

“ስ” ፡ — እውነትን ፡ መናገር ፡ ያስከብራል ፡ ሐሰትስ ፡ ያዋርዳል ፡

አርሱ ፡ ይመጣ ፡ አይመለስኝም ፡ ከመጣስ ፡ (= ከመጣ ፡ ግን ፡ ወይም ፡ ነገር ፡ ግን ፡ ከመጣ) ፡ እቀበለዋለሁ ፡

“ይሁን ፡ እንጂ” ፡ ይሁንና ፡ የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ቢሆንም ፡ ፡ ሥራህን ፡ መልካም ፡ ትወራለህ ፡

ይሁን ፡ እንጂ ፡ (ወይም ፡ ይሁንና ፡) በሥራህ ፡ አትመክ ፡

ድርድርን ለጭፍ ወይም አወላዋይ ።

ብ ፡ ነገ ፡ ብትመጣ ፡ እጠብቅሃለሁ ።
እንደሆነ ፡ ትመጣ ፡ እንደሆነ ፡ ልጠብቅህ ።
ያልመጣህ ፡ እንደሆነ ፡ አገናለሁ ።
ብ—ም ፡ ብመጣም ፡ ብቀርም ፡ አስታውቅህአለሁ ።
ቢ—ም ፡ ቢመጣም ፡ ቢቀርም ፡ እጠብቀዋለሁ ።
ቢ—ስ ፡ ቢመጣክ ፡ (=የመጣ ፡ እንደሆነ ፡) አቀበለዋለሁ ።
ወንድሜ ፡ ነገ ፡ ይመጣ ፡ አይመጣ ፡ አላውቅም ።
ይብዛም ፡ ይነስ ፡ ግብግፍ ፡ አደርጋለሁ ።
ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፡ ለኔ ፡ እኩል ፡ ነው ።
ያም ፡ ሆነ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ለእኔ ፡ እኩል ፡ ነው ።

አጋናኝ ።

ምንም ፡ እንኳ ፡ አባቱ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ቢመታኝ ፡ ይወድደኛል ።
እንኳ ፡ አባቱ ፡ ቢመታኝም ፡ እንኳ ፡ ያገኘልኛል ።
ምንም ፡ ብደኸይ ፡ ታማኝ ፡ ነኝ ።
እኮ ፡ ብወድቅም ፡ እኮ ፡ እነሣለሁ ።
ብያ ፡ ብወድቅም ፡ ብያ ፡ እነሣለሁ ።

ጊዜን ፡ አመልክች ።

እንደ ፡ ደወሉ ፡ እንደ ፡ ተደወለ ፡ ደረሰሁ ።
ሲ ፡ ደወል ፡ ሲደወል ፡ አልነበርሁም ።
ሳ ፡ በሱር ፡ ሲመጣ ፡ እሳፈራለሁ ።
ስ ፡ በሱር ፡ ሳይመጣ ፡ እንሰነባበት ።
እስከ—ድረስ ፡ ስመለስ ፡ እጠይቅሃለሁ ።
እስከ ፡ እስከ ፡ ሞተች ፡ ድረስ ፡ አልወለደችም ።
እስከ ፡ እስከ ፡ ተማሪቤት ፡ እስከከፈት (ወይም ፡ እስከከፈት) ፡ አጠናለሁ ።
እስከ ፡ እስከ ፡ ትምህርቴን ፡ እስከጠርሳለሁ (እስከጠርሳለሁ) ፡ አማራለሁ ።
ከ ፡ ይህ ፡ ቤት ፡ ከተሠራ ፡ ቆይቷል ።
ሳለ ፡ አባት ፡ ሳለ ፡ አጊጥ ፡ ፀሐይ ፡ ሳለች ፡ ሩጥ ።
በ—ጊዜ ፡ በተማርሁ ፡ ጊዜ ፡ (=በምማርበት ፡ ጊዜ ፡) አልጫወትም ።
ከተማርሁ ፡ በኋላ ፡ እጫወታለሁ ።
ከተወለድሁ ፡ ጀምሮ ፡ (ወይም ፡ እንሥቶ ፡) እዚሁ ፡ ነኝ ።
ከ—ከሄደ ፡ (=ከሄደ ፡ በኋላ ፡) ውሻ ፡ ራሼ ።

አመዛዛኝ ።

ከ ፡ ከተማረ ፡ የተመራመረ ፡ ይበልጣል ፡ (ይልቅ ፡)
ከ ፡ ጅብ ፡ ከበላህ ፡ (=ከሚበላህ ፡ ይልቅ ፡) ገድለኸው ፡ ተቀደሰ ።
ከ ፡ እኔ ፡ ከሞት ፡ ጠላቴ ፡ ይሙት ።
ከ—ይልቅ ፡ ከአለፈው ፡ ይልቅ ፡ የሚመጣው ፡ ይበልጣል ።
እንደ—መጠን ፡ እንደ ፡ አሰብሁት ፡ መጠን ፡ ሳይሆንልኝ ፡ ቀረ ።
በ—መጠን ፡ በተቻለኝ ፡ መጠን ፡ እረዳሃለሁ ።
እንደ—ያህ ፡ ያልተማረ ፡ ሰው ፡ እንደሞተ ፡ ያህል ፡ ነው ።
ከ—ቁጥር ፡ በሰው ፡ ላይ ፡ የዛተ ፡ ከአደረገው ፡ ቁጥር ፡ ነው ።

— 261 —

ግልጽ ፡ «የ» ፡ ቅጽል ።

በዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡ ላይ ፡ እየተጨመሩ ፡ አንቀጹን ፡ ወደ ፡ ቅጽልነት ፡ የሚለው ፡ ጠት ፡ “የ ፡ የም” ፡ መደበኛው ፡ ከመስተካከል ፡ ነው ። እንደ ፡ ጊዜ ፡ ግብራቸውም ፡ እንደዚህ ፡ ግሣዊ ፡ ቅጽል ፡ በሌላም ፡ ጊዜ ፡ መስተካከል ፡ ቅጽል ፡ ተብለው ፡ ነበር ፡ ቁ. 93 ፡ (መ) ፡ 199 ፡ እይ ።) አሁን ፡ ደግሞ ፡ በደንበኛ ፡ ስፋራቸው ፡ ከዚህ ፡ ይነገራሉ ።
የአ ፡ ፈደል ፡ ሲከተላቸው ፡ ወደራብሰነት ፡ እየተለወጡ ፡ “ያ ፡ የማ” ፡ ይሆናሉ ። ይ ፡ የሚል ፡ ፈደል ፡ ሲከተላቸው ፡ “የሚ” ፡ ይሆናሉ ።

ምሳሌ ፡ «የ» — የገደለ ፡ የፈለገ ፡ —

«ያ» — ያወቀ ፡ ያደረገ ፡ (=የዐወቀ ፡ የአደረገ ።)

«የም» — የምትገድል ፡ የምትፈልግ ።

«የሚ» — የሚፈልግ ፡ የሚገድል ፡ (=የምደፈልግ ፡ የምይገድል ።)

«የማ» — የማይፈልግ ፡ የማይገድል ፡ (=የምአይፈልግ ፡ የምአይገድል ።)

ገላኛ ፡ መልመኝ ።

(ሀ) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ መስተካከል ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

እኔና ፡ እርሱ ፡ እንድላለን ፡ እርስዎም ፡ ታነባለች ። እኔም ፡ እርሱም ፡ እርስዎም ፡ እንማራለን።—እስተማሪው ፡ ይወድደኛል ፡ ያገኘልኛልም ፡ ይሁን ፡ እንጂ ፡ ከትምህርት ፡ ስቀር ፡ ይገሥጻል።—ጨዋታን ፡ እወዳለሁ ፡ ቢሆንም ፡ ትምህርቴን ፡ አጠናለሁ።—በፈተና ፡ ማን ፡ እንደሚበልጥ ፡ አላውቅም ፡ ወይ ፡ እኔ ፡ ወይ ፡ እርሱ ፡ እንሸለማለን ፡—ያም ፡ ሆነ ፡ ያም ፡ ሆነ ፡ ወደፊት ፡ ይታያል።—ጓደኛ ፡ ከበልጥ ፡ ተግባር ፡ መማር ፡ ይሻላል ።

(ለ) ወደረኛ ፡ የተበለውንና ፡ ጥገኛ ፡ የተበለውን ፡ መስተፃምር ፡ በምሳሌ ፡ አመልክት ።—(፪) ፡ የመስተፃምር ፡ ቃላት ፡ ጸፍ ፡ እነርሱንም ፡ በሀረፍተ ፡ ነገር ፡ እየሞላህ ፡ ተናገር ።

ምዕራፍ ፡ ፱ ፡ ቃል ፡ አጋኖ ።

— 262 —

መግለጫ ።

ቃል ፡ አጋኖ ፡ ከሌሎች ፡ የንግግር ፡ ክፍሎች ፡ ጋር ፡ ግንኙነትን ፡ አያደርግም ፤ በአሳብ ፡ የሚሰማ ፡ አንዳች ፡ ነገርን ፡ በግጋንን ፡ ድምፅ ፡ እየገለጸ ፡ በገዛ ፡ ፈሱ ፡ ጸንቶ ፡ ይነገራል ።

ስለዚህም ፡ ቃል ፡ አጋኖ ፡ አንዳች ፡ ነገር ፡ በግጋንን ፡ ድምፅ ፡ የሚገለጽበት ፡ ቃል ፡ ነው ።

— 263 —

የቃል ፡ አጋኖ ፡ ዓይነቶች ።

የአግርኛ ፡ ቃል ፡ አጋኖ ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡ ነው ፡ አብዛኛውም ፡ የፈደል ፡ ምልክት ፡ ሳይኖረው ፡ በድምፅ ፡ ብቻ ፡ ስለሚሰማ ፡ ዓይነቱን ፡ ለመወሰን ፡ አስቸጋሪ ፡ ይሆናል ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ቀንኞቹን ፡ ክፍሎች ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ጽፈን ፡ እንመድባለን ።

አክብሮት ፡ — « ሆይ ፡ አቤቱ ፡ »

መገረምና ፡ መደንቅ ። — « ሆሆይ ፡ ፡ ጉድ ፡ ወዮ ፡ ወይጉድ ፡ እረጉድ ፡ እረግኝ ፡ —

ጉድ ፡ ነው ፡ ግሩም ፡ ነው ፡ »

ድንጋጤ ። — « ውይ ፡ ወይኔ ፡ ወይዛሬ ፡ »

ደስታ ። — « እሰይ ፡ እልል ፡ እሰይ ፡ እሰይ ፡ እልል ፡ እልል ፡ እልልል . . .

ትካሄ ፡ ወይም ፡ ግዘን ። — « አይ ፡ አይጉድ ፡ እህህ ፡ »

ፎኸትና ፡ ልቅሶ ። — አኡ ፡ . . . እዩዩ ፡ ውይ ፡ ውይ ፡ »

ዕረፍት ። — « እፎይ ፡ — ተመስገን ፡ »

ሰላምታ ። — « ጤና ፡ ይስጥልኝ ፡ »

መሳቅ ። — ሀሀሀ ፡ ሀሀሀ ፡ »

ትዝታ ። — « እኸ ፡ እሀ ፡ እረግ ፡ »

ዛቻ ። — « ቆይ ፡ ቆይ ፡ ብቻ ፡ ግደየለም ፡ »

ማጉሳመስ ። — « ጉኸ ፡ ውኸን ፡ አበጀህ ፡ ያላድግህ ፡ »

ማረጋገጥ ። — « እንዴታ ፡ ለከ ፡ »

ጥቆማ ። — እነሆ ፡ ይኸው ፡ ይኸውና ፡ ያውና ፡ »

ማስፈራራት ። — « ዋ ፡ ጉድ ፡ ፈላ ፡ መጣልሃ ፡ ይኸውኋሃ ፡ »

አጠራጣሪ ። — « እንጃ ፡ ይሆናላ ።

ንቀት ፡ ወይም ፡ ብስጭት ። — « ኤዲያ ፡ (= ወዲያ ፡) ኤጭ ፡ አይ ፡ አይወዲያ ፡ »

ጥሪ ። — አሉ ፡ እረበል ፡ እረገሌ ፡ (= እገሌ ፡ ሆይ) ።

የጥሪ ፡ መልስ ። — አቤት ፡ እሜት ፡ (= እመቤት ፡) ።

ክነዚህም ፡ የሚበዙ ፡ ሌሎች ፡ ቃሎች ፡ ይገኛሉ ።

— 264 —

ቃል ፡ አጋኖዎች ፡ እንደ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የንግግርን ፡ ስሜት ፡ እየሞሉ ፡ ሊያስረጹ ፡ ይችላሉ ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ — (ሀ) አንዳንዶቹ ፡ «ለ» የሚለውን ፡ መስተዋድድ ፡ ትራስ ፡ እያደረጉ ፡ ወይም ፡ ሳያደርጉ ፡ እንደ ፡ ግሥ ፡ ደንብ ፡ በፈቱ ፡ መደበኛ ፡ ሲሀረዝሩ ፡ ይገኛሉ ። (ለ) አንዳንዶቹም ፡ ፈሳቸው ፡ ሳይዘረዝሩ ፡ ሌላውን ፡ ተዘርዝረው ፡ ቃል ፡ እያስከተሉ ፡ ወይም ፡ እየተከተሉ ፡ ሲገቡ ፡ ይገኛሉ ። (ሐ) የቀሩት ፡ ደግሞ ፡ የዝርዝርን ፡ ምግባር ፡ ሳይፈፍ ፡ በአማካይ ፡ ቃል ፡ ብቻ ፡ ይነገራሉ ።

ምሳሌ ። (ሀ) ወዮ = ፡ ወዮልኝ ፡ ወዮልህ ፡ ወዮላቸው ፡ . . .

እንጃ ፡ = እንጃልህ ፡ እንጃስት ፡ እንጃላቸው ፡ . . .

አይዘህ ፡ = አይዘሽ ፡ አይዘአችሁ ፡ . . .

ያውልህ ፡ — ያውልሽ ፡ ያውላችሁ ፡ . . .

ይኸውልህ ፡ — ይኸውልሽ ፡ ይኸውላችሁ ፡ . . .

(ለ) እንኳን ፡ ደገና ፡ ገባህ ፡ እንኳን ፡ ደገና ፡ ገባችሁ ፡ . . .

ደገና ፡ ሁን ፡ ደገና ፡ ዋሉ ፡ . . .

(ሐ) ሃይማኖት ፡ ያውርድ ፡ ሹመት ፡ ያዳብር ፡ . . .

ጉድ ፡ እኮ ፡ ነው ፡ ይገርማል ፡ እኮ ፡ . . .

— 265 —

ሌሎቹ ፡ የንግግር ፡ ክፍሎች ፡ በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ እየተሳኩ ፡ ተነግረው ፡ እንደ ፡ ነገሩ ፡ አኳኋን ፡ ቃል ፡ አጋኖ ፡ ሲሆኑ ፡ ይገኛሉ ። ከነርሱም ፡ አንዳንዶቹ ፡ ቃል ፡ ጥያቄ ፡ እንዲከተላቸው ፡ ይፈልጋሉ ። እነሆ ፡ ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ ምሳሌ ፡ እናሳያለን ። ስም ፡ እናንት ፡ ሰነፎች ፡ የገላትያ ፡ ሰዎች ፡ ለጽድቅ ፡ እንዳትታዘዙ ፡ ማን ፡ አታለላችሁ ?

ልጄ ፡ ምንዋ ? ።

ተውላጠ ፡ ስም ። ድሀው ፡ ሽማግሌ ፡ ከመንገድ ፡ ላይ ፡ ወድቋል ፡ እኔን ፡ ወዴት ፡ ልውሰደው ፡ ይሆን ?

የዘመኑ ፡ ሰው ፡ ሲያቀርቡት ፡ ይርቃል ፡ ሲያፈቅሩት ፡ ይጠላል ፡ ወይ ፡ እንተ ፡ ከቶ ፡ ምን ፡ ማድረግ ፡ ይሻላል ?

ግሥ = "በቢይ አንቀጽ" = አንዱን ሳንይዘው ከረምቱ መጣልሃ! እንግዲህ ምን ይበጀናል?

ተመስገን ጌታዬ አንተ ታውቃለሃ!

«ትእዛዝ አንቀጽ» ራስን ማመስገን የሚገባ ከሆነ ራሳችንን ማመስገን እንጀምራ!

አሁን ምን ይደልሁህ? — እግዚአብሔር ይደልሃ!

"በዝ አንቀጽ" = ጉድ ፈልቀ! አንተን ማን ጠየቀህ?

መስተዓምር = አንተም የመጣኸው ልትግር ነው? — እንዴታ!

ማስገንዘቢያ = በቢይ አንቀጽ፣ ትእዛዝ አንቀጽ፣ መድረሻውን፣ ወደ ራስህ ለውጦ በተነገረ ጊዜ ቃል አጋኖ ወይም ጥያቄ ይሆናል ልዩነቱ የሚታወቀውም እንደ አነጋገሩ አገባብ ነው አንቀጽ ጥንቱን በራሱ የሚጨርስ ሲሆን ጥያቄነቱ ወይም ቃል አጋኖነቱ የሚታወቀው በድምፅ ወይም በምልክቶች (!?) ብቻ ነው።

— 266 —

ከድምፅ የተነሳ ተመሥርተው የሚነገሩ ቃላት ከፍላገው ከቃል አጋኖ ነው።

አጅ = ሹው፣ — ግው፣ — ድው፣ — ኳ፣ — ኳኳ፣ — እግጭ፣ — እም በጭ፣ — እርጭ፣ — ጓ፣ — ጓጓ፣ — እኒህን የመሰሉ ሁሉ ናቸው እንደነዚህ ያሉት ቃላት የመሆን ግሥን ተከትለው ሲገቡ እንደ ግሥ ሁሉ ይሆናሉ። ምሳሌ፡ — ሹው፣ አለ፡ — ግው፣ አለ፡ — እምበጭ፣ አለ፡ — . . . አ. ግ. ነው።

ስለዚህም በድምፅ የሚታወቁ ነገሮች ሁሉ ብቻቸውን ሲነገሩ ቃል አጋኖ ይባላሉ። ከመሆን ግሥ ጋር ሲነገሩ ግን በግብራቸው ተውሳክ ግሥ ወይም የግሥ ረዳት ይባላሉ። (ቁ. 168፣ 234. እይ.)

— 267 —

መጠይቃን፣ ወይም ቃላት ጥያቄ።

መጠይቃን የተባሉት የጥያቄ ቃላት አብዛኞቹ በየቦታው እንደ ጊዜ ግብራቸው ተነግረዋል። ይሁን እንጂ ጠቅላላ መደባቸው ከዚህ ስለሆነ አሁን ደግሞ በየስልታቸው እንደሚቀረጡ።

መጠይቃን የተባሉት የጥያቄ ቃላት (1) ፈደላውያን፣ (1) ድምፃውያን፣ ተብለው በቆ፣ ክፍል፣ ይመደባሉ። ከአውሮፓውያን የወረሰነው የጥያቄ ምልክት (?) ለሁሉም ይደረግላቸዋል።

— 268 —

(1) ፈደላውያን፣ መጠይቃን፣

ፈደላውያን የተባሉት የጥያቄ ቃላት ከዚህ በታች እንደተደረጉ ይከፈላሉ።

(ሀ) በቦቢይ አንቀጽ ላይ የሚውሉ መጠይቃን = "ን፣ ወይ"።

(1) የክርስቶስን ፍቅር ማን ያስተወናል?

ኅዘን ነውን? — መከራ ነውን? መስደድ ነውን?

ወይም ኅዘን ነው? — መከራ ነው? — መስደድ ነው?

(2) ፈልጎ ነበርን? — ፈልጎ ጥሯልን? — ይፈልጋልን? = ይፈልግን?

ወይም ፈልጎ ነበር፣ ወይ? — ፈልጎ ኖሮአል፣ ወይ? = ይፈልጋል፣ ወይ? ይፈልግ፣ ወይ?

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) «ን፣ ወይ» በስም ላይ ሲገቡ የመሆንን ግሥ ውስጠ ታዋቂ አድርገው ይነገራሉ። ሲሆንም ጥያቄነታቸው የሚታወቀው በድምፅ ምልክት ስለሆነ አዲሱ ምልክት (?) ሊኖርላቸው አስፈላጊ ነው።

አጅ — ለመኖሪያ የትኛውን ትመርጣለህ? — አንከበርን ጎንደርን (= አንከበርን ነው ወይስ ጎንደርን ነው?)

(ለ) ከመምህራን ወገን «ን፣ ወይ» በሚገቡባቸው ቃላት አዲሱ ምልክት (?) ሊደረግባቸው አያስፈልገም። እነርሱ ምልክቶች ናቸው ብለው የሚወስኑ አሉ። ነገሩ እውነት ነው ይሁን እንጂ? ብተጠቃሽነት "ወይ" በመስተጻምርነት ከሌላ ጉዳይ የሚገቡበት ጊዜያት ስለሚገኝ በሞክሯ እንዳያሳስቁ ምልክቱ (?) ምንጊዜም እንዲደረግ ወስነናል።

— 269 —

በአዋዋይ አንቀጽና በንኡስ አንቀጽ ላይ የሚውሉ መጠይቃን = "ስ፣ ሳ"፣ በመጣስ? በመጣሳ?

መጥቶ እንደሆነስ? መጥቶ እንደሆነሳ?

በመጣ፣ ኖሮስ? በመጣ፣ ኖሮሳ?

እነዚህንም በዐረፍተ ነገር ስንገልጻቸው እንደሚከተለው ይሆናሉ።

አጅ፡ ትምህርት ሳናጠና አስተማሪው በመጣስ? (በመጣሳ?)።

ወደሚቀታ እንሂድ አስተማሪው መጥቶ እንደሆነስ? (መጥቶ እንደሆነሳ?) ትናንት አላጠናንም ነበር አስተማሪው በመጥቀን ኖሮስ? (በመጥቀን ኖሮሳ?)

ማስገንዘቢያ =

(ሀ) "ስ፣ ሳ"፣ ጥያቄ ከመሆናቸው በላይ የሚገኝም ጠባይ ይገኝባቸዋል። ይኸውም የሚታወቀው በአነጋገሩ ድምፅ ነው።

(ለ) አንቀጽን ሳይከተሉ በስም ላይ በገቡ ጊዜ የአጻጋሚነት ግብረ-
 ቸውን ሳይተዉ ጥያቄዎች ይሆናሉ። አንቀጹም ውስጠ ታዋቂ ሆኖ ይቀራል።

ምሳሌ፡ አግርኛም የአግዚአብሔር ባለሟል፡ ነው።

ይስሐቅስ? — ያዕቆብስ?

ወይም፡ ይስሐቅሳ? — ያዕቆብሳ?

እነሆ፡ በዚህ አነጋገር ፡ «ስ ሳ» የተባሉት ቃላት ፡ ሊነገር ፡ የሚገባውን ፡
 አንቀጽ ውስጠ ታዋቂ ፡ እድርገው ፡ አስቀርተው ፡ እነርሱ ፡ ተተክተዋል። ቢገለጽ ፡
 ኖሮ ፡ ይስሐቅስ ፡ ያዕቆብስ ፡ ወይም ፡ ይስሐቅሳ ፡ ያዕቆብሳ ፡ የአግዚአብሔር ፡ ባለሟል፡
 አይደሉም? ። የሚል ፡ ቃል ፡ ይጨመርበት ፡ ነበር። እንደዚህም ፡ ሆኖ ፡ ቢነገር ፡ ኖሮ ፡
 «ስ ሳ» ፡ አጻጋሚ ይባላሉ ፡ እንጂ ፡ ጥያቄ ባልተባሉም ነበር። (ቁ. 255 እይ።)

— 270 —

በተውላጠ ፡ ስምና ፡ በቅጽል ፡ በተውላከ ፡ ግሥ ፡ ላይ ፡ የሚውሉ መጠይቃን።

እነርሱም ፡ ማን ፡ ምን? የታ? ስንት? እንዴት? ወዴት? ለምን? ስለምን?...

እነሆን የመሰሉ ሁሉ ናቸው። እነዚህ ቃላት በዕረፍተ ነገር ተሳክተው ወይም ፡
 በየራሳቸው ፡ ፀንተው ፡ ቢነገሩ ፡ ጥያቄ ይሆናሉ። (ቁ. 76 ፡ 229 እይ።)

— 271 —

(2) ፡ ድምፃውያን ፡ መጠይቃን።

ድምፃውያን የተባሉት የጥያቄ ቃላት ፡ ስለጥያቄው ፡ የፈደል ፡ ምልክት ፡
 የሌላቸውና ፡ በድምፅ ፡ ብቻ ፡ የሚታወቁ ናቸው።

እነሆ ፡ ከዚህ በታች ፡ ምሳሌውን ፡ በጥያቄና ፡ በመልስ ፡ እናሳያለን።

ጥ —	አገርህ ፡ የት ነው። —	ም —	እንከበር፡
»	መቼ ፡ መጣህ። —	»	ትናንት፡
»	ዝናም ፡ ዘንመ።	»	አዎን ፡ ዘንሟል፡
»	አባትህ ፡ ይመጣሉ። —	»	እንኳን ፡ አይመጡም፡

እነሆ ፡ በዚህ በሰጠው ፡ ምሳሌ ፡ የፊተኞቹ ሁለቱ ፡ ዕረፍተ ነገሮች (የት ፡
 መቼ ፡) የሚል ፡ የጥያቄ ፡ ቃል ፡ ስላልባቸው ፡ ጥያቄነታቸውን ፡ በገዛ ፡ ፈላቸው ፡ ያስረ-
 ገላሉ። — የታችኞቹ ፡ ጸቱ ፡ ዕረፍተ ነገሮች ፡ ግን ፡ በድምፅ ፡ ብቻ ፡ (በዚህም ፡ በተ-

ነገሩ ፡ ጊዜ ፡) ይታወቃሉ። እንጂ ፡ በተረፈ ፡ ምንም ፡ ምልክት ፡ የለባቸውም። ነገሩን ፡
 ለመለየት ፡ ብንፈልግ ፡ እንደሚከተለው ፡ ማድረግ ፡ አለብን።

ዝናም ፡ ዘንመ?።

አባትህ ፡ ይመጣሉ?

ወይም ፡ ዝናም ፡ ዘንመ ፡ ወይ?

አባትህ ፡ ይመጣሉ ፡ ወይ፡

ወይም ፡ ዝናም ፡ ዘንመን?

አባትህ ፡ ይመጣሉን፡

ስለዚህም ፡ የጥያቄው ፡ ምልክት ፡ (?) በማንኛውም ፡ ጥያቄ ፡ ላይ ፡ ቢሆን ፡ እን-
 ጂደረግ ፡ ወስነናል።

፲፯ኛ ፡ መልመጃ።

(ሀ) ከዚህ በታች ፡ በጥያቄና ፡ በመልስ ፡ ከተጻፉት ፡ ዕረፍተ ነገሮች ፡ ቃላት ፡ አጋ-
 ኖቹን ፡ እየለየህ ፡ አመልክት።

ታደሰ! — አቤት! — ዛሬ ፡ ገና ፡ ነው ፡ እኮ! — እረ! እውነትህን ፡ ነው? —
 ዛሬ ፡ ብዙ ፡ ጨዋታ ፡ አለን ፡ ገና ፡ ሚወታ ፡ ታውቃለህ? — እንዴታ! — እነሆ! ልጆች
 ይሚወቃሉ። — አሳይ ፡ እኔም ፡ ልሚወት። — አይጉድ! ጉላይን ፡ እረስቼዋለሁ። —
 ኡዲያ! የት ፡ ረሳኸው? — እዚህ ፡ ይውን ፡ እዚያ ፡ አላውቀውም። — ይገርማል ፡ እኮ!
 እንዴት ፡ አታውቀውም? — እስቲ ፡ ላስታውሰው? — አኸ! ከቤቱ ፡ ጓሮ ፡ ነው። —
 እንግዲህ ፡ እንሚወት። — ውበሽት ፡ ኳሲን ፡ አነጉዳት። — ሆሆይ! እግሬን ፡ ሊሰነክለኝ፡
 ነበር። — እርዳ ፡ እናቲ ፡ ደክመኝ። — ሀሀሀ! መድከምህ ፡ ነወይ? — ለክ ፡ ሊደክመኝ ፡
 ይጠቃ። እንግዲህ ፡ በየቤታችን ፡ እንግባ። — ጤና ፡ ይስዋልኝ! — ደገና ፡ እደር።

(ለ) በቃላት ፡ አጋኖ ፡ ደንብ ፡ የሚገቡ ፡ ፲፪ ፡ ቃላትን ፡ ጻፍ። — እነርሱንም ፡ በም-
 ሳሌ ፡ እያደረግህ ፡ አመልክት። — የጥያቄ ፡ ቃል ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ እስረዳኝ። —
 ፈደላውያን ፡ መጠይቃን ፡ የተባሉትን ፡ ጻፍ። — ድምፃውያን ፡ መጠይቃን ፡ የተባሉት
 ንም ፡ በዕረፍተ ነገር ፡ እየሞላህ ፡ አምስት ፡ ምሳሌ ፡ አምጣ።

ሁለተኛ ፡ ቃላት ፡ ክፍል ።

አ ገ ባ ብ ።

ምዕራፍ ፡ I ። ዕረፍተ ነገር ።

— 272 —

መግለጫ ።

ዕረፍተ ነገር ፡ ማለት ፡ የነገር ፡ ማሳረፊያ ፡ ወይም ፡ ማቆሚያ ፡ ወይም ፡ መግቢያ ፡ ማለት ፡ ነው ። ቃላት ፡ በየብቻቸው ፡ ሲነገሩ ፡ የየራሳቸውን ፡ እንጂ ፡ የንግግሩን ፡ ስሜት ፡ ሊገልጹ ፡ አይችሉም ። በዘንብረት ፡ ተቀንብረው ፡ ሲነገሩ ፡ ግን ፡ ንግግሩን ፡ ፍጹሟዊ ፡ ያደርጉታል ።

ስለዚህም ፡ የንግግርን ፡ ስሜት ፡ ፍጹም ፡ የሚያደርገው ፡ «የቃላት ፡ መተባበር ፡ በሰዋሰው ፡ ደንብ ፡ ዕረፍተ ነገር ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

አጅ ፡ — ፀሐይ ፡ — ወጣ ።

ከበደ ፡ — ወደ ፡ — ቤቱ ፡ — ሄደ ።

በከተማ ፡ — የሚኖር ፡ — ሰው ፡ — እንደ ፡ — በላገር ፡ አይደለም ።

እነሆ ፡ እነዚህ ፡ ቃላት ፡ በየብቻቸው ፡ ሲነገሩ ፡ ኖሮ ፡ የንግግሩ ፡ አሳብ ፡ ፍጹም ፡ ባልሆነም ፡ ነበር ፡ ነገር ፡ ግን ፡ በዘንብረት ፡ ስለተነገሩ ፡ ንግግሩ ፡ ፍጹምነትን ፡ አግኝቷል ።

— 273 —

ዕረፍተ ነገርን ፡ በ፱ ፡ አካሄድ ፡ ልንለየው ፡ ወይም ፡ በ፱ ፡ ዓይነት ፡ ልንመድበው ፡ እንችላለን ። ይኸውም ፡ እንደሚከተለው ፡ ነው ።

(ሀ) ማናቸውም ፡ ንግግር ፡ በአምነታ ፡ ሆነ ፡ በአሉታ ፡ ሲነገር ፡ ንግግሩ ፡ በጥያቄ ፡ በትእዛዝ ፡ ወይም ፡ በማጋነን ፡ ድምፅ ፡ የማይነገር ፡ ከሆነ ፡ ሐተታዊ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ንባባዊ ፡ እንለዋለን ። ትርጓሜው ፡ ነገርን ፡ አመልካች ፡ ወይም ፡ ተራኪ ፡ እ.ማ.ነው ፡ አብዛኛው ፡ ንግግር ፡ ከሌሎች ፡ ይልቅ ፡ በዚህኛው ፡ ክፍል ፡ ሲነገር ፡ ይገኛል ።

አጅ ፡ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደ ፡

ነገ ፡ ትምህርትን ፡ እንማራለን ፡

ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ አልሄደም ፡

የትምህርት ፡ ሰዓት ፡ አልደረሰም ፡

አምነታ ፡
አሉታ ፡

(ለ) የግዘዝ ፡ ወይም ፡ የመከልከል ፡ አኳኋን ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ትእዛዛዊ ፡ ዐ.ነ. ፡ ይባላል ። የምጥትና ፡ የፍላጎት ፡ የልመናና ፡ የምልጃ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገርበት ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ወደዚሁ ፡ ክፍል ፡ ተጠቅልሎ ፡ ይነገራል ። የሆነ ፡ ሆኖ ፡ ሁሉም ፡ በትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡ እንዲነገሩ ፡ መሆን ፡ አለባቸው ።

አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ይሂድ ፡

አባትህንና ፡ እናትህን ፡ አክብር ፤

ገንዘብ ፡ አበድረኝ ፤

አቤቱ ፡ ተነሥ ፤ ጠላቶችህም ፡ ይበተኑ ።

ሊወራ ፡ የማይወድ ፡ አይብላ ፤

ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አይሂድ ፤

ወደ ፡ ፈተና ፡ አታግባን ፤

እንደ ፡ ግብዝች ፡ አትሁን ።

አምነታ ፡

አሉታ ፡

(ሐ) የጥያቄ ፡ አኳኋን ፡ የሚነገርበት ፡ ሲሆን ፡ ጥያቄያዊ ፡ ዐ.ነ. ፡ ይባላል ።

አጅ — ከበደ ፡ ወደ ፡ ቤቱ ፡ ሄደወደ ?

ሥራውን ፡ ጨርሶአል ፡ ወይ ?

ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ አልሄደምን ?

የሞተ ፡ ዳግመኛ ፡ አይነጣምን ?

አምነታ ፡

አሉታ ፡

(መ) በአሳብ ፡ የሚታወቅ ፡ የአንክሮ ፡ አኳኋን ፡ ሲነገርበት ፡ አጋኖኝ ፡ ዐ.ነ. ፡ ይባላል ።

አጅ — እንዴት ፡ ያለህ ፡ ሰነፍ ፡ ኖረሃል ?

አንዱን ፡ ሳንይዘው ፡ ጊዜው ፡ አለፈላ ?

እነዚህም ፡ አራቱ ፡ ዓይነቶች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ንግግሩ ፡ አኳኋን ፡ እርሱ ፡ በራሳቸው ፡ ሊወራረሱም ፡ ይችላሉ ።

— 274 —

ባለቤትና ፡ አንቀጽ ።

ዕረፍተ ነገር ፡ ሁሉ ፡ በሁለት ፡ ነገሮች ፡ የተቋቋመ ፡ መሆኑን ፡ ማወቅ ፡ አለብን ። እነርሱም ፡ ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ ናቸው ።

እነሆ ፡ «ከበደ ፡ ወደቤቱ ፡ ሄደ ፤» ብለን ፡ ስንናገር ፡ በዕረፍተ ነገር ፡ የተቀኘ ፡ ባበረኛ ፡ ሙሉ ፡ ስሜት ፡ ያለው ፡ አንድ ፡ ንግግር ፡ መናገራችን ፡ ነው ። ይህንኑም ፡ ዕረፍተ ነገር ፡ ከሁለት ፡ ሳይ ፡ ብንመድበው ፡

(ሀ) ..ከበደ ፡ የተባለው ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ነው ። እርሱም ፡ ባለቤት ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

(ለ) .. ወደቤቱ ፡ ሄደ ፡ የሚለውም ፡ ቃል ፡ ስለ ፡ ከበደ ፡ የተነገረው ፡ ነው ። እርሱም ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ለሀዚህም፣ በዐረፍተ፣ ነገር፣ ውስጥ፣ ከሚገለጽው፣ ንግግር፣ ጀኛው፣ ወገን፣ በላቤት፣ ዘኛው፣ ወገን፣ አንቀጽ፣ ተብሎ፣ ይመደበል። ምንም፣ እንኳ፣ ተሳሳቢ፣ በዝቶ፣ ዐረፍተ፣ ነገሩ፣ ቢረዝም፣ ጠቅላላ፣ ምዳቤው፣ ከነዚህ፣ ከሁለቱ፣ አይወጣም።

— 275 —

427

በዕረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ ሐረግ፡ የሚበል፡ አነስተኛ፡ ክፍል፡ እናበጃለን፡
ለእርሱም፡ ደግሞ፡ ሀቢይ፡ ንኡስ፡ የሚል፡ ደረጃ፡ ይደረግልታል።

« ፀረፍተ ፡ ነገር » የንግግርን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ መግለጫ ፡ ነው ።

«በቢይ፣ ሐረግ፣» የአንቀጽ፣ ቃል፣ የግንኙነት፣ የዕረፍት፣ ሃላፊ፣ ትንሽ፣
ክፍል፣ ነው።

« ንኡስ፡ ሐረግ፡ » የአንቀጽ፡ ቃል፡ ሳይኖረው፡ ትንሽ፡ ንግግር፡ ያለበት፡ የዐቢይ፡ ሐረግ፡ ትንሽ፡ ከፍል፡ ነው።

ሐረግ፡ የተበለው ፡ ስም ፡ በቅጽ ፡ ተግሪ ፡ ቤት ፡ ከቤት ፡ መምቻ ፡ በፊት ፡ የሚገኙና ፡ የሰንኝ ፡ መክፈያ ፡ መደልደያ ፡ ሆኖ ፡ በመኖር ፡ የታወቀ ፡ ታላ ፡ ነው ።

ሐረግ፡ እርሱ፡ በርሱ፡ ተላላቢ፡ እንደሆነ፡ ንግግርም፡ በዐረፍተ፡ ነገር፡ ውስጥ፡ እርሱ፡ በርሱ፡ ይላባባልና፡ በዚያው፡ ተምሳሌት፡ ሐረግ፡ ብለን፡ ሰይመንዋል።

— 276 —

ሐረግ፣ ብለን፣ የሰዎችው፣ የዐረፍተ፣ ነገር፣ ክፍል፣ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የማይገኝበት፣ ሲሆን፣ ንዑስ፣ ሐረግ፣ ይባላል፤ የአንቀጽ፣ ቃል፣ የሚገኝበት፣ ሲሆን፣ ግን፣ በዐይኑ፣ ሐረግ፣ ይባላል፤ ብለናል። ስለዚህም፣ ሁሉም፣ ማሰሪያ፣ አንቀጽ፣ የሌላዋውና፣ ንግግሩን፣ ፍጹም፣ የማያደርጉ፣ ናቸው።

አጅ ፡ ገሉብ ፡ ሐረግ ፡

በአሸዋ ፡ ሳይ ፡

ክብርት ፡ ጊዜ ፡ በኋላ ፡

በነቁ ፡ ዘመን ፡

0019: 447:

በአገራችን ላይ የተሰሩት

ክብር ፡ ጊዜ ፡ በኋላ ፡ የመጣ

በቅቶ ፡ ዘመን ፡ የተገኘ ፡

እነዚህ ፡ ጌላብ ፡ ሐረግና ፡ ዐቢይ ፡ ሐረግ ፡ እንዴት ፡ እንደሆኑ ፡ ምሳሌውን ፡ በቀላሉ ፡ አሳይተናል ። ጌላብ ፡ ሐረግም ፡ ወደ ፡ ዐቢይ ፡ ሐረግነት ፡ እንደተጠቀለለ ፡ አስተውል ። ዐቢይ ፡ ሐረግም ፡ እንዲሁ ፡ ወደ ፡ ዐረፍት ፡ ነገርነት ፡ ይጠቀስላል ። ይኸውም ፡ በአሸዋ ፡ ላይ ፡ የተሠራ ፡ ቤት ፡ ቶሎ ፡ ይፈርሳል ፤ እ.ማ. ነው ። አሁን ፡ የንግዱ ፡ ስሜት ፡ እንደ ፡ ተሟላ ፡ አስተውል ።

- 277 -

የዐረፍተ ፡ ነገር ፡ አመዳደብ ።

704 0264 57C

አንድ፡ ባለቤትና፡ አንድ፡ አንቀጽ፡ ብቻ፡ የሚገኙበት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ነጠላ ፡ ይባላል ። ምክንያቱም ፡ በአንድ፡ በባለቤትና፡ በአንድ፡ አንቀጽ፡ ብቻ፡ የንግግ ፡ ፋን ፡ አሳብ ፡ በሙሉ ፡ የሚያስረጅ ፡ ስለሆነ ፡ ነው ። በባለቤት ፡ ላይ ፡ የሚጨመር ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ቅጽል ፡ እንደዚሁ ፡ ደግሞ ፡ የአንቀጽ ፡ ተገዥ ፡ የሆነ ፡ ተሳቢ ፡ ወይም የመስተዋድድ ፡ ተገዥና ፡ ተውሳክ ፡ ግሥ ፡ ተጨምሮ ፡ ቢነገር ፡ በነዚሁ ፡ ክፍሎች ፡ ተጠቅልሎ ፡ ይነገራል ።

አይ፡- ፀሐይ፡ ወጣ ። - ገናም፡ ዘሎ።

හමුදා : 02 : 66 : 88 : 11 - 0272 : 77 : 888888

አበት ፡ ልጄን ፡ ይወድዳል ። — ላም ፡ ወተትን ፡ ትሰጣለች ።

46 : ስሙ : ምክንያት : ያበዛል ።

የከበረ ፡ ፊት ፡ ትልቅና ፡ ሰፊ ፡ ነው ።

— 278 —

ገጠላ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የሚመደብባቸው ፡ ከፍሎች ፡ ቀንኞቹ ፡ አራት ፡ ናቸው ።
ቃሉ ፡ በሚፍታታበት ፡ ጊዜያት ፡ ግን ፡ እነርሱ ፡ እንደዚህ ፡ የውስጥ ፡ ከፍል ፡ ሲያበጁ ፡
ይገኛሉ ።

(v) : 9467 :

(A) : የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡

(d) $A^2 \oplus B^2 = (A^2 \oplus B^2, 2AB, -A^2 \oplus B^2, A^2 \oplus B^2, 2AB)$.

(፳)፡ የአንቀጽ ፡ ተሰቢ ፡ ወይም ፡ ተጨማሪ

በዚህ፡ በአረብ፡ ዘፍሉች፡ መጀመሪያውና፡ ሶስተኛው፡ ዘፍሉ፡ (እነርሱም፡ በላቤትና፡ እንቀጽ፡ ናቸው)፡ የዐረብ፡ ነገር፡ ምሳሌች፡ ይበላሉ። ምክንያቱም፡ ዐረብናተ፡ ነገር፡ ያለነበርሉ፡ ሊቋቋም፡ የማይችሉ፡ በላሁ፡ ነው። ይኛውና፡ ይኛው፡ ዘፍሉች፡ ግን፡ የእነርሱ፡ ተጨማሪዎች፡ ናቸው።

አንቀጽ፡ ገቢር፡ ሲሆን፡ ተሳቢ፡ እንዲኖረው፡ ያስፈልጋል ። ተገብር፡ ከሆነ፡ ግን፡ በባለቤትና፡ በአንቀጽ፡ ብቻ፡ ቢገር፡ የንግግሩን፡ አሳብ፡ አያገድለውም ። ወይም፡ የሙስተዋድድ፡ ተገዥ፡ ይታከልለታል ። ይኸውም፡ - «ይህ፡ ወጣ ። ወይም፡ «ይህ፡ በብተም ሥራቱ፡ ወጣ ።» እንደ፡ ግለት፡ ያለ፡ ነው ።

— 279 —

(ሀ) ባለቤት ።

ባለቤት ፡ ስለ ፡ እርሱ ፡ የሚነገርለት ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ መሰሉ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ነገር ፡ ነው ።

አጅ ፡ — ከበደ ፡ መጣ ። (እነሆ ፡ ስለከበደ ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
አንበሳው ፡ አገሣ ። (እነሆ ፡ ስለ አንበሳው ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።
ነጋሪቱ ፡ ይገባል ። (እነሆ ፡ ስለ ነጋሪቱ ፡ አኳኋን ፡ መናገራችን ፡ ነው) ።

— 280 —

ባለቤት ፡ ክልዩ ፡ ልዩ ፡ ዓይነት ፡ የንግግር ፡ ክፍል ፡ ይገኛል ። ይኸውም ፡ ከላይ ፡ እንደተባለው ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ስምን ፡ አክሎ ፡ የሚገኝ ፡ ቃል ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ — ስም ። — ከበደ ፡ መጣ ።

ተውላጠ ፡ ስም ። እርሱ ፡ ይጽፋል ።

አርእስት ። — መቀመጥ ፡ ሰውን ፡ ያለለቃል ።

ዘር ፡ — ሥራ ፡ ሰውን ፡ ያስከብራል ።

በቂ ፡ ቅጽል ። ቀይ ፡ ይደምቃል ፡ (ውስጠ ፡ የ) ።

» » የሄደ ፡ አይመለስም ፡ (ግልጽ ፡ የ) ።

ማስገንዘቢያ ፡ እነሆ ፡ « ቀይ ፡ » « የሄደ ፡ » ባለ ፡ ጊዜ ፡ « ሰው ፡ » የሚለው ፡ ቃል ፡ ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ሆኖ ፡ ሳይነገር ፡ ቀርቷል ። ትርጓሜውም ፡ ቀይ ፡ ሰው ፡ የሄደ ፡ ሰው ፡ ማለት ፡ ነው ። ውስጠ ፡ ቀሪ ፡ ማለት ፡ ነገሩ ፡ በአእምሮ ፡ ታውቆ ፡ በንግግር ፡ ሳይገለጽ ፡ የሚቀርና ፡ በጅ ፡ ቃል ፡ ውስጥ ፡ ተሰውሮ ፡ ስሜቱን ፡ የሚያስታውቅ ፡ ማለት ፡ ነው ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ውስጠ ፡ ቃዋቂ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ። ምሥጢሩ ፡ ያው ፡ ነው ።

— 281 —

(ለ) የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ።

የባለቤቱን ፡ አኳኋን ፡ ለመግለጽ ፡ የሚጨመረው ፡ ቃል ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣይ ፡ ይባላል ። ይኸውም ፡ ቅጽል ፡ ወይም ፡ የቅጽልን ፡ ምግባር ፡ ይዞ ፡ የሚገኝ ፡ ማንኛውም ፡ ቃል ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ በጠቅላላው ፡ ቅጽል ፡ ተብሎ ፡ ሊጠራ ፡ ይገባዋል ። አጅ ፡ — 1. ስም ።

የሳኦል ፡ መንግሥት ፡ ወደቀ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

የከበደ ፡ መጽሐፍ ፡ አዲስ ፡ ነው ። »

የዝሆን ፡ ጥርስ ፡ በሐብቱ ፡ ዋጋ ፡ ነው ። »

የወርቅ ፡ ሰዓት ፡ ይወደዳል ። (ዘርፍ ፡ አስተኔ ፡ ቅጽል ፡)

የግንብ ፡ ቤት ፡ ይጠነክራል ። »

2. ተውላጠ ፡ ስም ።

የእርሱ ፡ ልብስ ፡ ተቀደደ ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

ወንድምህ ፡ (= የአንተ ፡ ወንድም ፡) ይጠራል ። (አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡)

3. ቅጽል ።

አጭር ፡ ፈረስ ፡ ፈጣን ፡ ነው ። (ውስጠ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)

እውነተኛ ፡ ሰው ፡ ይከበራል ።

የአለፈ ፡ ነገር ፡ አይቂቂህ ። (ግልጽ ፡ የ ፡ ቅጽል ፡)

የማዋት ፡ ሽማግሌ ፡ አይርገምህ ። »

እነሆ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ከተጻፉት ፡ ዕለታዊ ፡ ነገሮች ፡ ባለቤት ፡ የተባሉት ፡ «መንግሥት ፡ — መጽሐፍ ፡ — ጥርስ ፡ — ሰዓት ፡ — ቤት ፡ ልብስ ፡ ወንድም ፡ — ፈረስ ፡ — ሰው ፡ — ነገር ፡ — ሽማግሌ ፡ » ናቸው ። በስተግርጌ ፡ የጭረት ፡ ምልክት ፡ (መስመር ፡) የተደረገባቸው ፡ ቃላት ፡ በባለቤቶቹ ፡ ላይ ፡ እንደተጨመሩባቸው ፡ አስተውሎ ፡ እነርሱም ፡ የባለቤት ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ተቀጣዮች ፡ የሚባሉት ፡ ናቸው ።

በአገናዛቢ ፡ ዘርፍና ፡ በአገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ልዩነት ፡ እምብዛም ፡ ሩቅ ፡ አይደለም ። — እንደ ፡ ዘርፍ ፡ ደንብ ፡ የ ፡ በግልጽ ፡ ሲጨመርበት ፡ (የእርሱ ፡ ልብስ ፡) አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ ይባላል ። በዘርፍ ፡ ሲነገር ፡ ግን ፡ (ወንድምህ ፡) አገናዛቢ ፡ ዘርፍ ፡ ይባላል ።

— 282 —

(ሐ) አንቀጽ ፡

አንቀጽ ፡ የሚባለው ፡ ስለባለቤት ፡ የሚነገርና ፡ የንግግር ፡ አላብ ፡ የሚፈጸምበት ፡ ቃል ፡ ነው ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ማስረጃ ፡ አንቀጽ ፡ ተብሎ ፡ ይጠራል ።

ማስረጃ ፡ የሚሆኑ ፡ የአንቀጽ ፡ ዓይነቶች ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ።

1. ዐቢይ ፡ አንቀጽ ፡

ከበደ ፡ መጣ ። (መጥቷል ፡ — መጥቶ ፡ ነበር ።)

ከበደ ፡ ይመጣል ። (ሊመጣ ፡ ነው ፡ — ይመጣ ፡ ይሆናል ።)

2. ትእዛዝ ፡ አንቀጽ ፡

ከበደ ፡ ይምጣ ። (እንዲመጣ ፡ ይሁን ።)

3. ተምኔታዊ ፡ አዋዋይ ፡ አንቀጽ ፡

ብልክበት ፡ ፖር ፡ ከበደ ፡ በመጣ ፡ ነበር ፡ (ይመጣ ፡ ነበር ።)

4. የመሆን ፡ አንቀጽ ፡

የሐንስ ፡ አናጢ ፡ ነው ።

— 289 —

የመተንተን ስሌት

ዕለቱ ስም	(ሀ) ባለቤት	(ለ) ዘርፍ	(ሐ) አንቀጽ			(መ) ተውሳክ ግዛዊ መመሪያ (ለማስረጃ አንቀጽ)
ነገር	ወይም ተቀጣይ	ወይም ተቀጣይ	ማስረጃ አንቀጽ	ድርጊት የሚገለጽበት ተባብሮ	የቃል መግለጫ ተጨማሪ	
(1)	አስተማሪ	ብለህ	የስተምራል	(1) ልጁን (2) ስዋብው	ወጣት	በትጋት
(2)	አጼ ምኒልክ	የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት	ተባሉ	ታላቁ ምኒልክ		(1) ኢጣልያኖችን በአድዋ ላይ ድል፣ ከነሱ በኋላ (2) በሕዝብ አፍ፣ ከጌታው ዘንድ
(3)	ሱሌ	ሰጌታው ታማኝ የሆነ	የገዳ	የአገልግሎት ጥንቃቄ	ከደካም የሚያርፍበትን	በንጉሠ ነገሥት ወጪ ሥላሴ መሪነት
(4)	ኢትዮጵያ	አዲስ ቀን	አገሪቱ	የነፃነት ዕድል	የሚያስከብሩትን	(1) በየተራራውና በየሽሽቆው ሆነው (2) ሩጎ መትፋት፣ መሉት፣ ቀጥተው
(5)	አርበኞች	(1) የገንጣዩ ውን፣ ፈቃድ የሚፈጽሙ (2) የኢትዮጵያ	ድል አደረጉት	ጠላታቸውን	የመጣውን	ትናንት ስፈልግ(ህ)
(6)	ሁ (=እኔ)		ዋል (ሁ)	ሀ (=አንተ)		

— 290 —

ድርብ ዕለቱ ስም

በአንድ ሙሉ ንግግር ውስጥ ከአንድ የሚበልጥ የአንቀጽ ቃል የሚገኝበት ሐረግ የረዘመ ሲሆን ድርብ ዕለቱ ስም ይባላል። ይህን ደብዳቤ የአንቀጽ ቃል በመስተጻምር ከማስረጃነት የታገደ መሆኑን አለበት።

አጅ፡— የዕረድ ልጅ፣ ዳዊት የአገረኛነት መንፈስ ያደረበትና ኃይል የተሰጠው ጀግና፣ ስለነበረ ፍልስጥኤማዊውን ጎልያድን በወንጭ፣ ድንጋይ መትቶ ገደለው፣ ራሱንም በዕይፍ ቆረጠው።

እነሆ በዚህ በተሰጠው ማስረጃ የነገሩ ፍሬ፣ ዳዊት ጎልያድን ገደለ ራሱንም ቆረጠ። የሚለው ቃል ነው የተረው ግን፣ ተሳሳቢና መመሪያ ወይም ተጨማሪ ነው። ድርብ መሰሉም ስለዚህ ነው።

— 291 —

ድርብ ዕለቱ ስም

ተሳሳቢው ሲረዝምና ራሱን የቻለው ዕለቱ ስም በአጻጻፊ መስተጻምር እየተነበበረና በዋዊ እየተደጋገመ ሲነገር «ድርብ ዕለቱ ስም ይባላል። ይህንና የንግግሩ በላይነት ያው የፈተኛው ሆኖ በዋዊ እንዲተላለፍ መሆኑን ይገባል።

አጅ፡ «የዕረድ ልጅ፣ ዳዊት በጉልግላነት የበጎች ጠባቂ ላለ እስራኤል በፍልስጥኤማዊያን ጭፍሮች እንደ ተከበቡ ባየ ጊዜ የሚጠብቃውን በጎች ለሌላ ጠባቂ ትቶ ወደ እስራኤል ሰፈር ሄደ። በእስራኤል ንጉሥ በሳኦል ፊት የጀግንነት ቃሉን ከሰጠ በኋላም ፍልስጥኤማዊ ጎልያድ ምንም እንኳን ጥሩ ለብሶ የኖሰ ቀርፎ ዕይፍ ይዘ፣ በጭፍራ የአሸናፊውን የአገረኛነት ስም ጋሻ ከለላ አድርጎ በወንጭ፣ ድንጋይ ከግምባሩ ላይ መታው፣ ሰይፋንም ከአፍቱ አውጥቶ ተብቸውን ቆረጠው።»

እነሆ በዚህ ዕለቱ ስም ነገሩ ፍሬ ነገሩ ዳዊት ወደ እስራኤል ሰፈር ሄደ፣ ጎልያድን በድንጋይ መታው ተብቸውን ቆረጠው። የሚለው ቃል ነው የተረው ግን ተሳሳቢና ተጨማሪ ነው።

ስለዚህም ተሳሳቢና የአንቀጽ ቃል በዋዊ ተደጋግሞ በጅ ባለቤት ሲነገር ድርብ ዕለቱ ስም ተብሎ ይጠራል።

— 292 —

ድርብና ድርብ ዕለቱ ስም ዕለቱ ስም በየሐረጉ እየተመደበ የመተንተን ስሌት ይደረግበታል። የአተናተኛ ሥርዓት ካሁን በፊት ስለ ነጠላ ዕለቱ ስም ነገር ካሳየው ምሳሌ ይልቅ የተጠነቀቀና በልዩ ልዩ ምሳሌ የተጻፈ መሆኑን አለበት። የሕፃናትን አእምሮ እንዳያሰለች በማለት ስሌትውን አሁን በዚህ በትንሽ መጽሐፋችን ከመጻፍ ታግወናል።

፲፭ኛ ፡ መለመጃ ።

(ሀ) ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ምን ፡ ማለት ፡ ነው ፡ ? — የዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ስልቱ ፡ ወይም ግደነቱ ፡ ስንት ፡ ነው ፡ ? — ከያይነቱ ፡ ፩ ፡ ፪ ፡ ምሳሌ ፡ አምጣ ።

(ለ) ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የሚሆነው ፡ እንዴት ፡ ያሉ ፡ ቃላት ፡ ሲገኙበት ፡ ነው ፡ ? በለቤት ፡ የሚሆነው ፡ እንዴት ፡ ያለ ፡ ቃል ፡ ነው ፡ ? ባለቤት ፡ ለዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ምን ፡ ሥራ ፡ ይደገዛልታል ፡ ? — ለዐረፍተ ፡ ነገር ፡ የአንቀጽ ፡ ጥቅሙ ፡ ምንድን ፡ ነው ፡ ?

(ሐ) ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ እንዴት ፡ ሆኖ ፡ በንኡስ ፡ ክፍል ፡ ይከፈላል ፡ ? — ሐረግ ፡ ማለት ፡ ትርጓሜው ፡ ምንድን ነው ፡ ? — ንኡስ ፡ ሐረግ ፡ የተባለውን ፡ በምሳሌ ፡ አሳይ። ፲ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮችን ፡ ለምሳሌ ፡ ጻፍ ። እነርሱንም ፡ በዐቢይ ፡ ሐረግና ፡ በንኡስ ፡ ሐረግ ፡ ለመክፈል ፡ ይቃል ፡ እንደሆነ ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

(መ) ነጠላ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ ፩ ፡ ምሳሌ ፡ ጻፍ ። እነርሱንም ፡ በመተንተኛ ፡ ሰሌዳ ፡ ከየስፍራው ፡ እያስገባህ ፡ ጻፍ ። ድርብ ፡ ወይም ፡ ድርብርብ ፡ የሚባለው ፡ ዐረፍተ ፡ ነገር ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ በምሳሌ ፡ አስረጃ ።

(ው) ከዚህ ፡ በታች ፡ ከተጻፉት ፡ ዐረፍተ ፡ ነገሮች ፡ በለቤትንና ፡ በርፍን ፡ ወይም ፡ ተቀጣይን ፡ እንደዚህ ፡ ደግሞ ፡ አንቀጽንና ፡ ተሳቢን ፡ ተውላክ ፡ ግጥሚያ ፡ መሙሊያ ፡ የተባለውንም ፡ በየግብሩ ፡ እየለየህ ፡ አመልክት ።

የሰው ፡ ልጆች ፡ የሚኖሩበት ፡ ምድር ፡ በጠቀላላው ፡ ዓለም ፡ ተብላ ፡ ትጠራለች ። — ዓለም ፡ በ፩ ፡ ታላላቅ ፡ ክፍሎች ፡ ትከፈላለች ። — ከ፩ቱ ፡ የዓለም ፡ ክፍሎች ፡ አንደኛው ፡ አፍሪካ ፡ ወይም ፡ አፍሪቃ ፡ ይባላል ። — በአፍሪካ ፡ ምሥራቅ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የምትባል ፡ አገር ፡ ትገኛለች ። — በቀድሞ ፡ ዘመን ፡ ወርዶና ፡ ቁመቷ ፡ በጣም ፡ ሰፊ ፡ ነበር ። — ኢትዮጵያ ፡ በዱሮ ፡ ዘመን ፡ ባለ ፡ እርባ ፡ አህጉር ፡ ነበረች ። — በአጼ ፡ ካሌብ ፡ ጊዜ ፡ በ፴፮ ፡ አህጉር ፡ ተከፍላለች ። በዱሮ ፡ ዘመን ፡ የኢትዮጵያ ፡ የባሕር ፡ ጠረፎች ፡ ዋነኞቹ ፡ ምድር ፡ ዘይላ ፡ ናቸው ። በምድቅ ፡ አጠገብ ፡ ቀድሞ ፡ ድኸኖ ፡ የሚባል ፡ ዋና ፡ ጠረፍ ፡ ነበር ። — የኢትዮጵያ ፡ ንጉሥ ፡ አጼ ፡ ካሌብ ፡ ወታደሮቹን ፡ ወደ ፡ የመን ፡ ግዛቱ ፡ ወደ ፡ ናግራን ፡ ከተማ ፡ ሲልክ ፡ የነበረበት ፡ ጠረፍ ፡ ይህ ፡ ድኸኖ ፡ ነው ። አጼ ፡ ካሌብ ፡ መርከቦች ፡ ነበሩት ። በሁኑ ፡ ዘመን ፡ ከ፲፪ ፡ የኢትዮጵያ ፡ አህጉር ፡ ሐረር ፡ የተባለው ፡ ክፍለ ፡ ሀገር ፡ በጣም ፡ ሰፊ ፡ ነው ። በምሥራቃዊ ፡ ደቡብ ፡ በኩል ፡ ውጋዴን ፡ የተባለ ፡ ሰፊ ፡ አውራጃ ፡ ይገኝበታል ። በውጋዴን ፡ ፅግንና ፡ ከርቤ ፡ መጫ ፡ ከገዛቱ ፡ ላይ ፡ እየተቀረፈ ፡ ይለቀማል ። — ያገሩ ፡ ሰዎች ፡ በዘላንነት ፡ የሚኖሩ ፡ የውጋዴን ፡ ልጆች ፡ ናቸው ። — ከውጋዴን ፡ ስለተወለዱ ፡ ውጋዴኖች ፡ ይባላሉ ። በውጋዴን ፡ ውስጥ ፡ ወልዋል ፡ የሚባል ፡ ስፍራ ፡ ይገኛል ። — በርሱም ፡ ከመቶ ፡ የሚባልው ፡ የውሀ ፡ ጉድጓዶች ፡ ይገኙበታል ። እነዚህ ፡ የውሀ ፡ ጉድጓዶች ፡ በዱሮ ፡ ዘመን ፡ የተቋረሩ ፡ ናቸው ። የጉድጓዶቹ ፡ ጥልቀት ፡ በአንጻንጽ ፡ ላይ ፡ እስከ ፡ ፪ ፡ ከንድ ፡ ይረዝማል ። — እነዚህን ፡ ጉድጓዶች ፡ ያስቆፈሩ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ንጉሥ ፡

አጼ ፡ ዘርዐ ፡ ያዕቆብ ፡ ናቸው ፡ ብለው ፡ በላገርቹ ፡ ውጋዴኖች ፡ ይተርካሉ ። ወልዋል ፡ በጎጃር ፡ ፳፮ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፳፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ለተደረገው ፡ ለኢትዮጵያና ፡ ለኢጣሊያ ፡ ግጭት ፡ ምክንያት ፡ የሆነው ፡ ስፍራ ፡ ነው ። በውጋዴን ፡ ወንዝ ፡ በዋቢ ፡ ሸባ ፡ ጻር ፡ ለጻር ፡ በእርሻ ፡ የሚኖሩ ፡ ልዩ ፡ ዘሮች ፡ ይገኛሉ ። እነርሱም ፡ በአጼ ፡ ዘርዐ ፡ ያዕቆብ ፡ ዘመን ፡ የተመሩ ፡ ገበሬችና ፡ ዘላኖች ፡ መሆናቸው ፡ ይተረክላቸዋል ።

ምዕራፍ ፡ ፲፩ ።

የቃላት ፡ አገባብ ።

— 293 —

መግለጫ ፡

ቃላት ፡ በንግግር ፡ ተሰክክተው ፡ እንድ ፡ ዐረፍተ ፡ ነገርን ፡ ለመሆን ፡ እንዴት ፡ እንደሚችሉ ፡ የምናስታውቅበት ፡ የሰዋስው ፡ ክፍል ፡ አገባብ ፡ ይባላል ።

በአገባብ ፡ ሶስት ፡ ዋናች ፡ ነገሮች ፡ ይገኙበታል ።

1. ተስማሚውን ፡ መወሰን ፡
2. ተላላቢውን ፡ መወሰን ፡
3. ቅደም ፡ ተከተሉን ፡ መወሰን ፡

ተስማሚውን ፡ መወሰን ፡ ማለት ፡ አንድና ፡ ብዙን ፡ ሴትና ፡ ወንድን ፡ ሩቅና ፡ ቅርብን ፡ መለየት ፡ ነው ። ተላላቢን ፡ መወሰን ፡ ማለት ፡ አንዱ ፡ ቃል ፡ በሌላው ፡ ላይ ፡ የሚሠለጥንበትን ፡ አኳኋን ፡ በየሙያው ፡ ማደራጀት ፡ ነው ። ቅደም ፡ ተከተልን ፡ መወሰን ፡ ማለት ፡ ቃላት ፡ በዐረፍተ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙበትን ፡ ስፍራንና ፡ ተራ ፡ መለየት ፡ ነው ።

— 294 —

ባለቤትና ፡ አንቀጽ ።

ባለቤትና ፡ አንቀጽ ፡ በቁጥርም ፡ በጾታም ፡ በመደብም ፡ መመስሰል ፡ አለባቸው ።

(ሀ) ባለቤቱ ፡ ተባዕታይ ፡ ቢሆን ፡ አንቀጹም ፡ ተባዕታይ ፡ መሆን ፡ አለበት ። ባለቤቱ ፡ አንስታይ ፡ ቢሆን ፡ አንቀጹም ፡ አንስታይ ፡ መሆን ፡ አለበት ። (ለ) ባለቤት ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ ቢነገር ፡ አንቀጹም ፡ በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ መነገር ፡ አለበት ። (ሐ) አንቀጹ ፡ በተነገረበት ፡ መደብ ፡ ባለቤቱም ፡ ተስማሚ ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ — የታረመ ፡ ንግግር ፡

ገገማነህ ፡ መጣ ፡
 ገገማነሽ ፡ መጣች ፡
 ከበደ ፡ መጣ ፡
 ከበደና ፡ ገገማነህ ፡ መጡ ፡
 እኔ ፡ መጣሁ ፡
 አንተ ፡ መጣህ ፡
 እርሱ ፡ መጣ ፡

ያልታረመ ፡ ንግግር ፡

ገገማነህ ፡ መጣች ፡
 ገገማነሽ ፡ መጣ ፡
 ከበደ ፡ መጡ ፡ (ተቁ. 306 እ.ኤ.አ.)
 ከበደና ፡ ገገማነህ ፡ መጣ ፡
 እኔ ፡ መጣህ ፡
 አንተ ፡ መጣ ፡
 እርሱ ፡ መጣሁ ፡

—295—

ባለቤት፡ ከአንቀጽ፡ አስቀድሞ፡ ይገባል ። አንቀጽም፡ ከባለቤት፡ በኋላ፡ ይገባል ። ይህንንም፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን ።

የታረመ፡ንግግር፡

ዝማነህ፡ መጣ፡

ባቡር፡ መጣ፡

ዳዊት፡ ጎልያድን፡ ገደለ፡

ያልታረመ፡ንግግር፡

መጣ፡ ዝማነህ፡

መጣ፡ ባቡር፡

ገደለ፡ ዳዊት፡ ጎልያድን፡

—296—

ባለቤት፡ በግጥም፡ ሆኖ፡ ሲነገር፡ ከአንቀጽ፡ በኋላ፡ ሲገባ፡ ይገኛል ።

አጅ፡ አባብ፡ ሆነ፡ ውቤ፡ ሰውነቱን፡ ትቶ፡

ሊነክስ፡ ነው፡ አሉ፡ ከቡን፡ ተጠግቶ ፤

እነሆ፡ በዚህ፡ በግጥም፡ ቃል፡ አንቀጽ፡ «ሆነ» ቀድሞአል፡ ባለቤቱ፡ ውቤ፡ ከአንቀጽ፡ በኋላ፡ ገብቷል ።

—297—

ባለቤት፡ የሚገኝ፡ ከስምና፡ ከተውላጠ፡ ስም፡ ወይም፡ እነሱን፡ መስለው፡ ከሚነገሩ፡ ቃላት፡ ነው፡ አንቀጽም፡ በፎቱ፡ መደቦች፡ በየዋህ፡ እርባታ፡ እየረዘ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ በዝ፡ ራሱ፡ ዝርዝር፡ ባለቤትን፡ ያመለክታል ። ባለቤት፡ ቢኖረው፡ አንቀጽ፡ የሚያመለክተው፡ ቃል፡ ዝርዝር፡ ይባላል ። ባለቤት፡ ባይኖረው፡ ግን፡ ያው፡ ዝርዝር፡ የባለቤት፡ ምትክ፡ ይሆናል ።

አጅ፡ (ሀ) እኔ፡ ከቤቴ፡ መጣሁ፡

እርስዋ፡ ወደ፡ ቤትዋ፡ ሄደች፡

እኛ፡ ምሳችንን፡ በላን ።

አጅ፡ (ለ) ከቤቴ፡ መጣሁ፡

ወደቤትዋ፡ ሄደች፡

ምሳችንን፡ በላን ።

እነሆ፡ (ሀ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ባለቤቶቹ፡ «እኔ፡ እርስዋ፡ እኛ፡» የተባሉት፡ ተውላጠ፡ ስሞች፡ ናቸው፡ በየአንቀጹ፡ መድረሻ፡ ላይ፡ የተጨመሩት፡ «ሁ» ት፡ ን፡ በዚህ፡ ጊዜ፡ ዝርዝሮች፡ ናቸው ። (ለ) በሚለው፡ ማስረጃ፡ ግን፡ ተውላጠ፡ ስሞቹ፡ «እኔ፡ እርስዋ፡ እኛ፡» አልተነገሩም ። በዚህም፡ ጊዜ፡ ዝርዝሮቹ፡ «ሁ» ት፡ ን፡ በተውላጠ፡ ስሞች፡ ምትክ፡ ሆነው፡ የባለቤትነት፡ ሙያ፡ ስለያዙ፡ ባለቤቶች፡ ይባላሉ ።

—298—

ባለቤትን፡ ለማወቅ፡ የሚቻለው፡ ለተነገረው፡ አንቀጽ፡ ማን? — ወይም፡ ምን? የሚል፡ ጥያቄን፡ በማቅረብ፡ ነው ።

አጅ፡ —«መጣ»፡ የሚል፡ አንቀጽ፡ የተነገረ፡ እንደሆነ፡ ማን? ወይም፡ ምን? ተብሎ፡ ይጠየቃል ። በመልሱም፡ ባለቤቱ፡ ይታወቃል ። ይኸውም፡ ዝማነህ፡ መጣ፡ ባቡር፡ መጣ፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

—299—

የባለቤት፡ ዘርፍ፡ ወይም፡ ተቀጣይ ።

ዘርፎችና፡ ተቀጣዮች፡ ከባለቤት፡ ይቀድማሉ ። የማዕርግ፡ ስሞችም፡ ይህንኑ፡ ደንብ፡ ይከተላሉ ። ይህንንም፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን ።

የታረመ፡ንግግር ።

ዘርፍ ። የሰማይ፡ ወፍ፡ በረረች፡

የከበደ፡ ልብስ፡ ተቀደደ፡

ቅጽል ። አጭር፡ ፈረስ፡ ጠንካራ፡ ነው ።

ትጉህ፡ ተማሪ፡ ሰዋስውን፡ ይማራል፡

የማዕርግ፡ ስም ።

አጼ፡ ዘርዐ፡ ያዕቆብ፡

የአልጋ፡ ወራሽ፡ አስፋ፡ ወሰን፡ መንገድ፡

የደጃዝማች፡ አፈወርቅ፡ መንገድ፡

አቶ፡ አቦዬ፡

ያልታረመ፡ንግግር ።

ወፍ፡ የሰማይ፡ በረረች፡

ልብስ፡ የከበደ፡ ተቀደደ፡

ፈረስ፡ አጭር፡ ጠንካራ፡ ነው ።

ተማሪ፡ ትጉህ፡ ሰዋስውን፡ ይማራል፡

ዘርዐ፡ ያዕቆብ፡ አጼ፡

የአስፋ፡ ወሰን፡ አልጋ፡ ወራሽ፡ መንገድ፡

የአፈወርቅ፡ ደጃዝማች፡ መንገድ፡

አቦዬ፡ አቶ ።

—300—

ዘርፍ፡ ወይም፡ ተቀጣይ፡ የሚሆነው፡ ቃል፡ የፈረስ፡ ስም፡ ሲሆን፡ ከባለቤቱ፡ ቢቀድም፡ ወይም፡ ቢከተል፡ አያስከለክልም ።

አጅ፡ —ጎበና፡ አባ፡ ዳጪው፡ (ወይም፡ አባ፡ ዳጪው፡ ጎበና)፡ ከአማን፡ እስከ፡ አቢጋር፡ ያለውን፡ አገር፡ አቀኑ፡ እርሳዋውም፡ በ፲፰፻፳፩፡ ዓ፡ ም፡ ሰኔ፡ ፳፯፡ ቀን፡ ሞተው፡ ደብረ፡ ሊባኖስ፡ ተቀበሩ ።

—301—

ተቀጣይ፡ ወይም፡ ዘርፍ፡ ከአመልካች፡ ቅጽል፡ ጋር፡ ሆኖ፡ ከባለቤት፡ በኋላ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ተጣማሪ፡ ባለቤት፡ ይባላል ። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው ።

ራስ፡ መኩንን፡ የጦር፡ አበጋዙ፡ በ፲፰፻፳፩፡ ዓ፡ ም፡ ግዳር፡ ፳፰፡ ቀን፡ አምባላጌ፡ ላይ፡ የጠላትን፡ ጦር፡ ድል፡ አደረጉ ።

የጎንደሩ፡ ንጉሥ፡ ኢያሱ፡ አድያም፡ ሰገድ፡ በ፲፰፻፺፯፡ ዓ፡ ም፡ ጨለያንና፡ ጉድሩን፡ እናርያንም፡ አስገበሩ ።

አቶ፡ ዝማነህ፡ አናጢው፡ ወደ፡ ቤታችን፡ መጣ ።

— 302 —

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡

የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ፡ ሁሉ ፡ ጊዜ ፡ ከአንቀጽ ፡ በፊት ፡ ከባለቤት ፡ በኋላ ፡ ይገባል ።
ይኸውም ፡ «ዳዊት ፡ ጎልያድን ፡ ገደለ» ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ። ተሳቢ ፡ እንደ ፡ ባለ
ቤት ፡ ሁሉ ፡ ዘርፍና ፡ ቅጽል ፡ እያስከተለ ፡ ሊነገር ፡ ይችላል ። አገባቡም ፡ ከላይ ፡ ስለ
ባለቤት ፡ እንደተነገረው ፡ ያይነት ፡ ነው ። (ቁ. 299 ፡ እይ ፡)

ተሳቢው ፡ በገቢር ፡ አንቀጽ ፡ የሚገዛ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ “ን” ፡ የሚል ፡ መጥቀሻ ፡
ይጨምርበታል ። ተሳቢውም ፡ ባለ ፡ ዘርፍ ፡ ወይም ፡ ባለቅጽል ፡ ሲሆን ፡ መጥቀሻው ፡
“ን” አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በዋናው ፡ ቃል ፡ ላይ ፡ መሆኑ ፡ ቀርቶ ፡ በዘርፉ ፡ ወይም ፡ በቅ
ጽሉ ፡ ላይ ፡ ይሆናል ። ዘርፉ ፡ ወይም ፡ ቅጽሉ ፡ ሌላ ፡ ተዋግይ ፡ ቢኖረው ፡ ግን ፡ መጥቀ
ሻው ፡ “ን” በሁሉም ፡ ላይ ፡ ሲገባ ፡ ይገኛል ። ሁሉንም ፡ በሚከተለው ፡ እናሳያለን ።

አጅ ፡ ዠማነህ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።

ዠማነህ ፡ ነጭ ፡ ልብስን ፡ ለበሰ ።

ዠማነህ ፡ ነጩን ፡ ልብሱን ፡ ለበሰው ።

ዠማነህ ፡ የከበደን ፡ መጽሐፍ ፡ ወሰደ ።

ፈርዖን ፡ የያዕቆብን ፡ ልጅ ፡ ዮሴፍን ፡ አከበረ ።

— 303 —

በነጠላ ፡ ቁጥር ፡ የሆነ ፡ ስም ፡ ወይም ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በዋይ ፡ ተጫፍሮ ፡ በተ
ነገረ ፡ ጊዜ ፡ ማሰሪያ ፡ አንቀጹ ፡ የብዙ ፡ መሆን ፡ አለበት ። ይኸውም ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐ
ንስ ፡ መጡ ፡ ቢል ፡ እንጂ ፡ ያዕቆብና ፡ ዮሐንስ ፡ መጣ ፡ አይልም ፡ ማለት ፡ ነው ።

ከግብር ፡ ስሞች ፡ ወገን ፡ አንዳንዶቹ ፡ በዋይ ፡ ተጫፍረው ፡ ሳለ ፡ በነጠላ ፡ አን
ቀጽ ፡ ሲነገሩ ፡ ይገኛሉ ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ በምስጢር ፡ ተጫፋሪዎች ፡ አይደሉም ። ለም
ሳሌ ፡ “ተድላና ፡ ደስታ ፡ በቤታችን ፡ በዛ” ፡ ተብሎ ፡ በተነገረ ፡ ጊዜ ፡ ምስጢሩ ፡ ተድላ ፡
ከደስታ ፡ ጋር ፡ በቤታችን ፡ በዛ ፡ ማለት ፡ ነው ።

— 304 —

ተውላጠ ፡ ስም ፡

ተውላጠ ፡ ስም ፡ ምትክ ፡ የሚሆንለትን ፡ ስም ፡ በጸታም ፡ በቁጥርም ፡ በመደ
ብም ፡ መምሰል ፡ አለበት ።

አጅ ፡ — በላይነህ ፡ ወዴት ፡ ነው ፡ ? — እርሱ ፡ ከቤት ፡ ነው ።

ወርቅነሽ ፡ ምን ፡ ትወራለች? — እርሷ ፡ ትማራለች ።

ልጆች ፡ ምን ፡ ያደርጋሉ? — እነርሱ ፡ ይጫወታሉ ።

— 305 —

ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ እርስ ፡ በርሳቸው ፡ ወይም ፡ ከስም ፡ ጋር ፡ በዋይ ፡ ተጫፍ
ረው ፡ በተነገሩ ፡ ጊዜ ፡ አንቀጹቸው ፡ በሚከተለው ፡ ደንብ ፡ ይነገራል ።

(ሀ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡
እንደሆነ ፡ አንቀጹ ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ ቁጥር ፡ መሆን ፡ አለበት ።

አጅ ፡ እኔና ፡ አንተ ፡ (ወይም ፡ እንተና ፡ እኔ ፡) ጓደኞች ፡ ነን ።

እኔና ፡ እርሱ ፡ እንማራለን ።

እኔና ፡ ከበደ ፡ እንጫወታለን ።

(ለ) ከተጫፋሪቹ ፡ አንዱ ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡
(ነገር ፡ ግን ፡ የመጀመሪያው ፡ መደብ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ባይኖር ፡ ነው ፡) አንቀጹ ፡ የጀ
ኛው ፡ መደብ ፡ የብዙ ፡ እንዲሆን ፡ ያስፈልጋል ።

አጅ ፡ አንተና ፡ እርሱ ፡ (ወይም ፡ እርሱና ፡ አንተ ፡) ነገ ፡ እንድትመጡ ።

አንቺና ፡ እርሷ ፡ ትምህርታችሁን ፡ አጥኑ ።

አንቺም ፡ እርሷም ፡ ወደ ፡ ቤታችሁ ፡ ሂዱ ።

አንተና ፡ ከበደ ፡ ነገ ፡ ልብሳችሁን ፡ እንድታጥቡ ፡ ይሁን ።

(ሐ) ተጫፋሪዎቹ ፡ በጀኛው ፡ መደብ ፡ ያሉት ፡ ተውላጠ ፡ ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞች ፡
ብቻ ፡ የሆኑ ፡ እንደሆኑ ፡ ግን ፡ ያው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ አንቀጽ ፡ በብዙ ፡ ይነገራል ።

አጅ — እርሱም ፡ እርሷም ፡ የአንድ ፡ አገር ፡ ሰዎች ፡ ናቸው ።

እርሱና ፡ ከበደ ፡ ጨዋታን ፡ ይወዳሉ ።

— 306 —

የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሚነገበት ፡ ጊዜ ፡ «አንተ ፡ አንቺ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ እርስዎ ፡
ይላል ። አንቀጹ ፡ ግን ፡ የሶስተኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ይሆናል ። ይኸውም ፡ እርስዎ ፡
መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እርሱ ፡ እርሷ ፡» በማለት ፡ ፈንታ ፡ ስለ ፡ አክብሮት ፡ እርሳቸው ፡ ተብሎ ፡ ይነገ
ራል ። አንቀጹም ፡ እንደፈተኛው ፡ የጀኛው ፡ መደብ ፡ የብዙው ፡ ነው ። ይኸውም ፡ እርሳ
ቸው ፡ መጡ ፡ ይላል ፡ ማለት ፡ ነው ።

«እነርሱ ፡» የሚለው ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ በአክብሮት ፡ ሲሆን ፡ እነእርሳቸው ፡
ተብሎ ፡ ይነገራል ። አንቀጹም ፡ እንደዚያው ፡ እንደፈተኛው ፡ ነው ።

ማስገንዘቢያ ፡ የአክብሮት ፡ ቃል ፡ በሸዋ ፡ አማርኛ ፡ ጥቂት ፡ ተለይቶ ፡ ይገኛል ። ይኸ
ውም ፡ በልማድ ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ጸያፍ ፡ መስሎ ፡ በታይ ፡ ሥረ ፡ ነገሩን ፡ የተከተለለ ፡
ስለሆነ ፡ አንዳንድ ፡ መምህራን ፡ ጸያፍ ፡ አይሆንም ፡ ብለው ፡ ይቀበሉታል ። «አንተ ፡
አንቺ ፡» የሚለውን ፡ አንቱ ፡ ይላል ። አንቱታ ፡ የሚባለውም ፡ ሥረዬ ፡ ቃል ፡ ከዚሁ ፡
ይገኛል ። አንቀጹም ፡ ያው ፡ የራሱ ፡ መደብ ፡ ይነገርለታል ።

አጅ ፡ አንቱ ፡ ምን ፡ ታደርጋለሁ ። አንቱ ፡ መጽሐፉን ፡ አንሠ።

—307—

ቅጽል ።

ቅጽል፡ በባለቤት፡ ወይም፡ በተሳታፊ፡ ወይም፡ በዘርፍ፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ ይገባል ። በቁጥር፡ ከሚጨመርበት፡ ቃል፡ ጋር፡ መመሳሰል፡ ይገባል ። በጾታ፡ ግን፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ወይም፡ ግዕዝ፡ ቀመስና፡ ግዕዝ፡ አስተኔ፡ ቅጽል፡ ክልሆን፡ በቀር፡ ባለቤቱን፡ ለመምሰል፡ ግዴታ፡ የለበትም ። ይኸውም፡ ሌትንና፡ ወንድን፡ አይለይም፡ ማለት፡ ነው ። ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሚባለው፡ ከግዕዝ፡ የተወረሰ፡ ቃል፡ ነው ። ግዕዝ፡ አስተኔ፡ የሚባለው፡ ግን፡ ቃሉ፡ ከግዕዝ፡ የተገኘ፡ ሳይሆን፡ በግዕዝ፡ ደንብ፡ የሚነገር፡ ሲሆን፡ ነው ።

አጅ፡ (ሀ) የዓይነትና፡ የግብር፡ ቅጽል ። አጅ፡ (ለ) ግዕዝ፡ ጠቀሱ ወይም፡ (አስተኔ) ቅጽል ።

ነጠላ፡	ብዙ፡	ነጠላ፡	ብዙ፡
ተባ.) ቀይ፡ በሬ	ቀዮች፡ በሬዎች	ርገርገ፡ አባት	ርገርገች፡ አባቶች
አጌ.) ቀይ፡ ላም	ቀዮች፡ ላሞች	ርገርገት፡ እናት	ርገርገኙች፡ እናቶች
ተባ.) አውንተኛ፡ አባት	አውንተኞች፡ አባቶች	መንፈሳዊ፡ ወንድም	መንፈሳዊያን፡ ወንድሞች
አጌ.) አውንተኛ፡ እናት	አውንተኞች፡ እናቶች	መንፈሳዊት፡ እናት	መንፈሳዊያት፡ እናቶች
ተባ.) ክፉ፡ ወንድም	ክፍዎች፡ ወንድሞች	እንግሊዛዊ፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያን፡ ሐኪሞች
አጌ.) ክፉ፡ እናት	ክፍዎች፡ እናቶች	እንግሊዛዊት፡ ሐኪም	እንግሊዛዊያት፡ ሐኪሞች

እነሆ፡ ከዚህ፡ በላይ፡ (ሀ)፡ በተባለው፡ ማስረጃ፡ የአማርኛው፡ ቅጽል፡ የፊትንና፡ የወንድን፡ ጾታ፡ ሳይሰይ፡ ገብቷል ። ይኸውም፡ ቀይ፡ በሬ፡ ቀይ፡ ላም፡ ተብሏል፡ ማለት፡ ነው ። አንዳንድ፡ ሰዎች፡ ጾታውን፡ ለመለየት፡ ቀይት፡ ላም፡ ያስኛል፡ ብለው፡ ይደነግጋሉ ። ቢሆንም፡ አብዛኛው፡ ልማድ፡ ሲያጸድቀው፡ አይገኝም ። (ለ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ግዕዝ፡ ቀመስ፡ የሆነው፡ ቅጽል፡ «መንፈሳዊ፡ መንፈሳዊት፡ እያለ፡ የሌትንና፡ የወንድን፡ ጾታ፡ ለይቶ፡ አሳድቷል ።

— 308 —

ቅጽል፡ የማንጻጸር፡ ወይም፡ የማወጃደር፡ ደረጃ፡ እንዳለው፡ ካሁን፡ በፊት፡ አስታውቀናል፡ (ተ፡ ቁ፡ 117፡ እይ)፡ ከእርሱም፡ በቀር፡ ሌላ፡ ማንጻጸፊያ፡ አለ ። ይኸውም፡ ክፉ፡ ብሎ፡ የክፉ፡ ክፉ፡ ደግ፡ ብሎ፡ የደግ፡ ደግ፡ ፈጣን፡ ብሎ፡ የፈጣን፡ ፈጣን፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው ።

የማማረጥንና፡ የማመሳሰልን፡ ግብር፡ ለመግለጽ፡ በተፈለገ፡ ጊዜ፡ ቀያይ፡ ጥቂት፡ አሜጭር፡ ተብሎ፡ ይነገራል ። ይህን፡ የመሳሰለው፡ ቃል፡ አማፈጭ፡ ይባላል፡ እንጂ፡ አብዝ፡ እንዳልሆነ፡ ተመልከት ።

አጅ፡ ቀይ፡ በሬ፡ ቀዮች፡ በሬዎች፡ ቀያይ፡ በሬ፡ ቀያዮች፡ በሬዎች፡
 ደግ፡ ሰው፡ ደጋች፡ ሰዎች፡ ደጋግ፡ ሰው፡ ደጋጎች፡ ሰዎች፡
 አጭር፡ ፈረስ፡ አጭሮች፡ ፈረሶች፡ አሜጭር፡ ፈረስ፡ አሜጭሮች፡ ፈረሶች፡
 «ቀያይ፡ ደጋግ፡ አሜጭር፡» . . . እኒህን፡ የመሰሉ፡ ቃላት፡ ምንም፡ እንኳ፡ በዘልማድ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ቢመስሉ፡ መደባቸው፡ ከነጠላ፡ ቁጥር፡ መሆኑን፡ እንወስናለን ።

— 309 —

አኅዝ፡ ቅጽል፡ ከ፩፡ በላይ፡ ሲሆን፡ የብዙ፡ ቅጽል፡ መሆን፡ ይገባል ። ዳሩ፡ ግን፡ የብዙው፡ ቁጥር፡ አኅዝ፡ ለነጠላ፡ ስም፡ ቅጽል፡ እየሆነ፡ ተለምዶ፡ ስለ፡ ኖረ፡ ይህ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ ስሚታውን፡ ሳያስቅቀው፡ አይቀርም ። የሚከተለውን፡ ምሳሌ፡ ተመልከት ።

በልማድ፡ የኖረው፡	አዲሱ፡ ውሳኔ፡
ኢየሱስ፡ በ፭፡ እንጀራና፡ በ፪፡ ዓጣ፡ ፭፡ ሺህ፡ ሰውን፡ አጠገበ ።	ኢየሱስ፡ በ፭፡ እንጀሮችና፡ በ፪፡ ዓጦች፡ ፭፡ ሺህ፡ ሰዎችን፡ አጠገበ ።
፪ ፈረስ፡ በ፱፡ ብር፡ ገዛሁ ።	፪ ፈረሶችን፡ በ፱፡ ብሮች፡ ገዛሁ ።
፪ ልብስ፡ ያለው፡ አንዱን፡ ለሌለው፡ ይስጥ ።	፪ ልብሶች፡ ያሉት፡ አንዱን፡ ለሌለው፡ ይስጥ ።
፪ እግር፡ አለኝ፡ ብሎ፡ ከ፪ ዛፍ፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም ።	፪ እግሮች፡ አሉኝ፡ ብሎ፡ ከ፪ ዛፎች፡ ላይ፡ የሚወጣ፡ የለም ።
ማስገንዘቢያ፡ አዲሱ፡ ውሳኔ፡ በወጣቶች፡ ዘንድ፡ እስኪሰመድ፡ ድረስ፡ በልማድ፡ እንደኖረው፡ ሆኖ፡ ቢጻፍ፡ ከጸያፍ፡ አይቁጠርም ።	

— 310 —

ውስጠ፡ ብዛት፡ ያላቸው፡ ቅጽሎች፡ ቃላቸውን፡ ሳይለውጡ፡ ለነጠላ፡ ወይም፡ ለብዙ፡ ቅጽል፡ እየሆኑ፡ ይገባሉ ። ከእነርሱም፡ ጥቂቶቹን፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን ።

ሁሉ ። — እነሆ፡ ዓለም፡ ሁሉ፡ ተከተለው፡ (ነጠላ፡ ቁ.)
 ሰዎች፡ ሁሉ፡ ለትምህርቱ፡ ይሳሳሉ ። (የብዙ፡ ቁ.)
 አንዳንድ ። — አንዳንድ፡ ልጅ፡ ጨዋታን፡ ብቻ፡ ይወድዳል፡ (ነጠላ፡ ቁ.)
 አንዳንድ፡ ልጆች፡ ለትምህርት፡ ይተጋሉ ። (የብዙ፡ ቁ.)

— 311 —

ተውሳክ፡ ግሥ ።

ተውሳክ፡ ግሥ፡ አብዛኛውን፡ ጊዜያት፡ ከሚገልጸው፡ ቃል፡ ሳይርቅ፡ በአጠገብ፡ እየሆነ፡ ይገባል ። ተውሳክ፡ ግሥ፡ የቁጥር፡ የጾታ፡ ሥርዓት፡ የለውም ። ያው፡ አንዱ፡ ቃል፡ ለወንድ፡ ወይም፡ ለሴት፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ወይም፡ በብዙ፡ ቁጥር፡ ለሚነገር፡ አንቀጽ፡ መግለጫ፡ ይሆናል ።

አጅ፡ ከዐደ፡ ክፋኛ፡ ታላላ፡

ተዋበች፡ ክፋኛ፡ ታላላች፡

ከዐደና፡ ተዋበች፡ ክፋኛ፡ ታመዋል ።

— 312 —

መስተዋድድ ።

መስተዋድድ፡ በስሞች፡ ወይም፡ ስሞችን፡ መስለው፡ በሚነገሩ፡ ቃላት፡ ላይ፡ እየተሟኑ፡ በተነገረ፡ ጊዜ፡ ስሞችን፡ ተሳቢ፡ ወይም፡ ተገዥ፡ ያደርጋቸዋል ። መስተዋድድ፡ በሚገዛቸው፡ ቃላት፡ በመነሻ፡ ወይም፡ በመነሻና፡ በመድረሻ፡ እየገባ፡ ይነገራል ።

አጅ፡ እርሱ፡ ወደ፡ ጎንደር፡ ሄደ፡

እርሱ፡ በወንበር፡ ላይ፡ ተቀመጠ ።

— 313 —

ቅርብና፡ ሩቅ ።

ቅርብና፡ ሩቅ፡ የሚባሉት፡ አመልካቾች፡ ቅጽሎች፡ “ይህ፡ ይህች፡ ያ፡ ያች፡” የሚገለጹባቸው፡ ቃላት፡ ናቸው ። “ይህ—ይህች፡” የቅርብ፡ “ያ፡ ያች፡” የሩቅ፡ ቅጽሎች፡ (ወይም፡ አገባቦች፡) ይባላሉ ። እነዚህ፡ ቃላት፡ (ሀ) በባለቤት፡ ላይ፡ ሲቀጽሉ፡ ወይም፡ በቀ፡ ሆነው፡ በባለቤት፡ ስፍራ፡ ሲነገሩ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽቸው፡ ከሮኛው፡ መደብ፡ ግሥ፡ ይገኛል ። (ለ) በተሳቢ፡ ላይ፡ ሲቀጽሉ፡ ወይም፡ በቀ፡ ሆነው፡ በተሳቢነት፡ ሲነገሩ፡ ግን፡ በማንኛውም፡ የግሥ፡ መደብ፡ ያሳስራሉ፡ የሚከተለውን፡ ማስረጃ፡ ተመልከት ።

አጅ፡ (ሀ)

ይህ፡ በፊ፡ } ይዋጋል፡
ያ፡ በፊ፡ }
ይህች፡ ላም፡ }
ያች፡ ላም፡ }

አጅ፡ (ለ)

ይህ፡ ወይም፡ ያን፡ }
ይህች፡ ወይም፡ ያችን፡ }

ተጽፈለው፡ (ተጽረፋል፡)
ተጽረፋል፡ (ተጽፈዋል፡)
ተጽረፋል፡ (ተጽፈዋል፡)
ተጽረፋል፡ (ተጽፈዋል፡)

እነሆ፡ (ሀ) በተባለው፡ ማስረጃ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ የሮኛው፡ መደብ፡ ግሥ፡ ብቻ፡ ሆኖአል ። (ለ) በተባለውም፡ ማስረጃ፡ በማንኛውም፡ የግሥ፡ መደብ፡ ሲያሳስር፡ እንደሚችል፡ አስረድተናል ።

— 314 —

ቅርብና፡ ሩቅ፡ በአመልካች፡ ቅጽል፡ ክፍል፡ ወይም፡ አመልካቹ፡ ቅጽል፡ በወደቀበት፡ ቃል፡ ላይ፡ ብቻ፡ ይታወቃል ። በተውላጠ፡ ስምና፡ በግሥ፡ መደቦች፡ ላይ፡ ግን፡ ቅርብና፡ ሩቅ፡ የለም ። በዘልማድ፡ “አንተ፡ አንቺ” የሚያሰኘው፡ ተውላጠ፡

ስምና፡ የግሥ፡ መደብ፡ የቅርብ፡ እርሱ፡ እርስዋ፡ የሚያሰኘው፡ ተውላጠ፡ ስምና፡ የግሥ፡ መደብ፡ የሩቅ፡ ተብሎ፡ ይነገር፡ ነበር ። ዳሩ፡ ግን፡ እንዲህ፡ አይደለም፡ የቅርብም፡ የሩቅም፡ “እርሱ፡ እርስዋ” በሚያሰኘው፡ በሮኛው፡ መደብ፡ ብቻ፡ ይነገራል ። ለዚሁም፡ አጭር፡ ማስረጃ፡ “ይህ፡ ሰው፡ ሄደ፡ ያ፡ ሰው፡ መጣ”፡ ተብሎ፡ በሮኛው፡ የግሥ፡ መደብ፡ ይነገራል፡ እንጂ፡ “ይህ፡ ሰው፡ ሄደህ፡ ያ፡ ሰው፡ መጣህ”፡ ተብሎ፡ በሮኛው፡ የግሥ፡ መደብ፡ አይነገርም ።

ገዢ፡ መልመጃ፡

(ሀ)፡ አገባብ፡ የሚባለው፡ ምን፡ የሚደረግበት፡ ክፍል፡ ነው?—በአገባብ፡ እንደት፡ ያሉ፡ ውሳኔዎች፡ ይገኛቸዋል?—በለቤትና፡ አንቀጽ፡ እንደት፡ ባለ፡ አኳኝ፡ ይስማማሉ?—በለቤትን፡ ለማግኘት፡ ምን፡ ዓይነት፡ ጥያቄን፡ ታቀርባለህ?—

(ለ) “አኔ፡ እኛ” የሚለው፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ከሌላ፡ ቃል፡ ጋር፡ በዋቂ፡ ሲሟረር፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ከየትኛው፡ መደብ፡ ይሆናል?—“አንተ፡ አንቺ፡ እናንተ፡” የሚለው፡ ከሌላ፡ ቃል፡ ጋር፡ ሲሟረር፡ አንቀጽ፡ ከየትኛው፡ መደብ፡ ይሆናል?—ለዚህ፡ ነገር፡ ማስረጃ፡ የሚሆኑ፡ ዐሥር፡ ቃላትን፡ አምጣ፡—ለለ፡ በለቤትና፡ ስለ፡ ተሳቢ፡ ስለ፡ ዘርፍና፡ ስለ፡ ቅጽል፡ ማስረጃ፡ የሚሆኑ፡ ፭፡ ቃላትን፡ አቅርቦህ፡ ምሳሌውን፡ እያሰናዳህ፡ ተናገር ።

ምዕራፍ፡ ፲፪ ።

የቃላት መወረረስ፡

— 315 —

በአንዱ፡ ክፍል፡ የተነገረው፡ ቃል፡ ደግሞ፡ በሌላው፡ ክፍል፡ እየገባ፡ ሲነገር፡ ይገኛል ። ይህንኑም፡ ለማስረጃት፡ ጥቂቶቹን፡ ከዚህ፡ በታች፡ በፊደል፡ ተራ፡ ጽፏችን፡ በምሳሌ፡ እየገለጽን፡ እናስረዳለን ።

ቃላት፡	የንግግርክፍሎች፡	ማስረጃ፡
ሁሉ፡	ቅጽል (የመጠን)፡ » (ስለ፡ ስም፡ የገባ)፡ » ተ. ስ.	ዓለም፡ ሁሉ፡ ተከተለው፡ (የባለቤት፡ ቅጽል) ሁሉ፡ የየራሱን፡ ጉዳይ፡ ያስባል ። (በቀ፡ በለቤት፡) ሁሉን፡ መርምሩ፡ የተሻለውንም፡ አጽኑ፡ (በቀ፡ ተሳቢ፡) ፈረሰኞችና፡ እግረኞች፡ ሲሟወቁ፡ ውለው፡ ሁሉም፡ ሳይሾናኝ፡ ገቡ ።
ሆነ፡	ግሥ፡ መፃ. (ወይም)፡	ዘንድር፡ የጽዝመራ፡ ጊዜያት፡ ሆኑ ። ሕይወት፡ ሆነ፡ ሞት፡ በእግዚአብሔር፡ ፈቃድ፡ ነው ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ሌላ	መዋ. (= በቀር)	ከመከላከል ሌላ የሚበልጠኝ የለም ።
ቅጽል		ዛሬ ሌላ መጽሐፍን ተቀበልሁ ።
ልክ	ቅጽል	እርሱ ልክ ቃልን ይናገራል ።
ተ. ግ.		እኔና እርሱ ልክ ደረሰን ።
መጀመሪያ	ቅጽል	መጀመሪያው ማዕርግ ከቡር ነው ።
	» (ስለሰም፡የገባ)	የጥበብ መጀመሪያ አግዚአብሔርን መፍራት ነው ።
ተ. ግ.		ኸማግሌ መጀመሪያ (በመጀመሪያ) ይናገራል ።
ስለ	መዋ.	አስተማሪው ስለ ኢትዮጵያ ይናገራል ።
መግ.		እርሱ ደግሞ አድርጎ ስለተማረ ኸልማትን አገኘ ።
በቀር	መዋ.	ከበሽተኛ በቀር ሁሉም ይሥራ ።
መግ.		ከብቶቹ ሲጠፋብኝ በቀር እኔ ደግሞ ነኝ ።
ብቻ	ቅጽል	እኔ ትምህርትን ብቻ እወድዳለሁ ።
ተ. ግ.		ትጉህ ስለሆንህ በዚህ ብቻ ትበልጠኛለህ ።
መግ.		ሲሠራው ምሪሃለሁ ብቻ ለወደፊት ተጠንቀቅ ።
ና	ግሥ. (ትእዛዝ)	ወደዚህ ና ።
መግ. (አጠቃላይ)		ከበደ ና ፣ ዝማነህ ይሟወድሱ ።
ተ. ግ. (በዝ)		ቤተን ከፈተና (ከፍሎ) ገባ ።
ን	ቅጽል (ጠቃሽ)	ዳዊት ጎልደን ገደለ (፡=ን፡ ጎልደን)
ተ. ስ.		ወደ ቤት ገባን (፡=እኛ)
..		ወደ ቤቱ ወሰደን (፡=እኛን)
..		መጽሐፉን ስጠን (፡=ለእኛ)
ቃለ፡ጥያቄ		ነገ ትመጣለህ?
አንዳች	ቅጽል	ልጆቼ የምንበላው አንዳች እንጀራ አላችሁ?
ተ. ግ. (=ምንም)		በዚህ ነገር አንዳች አላውቅም ።
አንድ	ቅጽል (የተወሰነ)	አንድ ፈረስ አለኝ ።
.. (ያልተወሰነ)		አንድ አምስት ፈረሶች አሉኝ (፡=ያህል)
እንደ	መዋ.	እንደ አብርሃም ፡ ፑር ፡ የለም ።
መግ.		ዓለም እንደ ተፈጠረ በሃይማኖት እናውቃለን ።
እንጂ	መግ.	ወደ ፈተና አታግባን ከከፋ አድነን እንጂ ።
..		አድናለሁ እንጂ አልሞትም ።
ቃ. አ. (=አከ)		ትናንት የመጣው እርሱ እንጂ ነው ።
እጅ	ስም	እጅ ያለው ሠርቶ ይብላል ።
ተ. ግ.		ዳድቃን በመንግሥተ ሰማይ ከፀሐይ ፤ እጅ ያበራሉ ።

ቃላት	የንግግር ክፍሎች	ማስረጃ
ከ—	መዋ.	ከጎንደር መጣ ።
ተ. ግ.		የማይሠራ ከሙት ይቁጠራል ።
ከ—ጀምር	መዋ.	ከጎንደር ጀምሮ ተከትሎኝ መጣ ።
መግ.		ከመጣሁ ጀምሮ አላገኘሁትም ።
የ	መዋ. (ዘርፍ)	የዳዊት ቤት እየሰፋ ሄደ ።
መግ.		በአሸዋ ላይ የተሠራ ቤት ፈጥሮ ይፈርሳል ።
ያህል	ቅጽል	አምስት ያህል መጽሐፍ ተሞራለሁ ።
..		አንተን ያህል ልጅ ወልጃለሁ ።
ተ. ግ.		በልንጀራህን የራስህን ያህል ውደደው ።
ይልቅ	መግ. (ጥገኛ)	ከሚዋታ ይልቅ ትምህርትን እመርጣለሁ ።
.. (ወደረኛ)		ገንዘብ በማጣትህ አትዘን ይልቅ ጠንክረህ ሥራ ።
ወደ	መዋ.	ወደ አገሩ ሄደ ።
መግ.		ነፋስ ወደ ወደደው ይነፍሳል ።
ወዲያ	መዋ.	ከወንዙ ወዲያ ዛሬ አለ ።
ተ. ግ.		ከፊት ወዲያ ሄድ ።
ጥቂት	ቅጽል	ጥቂት ገንዘብ አለኝ ።
ተ. ግ.		አባዘህ ጥቂት ታገመኝ ።
ፈጽሞ	ግሥ. (በዝ)	ጌታችን በጌኛው ቀን ሥራውን ፈጽሞ ዐረፈ ።
ተ. ግ.		አናንተን ፈጽሞ አላውቃችሁም ።

ምዕራፍ ፲፫ ።

የቃላት ዝርዝር አፈታት ።

— 316 —

መግለጫ ።

በወረዳተ ነገር ተቀንብረው የሚገኙ ቃላት በየዓይነታቸው እየተፍታቱ የሚነገሩባቸው ዋና ዋናዎቹ አርእስተ ነገሮች ከዚህ በታች በየክፍሉ ተለይተው ተጽፈዋል ። በየአንዳቸው የየነገሩ ማስረጃ በምሳሌ እየተጻፈ ተገልጾበታል ።

— 317 —

ስም ፡

ማንኛውንም ፡ ነገር ፡ በተለይ ፡ ወይም ፡ በጥቅል ፡ አድርጎ ፡ ለመጥሪያ ፡ የሚሰጥ
የመው ፡ ስያሜ ፡ « ስም ፡ » ይባላል ።

ስሞች ፡ ወይም ፡ ስሞችን ፡ የመሰሉ ፡ ነገሮች ፡ በሚከተሉት ፡ አርእስቶች ፡
ይፈቃሉ ።

የስም ፡ ግድግዳዎች ።	1—የተጽውዎ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ አንድ ፡ የታወቀ ፡ ነገር ፡ በልዩ ፡ የሚጠራበት ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ገበየሁ ፡ ጎበና ፡ ውጋዴን ፡ ገቤ ፡ ጣና ፡ . . . ድርብ ፡ የተጽውዎ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የማዕርግ ፡ ወይም ፡ የአክብሮት ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — አጼ ፡ እቴጌ ፡ ደጃዝማች ፡ አቶ ፡ አባባ ፡ አማማ ፡ . . .
	2—የወል ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ ዓይነቱ ፡ ሸየሆነ ፡ ሁሉ ፡ በዘጎብረት ፡ የሚጠራበት ፡ ነው ።) አጅ ፡ — አገር ፡ ወንዝ ፡ ተራራ ፡ አንበሳ ፡ ስንዴ ፡ . . .
	3—የጥቅል ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የማጎበር ፡ ወይም ፡ የነገድ ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ሠራዊት ፡ እንስሳ ፡ እንጨት ፡ እህል ፡ . . .
	4—የቂሳቀሳ ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ ለሰው ፡ አገልግሎት ፡ የሚገባ ፡ የቤት ፡ ዕቃ ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ልብስ ፡ አልጋ ፡ መጽሐፍ ፡ ቤት ፡
	5—የነገር ፡ ስም ፡ (ይኸውም ፡ የማይታይ ፡ ወይም ፡ የማይዳሰስ ፡ የነገርና ፡ የግብር ፡ ስም ፡ ነው ።) አጅ ፡ — ብርሃን ፡ ጨለማ ፡ ክፋት ፡ ደግነት ፡ ሕልም ፡
የቃላት ፡ ወንጌ ፡	1—ተባዕት ፡ (ወንድ ፡) — አባት ፡ ወንድም ፡ በሬ ።
	2—እንስት ፡ (ሴት ፡) — እናት ፡ እንት ፡ ላም ።
3—የወል ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡) — ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ።	
4—ግዕዝ ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ ያልሆነ ፡) — ጠረጴዛ ፡ ቤት ፡ ከከብ ። ማስገንዘቢያ ፡ በወል ፡ ጾታ ፡ የሚነገር ፡ ስም ፡ ሁሉ ፡ በአፈታት ፡ ጊዜ ፡ የአን ቀጽን ፡ ጾታ ፡ መውረስ ፡ አለበት ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ አስተማሪ ፡ ቤትም ፡ ወን ድም ፡ የሚጠራበት ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ የወል ፡ ስም ፡ ተባሏል ፡ በንግግር ፡ ውስጥ ፡ ግን ፡ አስተማሪ ፡ ይናገራል ፡ የተባለ ፡ እንደሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ተባዕት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ ተባዕት ፡ ይባላል ። አስተማሪ ፡ ትናገራለች ፡ የተባለ ፡ እን ደሆነም ፡ አንቀጽ ፡ እንስት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ እንስት ፡ ይባላል ፡ ግለት ፡ ነው ።	

የቃላት ፡ ወንጌ ፡	1—ነጠላ ፡ (አንድ ፡ ብቻ ፡ የሆነ ፡) — ቤት ፡ ፈረስ ፡ ጌታ ።
	2—የብዙ ፡ (ከአንድ ፡ በላይ ፡ የሆነ ፡) — ቤቶች ፡ ፈረሶች ፡ ጌቶች ።
የስም ፡ ግድግዳዎች ።	1—ባለቤት ። ሀ—የአንቀጽ ፡ ባለቤት ። ከበደ ፡ ሂደ ። ገማነህ ፡ መጽሐፍን ፡ ያዘ ። ለ—ሰሚ ፡ ባለቤት ። ከበደ ፡ ሂደ ። አባታችን ፡ ሆይ ፡ ስምህ ፡ ይቀደስ ። ሐ—ተጣማሪ ፡ ባለቤት ። —አለቃ ፡ ምላት ፡ እንከበረው ፡ ስለጽዳት ፡ ይጠነቀቁ ፡ ነበር ።
	2—ተሳቢ ። ሀ—የአንቀጽ ፡ ተሳቢ ። —ዳዊት ፡ ጎልድን ፡ ገደለ ። ተጣማሪ ። ዳዊት ፡ ጎልድን ፡ ፍልስጥኤማዊውን ፡ ገደለ ። ለ—የመስተዋድድ ፡ ተገኝ ። —እርሱ ፡ ከኢየሩሳሌም ፡ መጣ ። ተጣማሪ ። —እርሱ ፡ ከኢየሩሳሌም ፡ ከቅድስት ፡ ሀገር ፡ መጣ ። ሐ—ቤተኛ ፡ ተሳቢ ። —በፈብኛ ፡ ጊዜ ፡ መብላትን ፡ እበላለሁ ።
	3—ዘርፍ ። ሀ—የባለቤት ፡ ዘርፍ ። የከበደ ፡ ልብስ ፡ ተቀደደ ፡ ተጣማሪ ። —የተማሪው ፡ የከበደ ፡ ልብስ ፡ ተቀደደ ፡ ለ—የተሳቢ ፡ ዘርፍ ። —የከበደን ፡ ልብስ ፡ ቀደደ ፡ ተጣማሪ ። —የተማሪውን ፡ የከበደን ፡ ልብስ ፡ ቀደደ ።
	4—የቃላት ፡ ወንጌ ፡
	5—የቃላት ፡ ወንጌ ፡

— 318 —

ተውላጠ ፡ ስም ።

የስም ፡ ምትክ ፡ ሆኖ ፡ የሚነገር ፡ ቃል ፡ ሁሉ ፡ ተውላጠ ፡ ስም ፡ ይባላል ። ተው
ላጠ ፡ ስም ፡ በሚከተሉት ፡ አርእስቶች ፡ እየተዘረዘረ ፡ ይፈቃል ።

የቃላት ፡ ወንጌ ፡	1—ምድብተኛ ፡ (ወንድ ፡) — አባት ፡ ወንድም ፡ በሬ ። 2—እንስት ፡ (ሴት ፡) — እናት ፡ እንት ፡ ላም ።
	3—የወል ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡) — ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ።
የስም ፡ ግድግዳዎች ።	1—ተባዕት ፡ (ወንድ ፡) — አባት ፡ ወንድም ፡ በሬ ። 2—እንስት ፡ (ሴት ፡) — እናት ፡ እንት ፡ ላም ። 3—የወል ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡) — ልጅ ፡ አያት ፡ አስተማሪ ።
	4—ግዕዝ ፡ (ወንድ ፡ ወይም ፡ ሴት ፡ ያልሆነ ፡) — ጠረጴዛ ፡ ቤት ፡ ከከብ ። ማስገንዘቢያ ፡ በወል ፡ ጾታ ፡ የሚነገር ፡ ስም ፡ ሁሉ ፡ በአፈታት ፡ ጊዜ ፡ የአን ቀጽን ፡ ጾታ ፡ መውረስ ፡ አለበት ። እነሆ ፡ ለምሳሌ ፡ አስተማሪ ፡ ቤትም ፡ ወን ድም ፡ የሚጠራበት ፡ ቃል ፡ ስለሆነ ፡ የወል ፡ ስም ፡ ተባሏል ፡ በንግግር ፡ ውስጥ ፡ ግን ፡ አስተማሪ ፡ ይናገራል ፡ የተባለ ፡ እንደሆነ ፡ አንቀጽ ፡ ተባዕት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ ተባዕት ፡ ይባላል ። አስተማሪ ፡ ትናገራለች ፡ የተባለ ፡ እን ደሆነም ፡ አንቀጽ ፡ እንስት ፡ ስለሆነ ፡ ስሙም ፡ እንስት ፡ ይባላል ፡ ግለት ፡ ነው ።

መደብ	ጽኑ፡ መደብ፡—እኔ፡ እኛ፡ ጽኑ፡ መደብ፡—እንተ፡ አንቺ፡ እናንተ፡ እርሰዎ፡ እንተን፡ እንትን፡ ጽኑ፡ መደብ፡—እርሱ፡ እርሷ፡ እነርሱ፡ እነርሷ፡ እንተን፡ እንትን፡
ቁጥር	1—ነጠላ፡—እኔ፡ እንተ፡ እርሱ፡ እገሌ፡ እንተን፡ እንትን፡ 2—የብዙ፡—እኛ፡ እናንተ፡ እነርሱ፡ እነርሷ፡ እንተን፡ እንትን፡
ውሃ	1—ባለቤት፡ ሀ—የአንቀጽ፡ ባለቤት፡—“እርሱ፡” ሄደ፡ ልብስዎን፡ ለበሰ “ኛ” ሀ—ሰሚ፡ ባለቤት፡—እንተ፡ ወደቤት፡ ግባ፡ ሐ—ተጣማሪ፡ ባለቤት፡—እኔ፡ ራሴ፡ አይቸዋለሁ፡ 2—ተሳቢ፡ ሀ—የአንቀጽ፡ ተገዥ፡—ከበደ፡ “እኔን” ጠራኝ፡ ከበደ፡ መታ “ኛ” ተጣማሪ፡ ተገዥ፡—እርሱን፡ ራሱን፡ አይቸዋለሁ፡ ለ—የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡—መጽሐፉን፡ ለእኔ፡ ሰጠኝ፡ ተጣማሪ፡ ተገዥ፡—መጽሐፉን፡ ለእኔ፡ ለራሴ፡ ሰጠኝ፡ ሐ—ቤተኛ፡ ተሳቢ፡—ልብስን፡ ለበሰ፡ (መልበስን፡ ለበሰ፡) 3—ዘርፍ፡ ሀ—የባለቤት፡ ዘርፍ፡—የእርሱ፡ ቤት፡ ታንጾ፡ ተጣማሪ፡ የባ፡ ዘ፡—የእርሱ፡ የራሱ፡ ቤት፡ ታንጾ፡ ለ—የተሳቢ፡ ዘርፍ፡—ከበደ፡ የእኔን፡ መጽሐፍ፡ ወሰደ፡ ተጣማሪ፡ የተ፡ ዘ፡—ከበደ፡ የእኔን፡ የራሴን፡ መጽሐፍ፡ ወሰደ፡

— 319 —

ግሥ፡

የንግግር፡ አሰባ፡ የሚጠቀሙበት፡ የማድረግና፡ የመደረግ፡ ምግባርም፡ የሚገለጽበት፡ ቃል፡ ግሥ፡ ይባላል፡ ግሥ፡ በሚከተሉት፡ አርአበቶች፡ እየተዘረዘረ፡ ይፈታል፡

የግሥ፡ አሰማድ	1—አድራጊ፡—(ራሱ፡ የሚያደርግ)፡—ገደለ፡ ፈለገ፡ ተወ፡ አዘነ፡ 2—አስደራጊ፡—(ሌላውን፡ የሚያስደርግ)፡ አስገደለ፡ አስፈለገ፡ 3—አደራራጊ፡ (ምክንያት፡ ሆኖ፡ አንዱንና፡ ሌላውን፡ የሚያደራርግ)፡ አጋደለ፡ አፈላለገ፡ አማግለ፡ 4—አዳራጊ፡ (ረዳት፡ ሆኖ፡ አንዱን፡ ከሌላው፡ ጋር፡ የሚያዳርግ)፡ አጋደለ፡ አፋለገ፡ አጋጠመ፡ 5—ተደራጊ፡—(ራሱ፡ የሚደረግ)፡ ተገደለ፡ ተፈለገ፡ ግለ፡ ዘነ፡ 6—ተደራራጊ፡ (እርሱ፡ በርሱ፡ መደራረግ)፡ ተገደለ፡ ተፈላለገ፡ ተማለለ፡ 7—ተዳራጊ፡ (አንዱን፡ ሌላውን፡ መደራረግ)፡ ተጋደለ፡ ተፋለገ፡
-----------	---

ግዴታ	1—ተሻጋሪ፡—(ድርጊቱ፡ ወደሌላ፡ የሚያልፍ)፡—ገደለ፡ ፈለገ፡ አስተማረ፡ 2—የማይሻገር፡—(ድርጊቱ፡ በራሱ፡ የሚፋር)፡—ሄደ፡ ለበሰ፡ ወረሰ፡ 3—የግሥ፡ ረዳት፡—አል፡ ነበር፡ ጀመር፡
ጠባይ	1—ገቢር፡—ፈለገ፡ አስፈለገ፡ አፈላለገ፡ አፋለገ፡ 2—ተገብር፡—ተፈለገ፡ ተፈላለገ፡ ተፋለገ፡
ታ	1—ተባባት፡—(ለወንድ፡ የሚነገር)፡ ፈለገህ፡ ፈለገ፡ 2—እንስት፡—(ለሴት፡ የሚነገር)፡ ፈለግሽ፡ ፈለግሽ፡ 3—የወል፡—(ለሴትም፡ ለወንድም፡ የሚነገር)፡ ፈለግሁ፡ ፈለግን፡ ፈለጋችሁ፡ (ፈለጉ፡ “ለአክብሮት፡”) 4—ሰያፍ፡ (ጾታ፡ ሳይለይ፡ የሚነገር)፡ ይፈልጋል፡ ይመለከታል፡ ይጋል፡
መደብ	ጽኑ፡ መደብ፡—ፈለገሁ፡—ፈለግን፡ ጽኑ፡ መደብ፡—ፈለገህ፡ ፈለግሽ፡ ፈለጋችሁ፡ (እርሰዎ፡ ፈለጉ፡) ጽኑ፡ መደብ፡—ፈለገ፡ ፈለግሽ፡ ፈለጉ፡
ቁጥር	1—ነጠላ፡—ፈለገሁ፡ ፈለገህ፡ ፈለግሽ፡ ፈለገ፡ ፈለግሽ፡ 2—የብዙ፡—ፈለግን፡ ፈለጋችሁ፡ ፈለጉ፡
ጊዜያት	1—ጎላፈ፡ ጊዜያት፡ { የዋህ፡ ጎላፈ፡—ፈለገ፡ ተፈለገ፡ የቅርብ፡ ጎላፈ፡—ፈልጎአል፡ ተፈልጎአል፡ የሩቅ፡ ጎላፈ፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ተፈልጎ፡ ነበር፡ 2—የአሁን፡ ጊዜያት፡—ነኝ፡ ነህ፡ ነሽ፡ ነው፡ አለሁ፡ አለህ፡ 3—የአሁንና፡ የትንቢት፡ { የዋህ፡—ይፈልጋል፡ ጊዜያት፡ { የቅርብ፡—ሊፈልግ፡ ነው፡
ስልት	1—ዐቢይ፡ አንቀጽ፡—ፈለገ፡ ፈልጎአል፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ይፈልጋል፡ 2—ትእዛዝ፡ አንቀጽ፡—ፈለገ፡ ይፈልግ፡ እንዲፈልግ፡ ይሁን፡ 3—አዋዋይ፡ { መስተጻምራዊ፡—ቢፈልግ፡ኖር፡ፈልጎቢሆን፡ኖር፡ ተምኔታዊ፡—ይፈልግ፡ ነበር፡ ቢፈልግ፡ ነበር፡ ምክንያታዊ፡—(ዘንድ፡ አንቀጽ፡ ለብቻው፡ ተሠርቷል፡ ቁ. 320 እይ፡) 4—ንዑስ፡ አንቀጽ፡—(ለብቻው፡ ተሠርቷል፡ ቁ. 321 እይ፡)

— 320 —

ዘንድ፡ አንቀጽ፡

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በአዋቂ፡ ክፍል፡ “ውለተኛ፡ ምክንያተኛ”፡ ተብሎ፡ እንደሚነገር፡ ከሁን፡ በፊት፡ አሳይተናል፡ (ገጽ፡ ፪፻፩፡ እይ)፡ አሁንም፡ ከግሥ፡ የሚለይበትን፡ ሙያ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአሰማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጾታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ ቃላትንም፡ ሲስብ፡ ይገኛል። ነገር፡ ግን፡ በሙያ፡ የሚከተለውን፡ ሥርዓት፡ ይከተላል።

ዘንድ፡ አንቀጽ፡ በምሥጢር፡ ከአርአስት፡ ይተባበራል፡ በጠባይም፡ ወደ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ የሚሰጠውን፡ ጊዜ፡ ይገኛል።

ሙያ	1—ውለተኛ። “ዘንድ፡”—ገበሬ፡ ምግቡን፡ ያገኘ፡ ዘንድ፡ (=አገኘ፡ ብሎ) ይሠራል። ልብሌን፡ አጥብ፡ ዘንድ፡ (=አጥብ፡ ብሎ) ሳሙና፡ ገዛሁ።
	2—ምክንያተኛ፡— “አንዲ”፡—ገበሬ፡ ምግቡን፡ አንዲያገኝ (=ለማግኘት፡ ሲል) ይሠራል። “አንዳ”፡—ከጓደኞቹ፡ አንዳላንስ፡ (=ላለማንስ፡ ስል) አጠናሁ። “አንድ”፡—አገሬን፡ አንድሄድ፡ (=ልሂድ፡ ብሎ) ተሰናብቻለሁ። “ሊ”፡—እርሱ፡ ታሞ፡ ሊሞት፡ በሚታይ፡ ዳን። “ላ”፡—እርሱ፡ በሚታይ፡ ታሞ፡ ላይሞት፡ ዳን። “ል”፡—ሥራህን፡ ከጨረሰህ፡ ልትሄድ፡ (=መሄድን) ትችላለህ።

— 321 —

ንኡስ፡ አንቀጽ፡

ከንኡስ፡ አንቀጽ፡ ክፍል፡ ዘር፡ የሚባለው፡ በስም፡ ደንብ፡ በሰሚነገር፡ ከዚህ፡ አናነሣውም። አሁን፡ የምንጽፈው፡ (ሀ) ስለ፡ «አርአስት»፡ (ለ) ስለ፡ ቦዝ፡ (ሐ) ስለ፡ ሳቢ፡ ዘር፡ (መ) ስለ፡ ግግግ፡ ቅጽል፡ ነው።

(በ) አርአስት፡

አርአስት፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአሰማድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም፡ በግሥ፡ ደንብ፡ የሚነገሩት፡ «ጾታ፡ መደብ፡ ቁጥር፡ ጊዜያት»፡ በአርአስት፡ ላይ፡ አይገኝም። እንደ፡ ግሥ፡ ኃይል፡ ቃላትን፡ ይሰባል።

አርአስት፡ የነገር፡ ስም፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ የስም፡ ሙያዎችን፡ ይዞ፡ ይገኛል። ስም፡ እንደሚዘረዝርም፡ ይዘረዝራል። ይኸውም፡ መፈለጊ፡ መፈለግህ፡ መፈለግህ፡ . . . ይላል፡ ማለት፡ ነው። ሙያውን፡ በሚከተለው፡ ተመልከት።

ሙያ	1—የአንቀጽ፡ ባለቤት፡—«ማየት»፡ ከመስማት፡ ይበልጣል። ዝ.ክ. «መሄድ»፡ ሁሉን፡ ያሳያል። ዝ.ክ. ክፉን፡ «መስማት»፡ ያሳዝናል።
	2—የአንቀጽ፡ ተሳቢ፡—እርሱ፡ ማስተማርን፡ ይወድዳል። ዝ.ክ. የአባቱን፡ መሞት፡ ገና፡ አልሰማም።
	3—የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡—ለመስማት፡ የፈጠንህ፡ ለመናገር፡ የዘገየህ፡ ሁን። ዝ.ክ. በመቆም፡ መሞት፡ አለ። ዝ.ክ. መከራን፡ በመታገሥ፡ ክብር፡ ይገኛል።
	4—የአንቀጽ፡ መሙሊያ፡—በቡሩ፡ እንደ፡ መቆም፡ አለና፡ ተጓዝ። ቀኑ፡ እንደ፡ መምሸት፡ ብሏል። ጠንክሮ፡ እንደመሥራት፡ ይማግጣል።

(ሰ) ቦዝ፡ አንቀጽ፡

ቦዝ፡ አንቀጽ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ «በአሰማድ»፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጾታ፡ በመደብ፡ በቁጥር፡ በጊዜያት፡ ከዋናው፡ ከአናቱ፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም። አሁን፡ የምናሳየው፡ ሙያውን፡ ብቻ፡ ነው።

ሙያ	1—የግሥ፡ ረዳት፡ (አል፡ ነዘር፡ ጀመር፡ . . . ይጨመራበታል። በዚህም፡ ጊዜ፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ይሆናል።) ፈልጎአል፡ ይፈልግአል፡ ፈልጎ፡ ነበር፡ ይፈልግ፡ ነበር።
	2—መሙሊያ፡—(በቺቱም፡ መደቦች፡ እየረባ፡ ይገባል።) ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈተ፡ በኋላ)፡ ገባ። ቤቱን፡ ከፍቶ፡ (=ከከፈትሁ፡ በኋላ)፡ ገባሁ።
	3—ምክንያትን፡ ሰራ፡ (ይኸውም፡ በቺኛው፡ መደብ፡ እርሱ፡ በሚለው፡ ብቻ፡ ይነገራል። ወርቶ፡ መብላት፡ (=እየወሩ፡ መብላት) ያስመለከጥናል። እውነትን፡ ተናግሮ፡ (=እየተናገሩ)፡ ከመሸበት፡ ያድሯል። ለፍቶ፡ ለፍቶ፡ መና፡ መቅረት፡ ያሳዝናል።

(ሐ) ግሣዊ፡ ቅጽ ል

ግሣዊ፡ ቅጽ ል፡ በሥረ፡ ነገሩ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ በአሰራር ግድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጽታ፡ በመደብ፡ በቀጥር፡ በጊዜያት፡ በከፍተኛ፡ በአጭር፡ ግሥ፡ ልዩነት፡ የለውም።

ግሣዊ፡ ቅጽ ል፡ በግብሩ፡ የቅጽ ል፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ የቅጽ ልን፡ ደንብ፡ ይከተላል። የመስተጻፍር፡ ቃል፡ «የ»፡ ስለሚጨመርበትም፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ መስተጻፍራዊ፡ ቅጽ ል፡ ተብሎ፡ ይጠራል።

ውስጠ፡ የ፡ የሚባለው፡ ቅጽ ል፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ ተሳቢን፡ ሲሰጥ፡ ይገኛል። በአፈታት፡ ግን፡ የቅጽ ልን፡ ደንብ፡ ብቻ፡ ይከተላል። ስለዚህም፡ ውስጠ፡ የ፡ ከዚህ፡ አልተነገረም። —አሁን፡ የምንጽፈው፡ ግሣዊ፡ ቅጽ ል፡ የሚገባበትን፡ አኳኋን፡ ለማሳየት፡ ብቻ፡ ነው።

የአገሪቱ፡ አኳኋን፡	1—ተከታይ፡ —	የአለፈ፡ ከረዎት፡ አይመስልም።
	ዝ.ክ.	የተጀመረ፡ ነገር፡ መፈጸሙ፡ አይቀርም።
የአገሪቱ፡ አኳኋን፡	2—በቂ፡ —	የሚሞት፡ ሽማግሌ፡ አይርገምም።
	ዝ.ክ.	ውኃን፡ የተጠጣ፡ (ሰው)፡ መጥቀ፡ ይጠጣ።
የአገሪቱ፡ አኳኋን፡	3—አረጋጋጭ፡ —	ብልህ፡ ሰው፡ ያለፈውን፡ (ነገር)፡ አይዘንጋም።
	ዝ.ክ.	የሚሄድ፡ (ሰው)፡ ይሂድ።
የአገሪቱ፡ አኳኋን፡	4—አረጋጋጭ፡ —	(ይኸውም፡ በመሆን፡ ግሥ፡ የሚያሳስር፡ ሲሆን፡ ነው።)
	ዝ.ክ.	ወደ፡ ሰማይ፡ ያረገው፡ ከሰማይ፡ የወረደው፡ ነው።

(መ) ሳቢ፡ ዘር

ሳቢ፡ ዘር፡ በሥረ፡ ነገሩ፡ የግሥ፡ ወገን፡ እንደመሆኑ፡ መጠን፡ ተሳቢን፡ ሲሰጥ፡ ይገኛል። ነገር፡ ግን፡ በአሰራር ግድ፡ በዓይነት፡ በጠባይ፡ በጽታ፡ በመደብ፡ በጊዜያት፡ የግሥን፡ ደንብ፡ ፈጽሞ፡ አይከተልም። በሌላውም፡ ግብሩ፡ የሰው፡ ወገን፡ ነው። የአንድና፡ የብዙ፡ ቅጽ ል፡ አለው። በመቻሉም፡ እንደሚከተለው፡ ሆኖ፡ ይነገራል።

ውጭ፡	1—በሰላም፡ —	የሽማግሌ፡ «አካሄድ፡» በዝግታ፡ ነው።
	2—ተሳቢ፡ —	ብልህ፡ ሰው፡ «አንጋገርን፡» ያውቃል።
ውጭ፡	3—ዘር፡ —	የገንደር፡ ደብተራ፡ «ዘቅ፡ አወራረድን፡» ያሳምራል።
	4—ዘር፡ —	ለካህናት፡ «የአጽዳም፡» ተራ፡ አላቸው።
ውጭ፡	5—ዘር፡ —	የአጽዳ፡ ሥርዓትን፡ «ሰላሌ፡ ሳይ፡ ተማርሁ።»
	6—ዘር፡ —	ለአካሄድ፡ ቁጥጥ፡ አለው።
ውጭ፡	7—ዘር፡ —	ከአንጋገር፡ ይፈረዳል፤ ከአያያዝ፡ ይቀደዳል።
	8—ዘር፡ —	ከአንጋገር፡ ይፈረዳል፤ ከአያያዝ፡ ይቀደዳል።

— 322 —

ቅ ጽ ል

በስሞች፡ ወይም፡ ስሞችን፡ መስለው፡ በሚነገሩ፡ ቃላት፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ የነገሩን፡ ተግባርና፡ ዓይነት፡ የሚገልጽ፡ ቃል፡ «ቅጽ ል»፡ ይባላል። ቅጽ ል፡ በሚከተሉት፡ አርአከቶች፡ እየተዘረዘረ፡ ይፈታል።

ዓይነት፡	1—የዓይነት፡ ቅጽ ል፡	ዓይነት፡ — «ቅጽ፡ ጥቁር፡ ረጅም፡ አጭር»። ግብር፡ — «መልካም፡ ጥር፡ ክፉ፡ እውነተኛ»። ወገን፡ — «እስራኤላዊ፡ ተጉለፍ፡ አማርኛ»። የተወሰነ፡ አካል፡ — «አንድ፡ ሁለት፡ ሶስት፡ ወፍ፡ ወፍ»። የተወሰነ፡ — «ይህ፡ ያ፡ ያሃች፡ ይኸኛው፡ ያኛው»።
	2—የመጠን፡ ቅጽ ል፡	የተወሰነ፡ አካል፡ — «አያሌ፡ ጥቂት፡ ሁሉ»። የተወሰነ፡ — «ይህ፡ ያ፡ ያሃች፡ ይኸኛው፡ ያኛው»።
ዓይነት፡	3—አመልካች፡ ቅጽ ል፡	የተወሰነ፡ — «ምንም፡ ማንኛውም፡ አንዳች፡ ሌላ»። ጠቃሽ፡ «ን»፡ መጽሐፍን፡ ያዘ። መስተጻፍራዊ፡ — የወደቀ፡ ሰው፡ ይነገራል።
	4—አመልካች፡ ቅጽ ል፡	1—ተነጻጽሯል፡ — (ቀላል፡ ቅጽ ል፡) — «ብዙ፡ ጥቂት፡ ክፉ»። 2—አብላጭ፡ — እጅግ፡ ብዙ፡ እጅግ፡ ጥቂት፡ እጅግ፡ ክፉ። ወይም፡ «የብዙ፡ ብዙ፡ የጥቂት፡ ጥቂት፡ የክፉ፡ ክፉ»። 3—አብላጭ፡ — «እጅግ፡ በጣም፡ ብዙ፡ እጅግ፡ በጣም፡ ጥቂት»። ወይም፡ «በጣም፡ የብዙ፡ ብዙ፡ በጣም፡ የጥቂት፡ ጥቂት»።
የአገሪቱ፡ አኳኋን፡	1—ተከታይ፡ —	«እውነተኛ፡ ሰው፡ የተከበረ፡ ነው።»
	2—በቂ፡ —	«እውነተኛ፡ ይወደዳል፡»
የአገሪቱ፡ አኳኋን፡	3—አረጋጋጭ፡ —	(በመሆን፡ ግሥ፡ የሚያሳስር፡ ነው።) «አባቴ፡ ርገሩን፡ ነው።» «መጽሐፌ፡ አዲስ፡ ነው።»

— 323 —

ተውሳክ፡ ግሥ

በግሥና፡ በቅጽ ል፡ ላይ፡ እየተጨመረ፡ የነገሩን፡ ስሜት፡ እያጉላ፡ የሚገልጽው፡ ቃል፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ይባላል። ተውሳክ፡ ግሥ፡ በሚከተሉት፡ አርአከቶች፡ እየተዘረዘረ፡ ይፈታል።

ዓይነት	1—የጊዜ፡ ተ. ግ. = (ጊዜን፡ የሚያመለክት)፡ አሁን፡ እንግዲህ፡ ትናንትና፡ 2—የቦታ፡ ተ. ግ. = (ወይትነትን፡ የሚያመለክት)፡ እዚያ፡ እዚያም፡ በላይ፡ በታች፡ 3—የግብር፡ ተ. ግ. = (እንዴትነትን፡ የሚያመለክት)፡ በቀጥታ፡ በዝግታ፡ ክፉኛ፡ 4—የቁጥር፡ ተ. ግ. = አንደኛ፡ ሁለተኛ፡ ሦስተኛ፡ በጥቅምት፡ በተለይ፡ 5—የመጠንና፡ የግብረሰብ፡ ተ. ግ. = አጅግ፡ በጣም፡ በጥቂት፡ እንዳች፡ 6—የጥርጥር፡ ተ. ግ. = ምናልባት፡ እንደተቻለ፡ ይህል፡ 7—የአዎንታ፡ ተ. ግ. = አዎን፡ በእርግጥ፡ በእውነት፡ 8—የአሉታ፡ ተ. ግ. = አንኳን፡ እንቢ፡ 9—ተጣማሪ፡ ተ. ግ. = ቀስ፡ በቀስ፡ ጥቂት፡ በጥቂት፡ ፊት፡ ለፊት፡ መሳ፡ ለመሳ፡ ግማሽ፡ በግማሽ፡ ቀን፡ በቀን፡ . . .
ማመዳደሪያ፡ ደረጃ	1—ተነጻጻሪ = (ቀላል፡ ተ. ግ.) ክፉኛ፡ ታሟል፡ በዝግታ፡ ይሄዳል፡ 2—አብላጭ = በጣም፡ ክፉኛ፡ ታሟል፡ በጣም፡ በዝግታ፡ ይሄዳል፡ 3—አበላላጭ = እጅግ፡ በጣም፡ ክፉኛ፡ ታሟል፡ እጅግ፡ በጣም፡ በዝግታ፡ ይሄዳል፡ ማስገንዘቢያ፡ አብላጭ፡ ተውሳክ፡ ግሦች፡ የመወዳደር፡ ደረጃ፡ ሳይፈልጉ፡ እንዲያው፡ በቀላሉ፡ ይነገራሉ፡
ጥራት፡ አካል	1—ተከታይ፡ —ክፉኛ፡ ታሟል፡ በእርግጥ፡ አይቆዋለሁ፡ ፈርቶ፡ ሸሸ፡ 2—አረጋጋጭ፡ (በመሆን፡ ግሥ፡ የሚያሳስር፡ ነው፡) የምመስክረው፡ በእውነት፡ ነው፡ የታመመው፡ ክፉኛ፡ ነው፡

— 324 —

መስተዋድድ፡

ስሞችና፡ ተውላጠ፡ ስሞች፡ ከሌላው፡ ቃል፡ ጋር፡ የሚዛመዱበት፡ ወይም፡ የሚዋዋዱበት፡ ቃል፡ መስተዋድድ፡ ይባላል፡

መስተዋድድ፡ በሚከተለው፡ ዓይነት፡ ይዘረዘራል፡

ዓይነት	1—የዋህ፡ መዋ፡ ሀ—መነሻ፡ —ከ፡ ለ—መገስገሻ፡ —ወደ፡ እ፡ ሐ—መድረሻ፡ —እስከ፡ መ—ማድረጊያ—በ፡ ሠ—ማንጸራያ—እንደ፡ ረ—አቀባይ፡ —ለ፡ 2—ተደራራቢ፡ ሀ—በመነሻ፡ የሚገባ፡ —ከወደ፡ ለ—በመነሻና፡ በመድረሻ፡ የሚገቡ፡ ከ—ጋር፡ በ—ላይ፡
------	---

— 325 —

መስተዋድድ፡

ሐረጎች፡ ወይም፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ የሚያያዙበት፡ ቃል፡ መስተዋድድ፡ ይባላል፡ መስተዋድድ፡ በሚከተለው፡ ዓይነት፡ ይዘረዘራል፡

ዓይነት	1—ወደረፍ፡ መፍ. — (ም፡ ፍ፡ ነገር፡ ግን፡ ወይም፡ ይሁን፡ እንጂ፡) አጅ. እርሱ፡ ጎበዝ፡ ነው፡ ይሁን፡ ንንጂ፡ አቅድ፡ አያውቅም፡ 2—ጥገኛ፡ መፍ. (ሰለ፡ እንደ፡ ከ፡ ቢ፡ ሲ፡ እስከ—ድረስ፡) አጅ. ተማሪ፡ ቤት፡ ስለተከፈተ፡ ደስ፡ ብሎኛል፡
------	--

— 326 —

የአፈታት፡ ምሳሌ፡

የአፈታት፡ አኳኋን፡ እንዴት፡ እንደሆነ፡ በሚከተለው፡ ምሳሌ፡ እናሳያለን፡

(ሀ)፡ በድቡሽት፡ ላይ፡ የተሠራ፡ ቤት፡ ከባድ፡ ዝናም፡ ሲዘንም፡ /ወዲያው፡ በቀሉ፡ ይፈርሳል፡

በድቡሽት፡ ላይ፡

(1) በ—ላይ፡ ተደራራቢ፡ መስተዋድድ፡ ነው፡ ድቡሽት፡ የሚለውን፡ ስም፡ ተገዥ፡ አድርጎ፡ በመክከሉ፡ ይዘ፡ ገብቶ፡ «የተሠራ» ከሚለው፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ጋር፡ አዛምኟል፡

(2) ድቡሽት፡ —የወል፡ ስም፡ ነው፡ ግዑዝ፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡ መያወ፡ ተሳቢ፡ ነው፡ መስተዋድድ፡ በ—ላይ፡ በመነሻውና፡ በመድረሻው፡ ገብቶ፡ ተገዥ፡ አድርጎታል፡ «የተሠራ፡ » ለሚለውም፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ «እርቀሪ፡ ተሳቢ፡ » ሆኖአል፡

የተሠራ፡

ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ነው፡ በተዘፈነ፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በጎሳፈ፡ ጊዜያት፡ ተነግሮአል፡ «ቤት፡ » በሚለው፡ ስም፡ ላይ፡ ተከታይ፡ ውስጠ፡ የ፡ ሆኖ፡ ተቀጽሎአል፡ «በድቡሽት፡ ላይ፡ » የሚለውም፡ የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡ አርቀሪ፡ ተሳቢ፡ ሆኖታል፡ — በግሥነት፡ ባሕርዩም፡ —ተደራራቢ፡ ዐምድ፡ የማይሸገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው፡

ቤት፡

የቂሳቀስ፡ ስም፡ ነው፡ በግዑዝ፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡ መያወ፡ ባለቤት፡ ነው፡ ባለቤትነቱም፡ ለማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ለ «ይፈርሳል፡ » ነው፡

ከባድ፡

የግብር፡ ቅጽል፡ ነው፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡ ዝናም፡ በሚለው፡ ስም፡ ላይ፡ ተከታይ፡ ውስጠ፡ የ፡ ሆኖ፡ ተቀጽሎአል፡ ቅጽል፡ ተቀባይ፡ « ዝናም፡ » በወንድ፡ አንቀጽ፡ ከመነገሩ፡ የተነሣ፡ የቅጽሉ፡ ጾታ፡ ተባዕት፡ ነው፡ ይባላል፡

ገናኖ፡ የወል፡ ስም፡ ነው፡፡ በግዑዝ፡ ጸታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡፡ ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው፡፡ ባለቤትነቱም፡ መስተፃምር፡ ለተጫነው፡ ፡ ይዘንም፡ ፡ ለሚለው፡ ለባዙ፡ አንቀጽ፡ ነው፡፡

ፈዘንም፡ (1) “ሲ”፡ (= ስ) ጊዜን፡ የሚያመለክት፡ ጥገኛ፡ መስተፃምር፡ ነው፡፡ ይዘንም፡ በሚለው፡ ትንቢታዊ፡ ቦዝ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ገብቶአል፡፡ «ዝናም፡ ይዘንም፡» የሚለውንና፡ «ቤት፡ ይፈርሳል፡» የሚለውን፡ ሐረግ፡ አያይዘአል፡፡ «ስ» የነበረው፡ መወረታዊ፡ ቃሉ፡ «ይ» የሚለውን፡ የአርባታ፡ መሪ፡ ውጦ፡ «ሲ» ተብሏል፡፡ ስለዚህም፡ ስይዘንም፡ በመባል፡ ፈንታ፡ «ፈዘንም፡» ተብሏል፡፡

(2) “ይዘንም”፡ ትንቢታዊ፡ ቦዝ፡ ነው፡፡ በተባዕት፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ ተነግሮአል፡፡ መስተፃምር፡ «ስ» ወድቆበት፡ «ፈዘንም፡» ተብሎ፡ ተነግሮአል፡፡

(1) ወዲያው፡ የጊዜ፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ነው፡፡ ተደራርቦ፡ ተነግሮ፡ የማሰሪያ፡ አንቀጽን፡ የያፈርሳልን፡ ፡ ሁኔታ፡ ገልጿል፡፡

(2) በቶሎ፡ ይፈርሳል፡ ግሥ፡ ነው፡፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው፡፡ በተባዕት፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በአውንና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ የተነገረ፡ ሀቢይ፡ አንቀጽ፡ ነው፡፡ «ቤት፡» ለሚለው፡ ለዐረፍተ፡ ነገሩ፡ ባለቤት፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ሆኖ፡ ተነግሮአል፡፡

(A) ያለ፡ ሀገር፡ /ሕይወታዊ፡ ኑሮን፡ ማግኘትና፡ /ተጠቃሚ፡ መሆን፡ /የማይገኝ፡ መሆኑን፡ /ስንኳን፡ እኛ፡ /ሌላውም፡ ቢሆን፡ ሊያውቀው፡ ይችላልና፡ /ስለ፡ ሕይወት፡ /ሕይወት፡ ዘልተወዋ፡ /ሕይወት፡ አይገኝም፡፡

ያለ፡ ሀገር፡ (1) “ያለ”፡ —የዋህ፡ መስተዋድድ፡ ነው፡፡ የአሉታ፡ ምግባር፡ ይገለጽበታል፡፡ “ሀገር”፡ የሚለውን፡ ስም፡ “የማይገኝ”፡ ከሚለው፡ ግግዊ፡ ቅጽል፡ ጋር፡ አዛምዶታል፡፡

(2) “ሀገር”፡ የወል፡ ስም፡ ነው፡፡ —ግዑዝ፡ ጸታ፡ —ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ የመስተዋድድ፡ ተገኝ፡ ነው፡፡ መስተዋድዱ፡ “ያለ”፡ በመነሻ፡ ወድቆበት፡ ተገኝ፡ አድርጎታል፡፡ “የማይገኝ”፡ ለሚለውም፡ ግግዊ፡ ቅጽል፡ አርቀቆ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል፡፡

ሕይወታዊ፡ ተከታይ፡ የግብር፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ — ተባዕት፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ “ኑሮ”፡ በሚለው፡ የነገር፡ ስም፡ ላይ፡ ተቀጽሎአል፡፡

ኑሮን፡ (1) “ኑሮ”፡ — የነገር፡ ስም፡ ነው፡፡ — ግዑዝ፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው፡፡ “ማግኘት”፡ ለሚለው፡ የግሥ፡ አርእስት፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቷል፡፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ በመባልም፡ ፈንታ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ቀጥተኛ፡ ተሳቢ፡ ይባላል፡፡

(2) “ን”፡ በቅጽል፡ ክፍል፡ ጠቃሽ፡ አመልካች፡ ነው፡፡ “ኑሮ” በሚለው፡ የነገር፡ ስም፡ መድረሻ፡ ላይ፡ ተጨምሮ፡ ለግሥ፡ አርእስት፡ ለ“ማግኘት”፡ ርቱዕ፡ ተሳቢነቱን፡ የሚያመለክት፡ ሆኖአል፡፡ አንዳንድ፡ ጊዜም፡ የገቢር፡ ምልክት፡ ይባላል፡፡

ማግኘትና፡ (1) “ማግኘት”፡ የግሥ፡ አገኘ፡ አርእስት፡ ነው፡፡ በግብሩ፡ የነገር፡ ስም፡ ይባላል፡፡ “ና”፡ የሚለው፡ ወደረኛ፡ መስተፃምር፡ “መሆን” ከሚለው፡ ከዩኛው፡ ሐረግ፡ ጋር፡ አያይዘታል፡፡ ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው፡፡ ባለቤትነቱም፡ “የማይገኝ”፡ ለሚለው፡ ለግግዊው፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ በግሥነት፡ ባሕርዩም፡ አድራጊ፡ ዐምድ፡ ተሻጋሪ፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው፡፡ ስለዚህም፡ “ሕይወታዊ፡ ኑሮን” የሚለውን፡ ቃል፡ ቀጥተኛ፡ ወይም፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ አድርጎታል፡፡

(2) “ና” ወደረኛ፡ መስተፃምር፡ ነው፡፡ በግብሩ፡ አጫፋሪ፡ ይባላል፡፡ “ማግኘት”፡ የሚለውን፡ የፈተኛውን፡ ሐረግና፡ “መሆን”፡ የሚለውን፡ የዩኛውን፡ ሐረግ፡ አያይዘአቸዋል፡፡ ይህም፡ መስተፃምር፡ በንባብ፡ አጫፋሪ፡ ሲመስል፡ በምሥጢር፡ አዳጋሚ፡ ነው፡፡ ትርጓሜውም፡ “ወይም”፡ ማለት፡ ነው፡፡ ምክንያቱም፡ የቃሎቹ፡ አንቀጽ፡ በነጠላ፡ ስለተነገረ፡ ነው፡፡

ተጠቃሚ፡ የግብር፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ ውስጠ፡ የ፡ የወል፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው፡፡ “መሆን” ለሚለው፡ የግሥ፡ አርእስት፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል፡፡ በቂ፡ ሆኖ፡ ተነግሮአል፡፡ ይኸውም፡ “ተጠቃሚ፡ ስውን፡ መሆን፡ ሌላ፡ በተገባው፡ ነባር፡ ግለት፡ ነው፡፡ የገቢሩ፡ ምልክት፡ “ን”፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቶአል፡፡

(ሰው)፡ ተጠቃሚ፡ በሚለው፡ ውስጠ፡ የ፡ ቅጽል፡ ላይ፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቶአል፡፡

መሆን፡ የግሥ፡ ሆነ፡ አርእስት፡ ነው፡፡ “ና” በሚለው፡ ወደረኛ፡ መስተፃምር፡ “ማግኘት”፡ ከሚለው፡ ከፍተኛው፡ ሐረግ፡ ጋር፡ ተጨምሮ፡ ተያይዞአል፡፡ ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው፡፡ ባለቤትነቱም፡ «የማይገኝ»፡ ለሚለው፡ ለግግዊው፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ — በግሥነት፡ ባሕርዩም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው፡፡ ስለዚህም፡ “ተጠቃሚ” የሚለውን፡ በቂ፡ ቅጽል፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ አድርጎታል፡፡

የማይገኝ፡ ግግዊ፡ ቅጽል፡ ነው፡፡ በአሉታ፡ ተነግሮአል፡፡ — ገልጸ፡ የ፡ ተባዕት፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ ነው፡፡ ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው፡፡ “መሆኑን”፡ ለሚለው፡ የግሥ፡ አርእስት፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል፡፡ በቂ፡ ሆኖ፡ ተነግሮአል፡፡ ይኸውም፡ «የማይገኝ፡ ነገር፡ ሌላ፡» በተገባው፡ ነባር፡

(ነገር)

መሆኑን

ስንኳን

እኛ

ልናጣው

ሌላውም
ቢሆን

ማለት፡ ነው። የገቢሩ፡ ምልክት፡ «ን»ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ተርቶ አል። — በግሥነት፡ በሕርድም፡ ተደራጊ፡ ፀምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ተባዕት፡ ጸታ፡ ነጠላ፡ ቁጥር፡ የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡ ነው። ስለዚህም፡ «ሕይወታዊ፡ ኑሮን፡ ማግኘትና፡ ተጠቃሚ፡ መሆን፡» የተባሉት፡ በመስተፃምር፡ የተያያዙት፡ ጽኑ፡ የተሳቢ፡ ሐረጎች፡ ባለቤቶች፡ ሆነውለታል። «ያለ፡ ህገር፡» የሚለውም፡ የመስተዋድድ፡ ተገዥ፡ ኢርቱዕ፡ ተሳቢው፡ ነው።

የማይገኝ፡ በሚለው፡ ግሣዊ፡ ቅጽል፡ ላይ፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል።

1 «መሆን፡» የግሥ፡ ሆነ፡ አርእስት፡ ነው። በግብሩም፡ የነገር፡ ስም፡ ነው። በስም፡ ደንብ፡ ስለተዘረዘረ፡ ሳድስ፡ የነበረው፡ የቃሉ፡ መድረሻ፡ ከሶብ፡ ሆኖአል። (ቁ. 180) እይ። ገቢር፡ የሚያደርገው፡ ጠቃሽ፡ አመልካቹ፡ «ን» ተጨምሮበታል። ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው። — «ሊያውቀው፡» ለሚለው፡ አዋዋይ፡ አንቀጽ፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ ሆኖ፡ ገብቶአል። መስተፃምር፡ «ና» (= ይችላልና)፡ ለሚያያይዘው፡ ለዋናው፡ ሐረግ፡ ቀጥተኛ፡ ተሳቢው፡ ይኸው፡ ቃል፡ (= መሆኑን) ነው። — የግሥነት፡ ባሕርድም፡ ከላይ፡ እንደተነገረው፡ ነው። የግሥ፡ ወገን፡ ከመሆኑ፡ የተነሣ፡ «የማይገኝ፡» የሚለው፡ በቂ፡ ቅጽል፡ ከነገሱ፡ ተሳቢ፡ ሆኖታል።

የምክንያት፡ ተውሳክ፡ ግሥ፡ ነው። ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ የቀረውን፡ የአዋዋይ፡ አንቀጽ፡ ርቱዕ፡ ይገልጻል። ይኸውም፡ «ስንኳን፡ እኛ፡ ልናጣው፡» ያለኛ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው።

ምድብ፡ ተውላጠ፡ ስም፡ ነው። — የወል፡ ጸታ፡ — ፩ደኛ፡ መደብ፡ የብዙ፡ ቁጥር፡ ነው። — ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ለቀረው፡ አዋዋይ፡ አንቀጽ፡ ነው። ይኸውም፡ «ስንኳን፡ እኛ፡ ልናጣው፡» ያለኛል፡ ማለት፡ ነው።

ምክንያተኛ፡ አዋዋይ፡ ነው። ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል። ይኸውም፡ «ሊያውቀው፡» በሚለው፡ በተከታዩ፡ ቃል፡ ይታወቃል።

በዚህ፡ ንግግር፡ አምስት፡ ቃላት፡ ይገኙበታል። (ሌላ — ው — ም — (ሰው) ብ — ይሆን።)

(ሀ) «ሌላ»፡ — አመልካች፡ ቅጽል፡ ነው። ብቻውን፡ ስለተነገረ፡ በቂ፡ ሆኖአል። ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ መስተፃምር፡ ለተጨነው፡ «ይሆን፡» ለሚለው፡ ለትንቢታዊው፡ ጸዝ፡ ነው።

(ለ) «ው»፡ — ያልተወሰነ፡ አመልካች፡ ነው። ትርጓሜው፡ ማንኛውም፡ ማለት፡ ነው። በቂ፡ ሆኖ፡ በተነገረው፡ «ሌላ» በሚለው፡ ቃል፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ያልተወሰነ፡ አመልካች፡ ሆኖአል።

(ሰው)

ሊቀመ፡

ይችላልና

(ሐ) «—(ም)» — አዲጋሚ፡ መስተፃምር፡ ነው። በግዕዝ፡ ለዋሰው፡ ትምህርት፡ ቤት፡ የተለመደው፡ ስሙ፡ ዋዌ፡ ይባላል። «አኛ» በሚለው፡ በፈተኛው፡ ቃል፡ ላይ፡ ይህ፡ «ሌላ» የሚለው፡ ቃል፡ መደገሙን፡ ያሳያል።

(መ) «ሰው» ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል። ይኸውም፡ ሰላውም፡ ሰው፡ ቢሆን፡ ያለኛ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው። —

(ሙ) «ቢ» (ብ) አጋናኝ፡ መስተፃምር፡ ነው። «ይሆን» በሚለው፡ በትንቢታዊ፡ ጸዝ፡ ላይ፡ ተጭኖ፡ ገብቶአል። «ብ» ያለኛ፡ የነበረው፡ መወረታዊ፡ ቃሉ፡ «ይ» የሚለውን፡ የአርባታ፡ መሬት፡ ውጤጥል፡ ሆኖ፡ «ቢ» ተብሏል። ስለዚህም፡ ብይሆን፡ በመባል፡ ፈንታ፡ «ቢሆን»፡ ተብሎ፡ ተነግሮአል። ይህ፡ መስተፃምር፡ አጋናኝ፡ መባሉ፡ ስምሥጢር፡ «እንኳ» የሚል፡ ስሜት፡ ስለሚገኝበት፡ ነው። ይኸውም፡ «ሌላውም፡ ቢሆን፡ እንኳ» ያለኛል፡ ማለት፡ ነው። በዚህ፡ መስተፃምር፡ «ስንኳን፡ እኛ» የሚለውና፡ «ሌላውም፡ ቢሆን» የሚለው፡ ሐረግ፡ ተያይዞበታል።

(ረ) «ይሆን»፡ ትንቢታዊ፡ ጸዝ፡ ነው። በተባዕት፡ ጸታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ ተነግሮአል። የግሥነት፡ ባሕርድም፡ ከላይ፡ «መሆን»፡ ከሚለው፡ ላይ፡ እንደ፡ ተነገረው፡ ነው። «ሌላ» የሚለው፡ በቂ፡ ቅጽል፡ ባለቤት፡ ሆኖታል። መስተፃምር፡ «ብ» ስለተጫነውም፡ የአርባታ፡ መሬት፡ ተውጦ፡ «ቢሆን»፡ ተብሎ፡ ተነግሮአል።

ምክንያተኛ፡ አዋዋይ፡ ነው። በተባዕት፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በትንቢታዊ፡ ጊዜያት፡ — ተነግሮአል። በግሥነት፡ ባሕርድም፡ አድራጊ፡ ፀምድ፡ ተሻጋሪ፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው። «ሌላ»፡ የሚለው፡ ቃል፡ ባለቤት፡ ሆኖታል። «የማይገኝ፡ መሆኑን» የሚለውንም፡ ቃል፡ ርቱዕ፡ ተሳቢ፡ አድርጎታል። የአገባቡ፡ ሥርዓት፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ ክፍል፡ ስለሆነ፡ ተሳባቢዎቹን፡ ጨምሮ፡ «ይችላል» የሚለውን፡ የአንቀጽ፡ ተግባር፡ ይገልጻል። «ው» የሚል፡ የተሳቢ፡ ግርግር፡ ተጨምሮበታል። ግርግሩ፡ የሚያሳየው፡ ተሳቢውን፡ «የማይገኝ፡ መሆኑን» የሚለውን፡ ቃል፡ ነው።

በዚህ፡ ንግግር፡ ያሉ፡ ቃላት፡ አሉ፡ 1 (ይችላል — ና)

(ሀ) ይችላል፡ በተባዕት፡ ጸታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ የተነገረ፡ የአሁንና፡ የትንቢት፡ ጊዜያት፡ አንቀጽ፡ ነው። በአሰማድ፡ መደቡም፡ አድራጊ፡ ፀምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ገቢር፡ ጠባይ፡ ነው። «ሊያውቀው» የሚለው፡ ምክንያተኛው፡ አዋዋይ፡ በተውሳክ፡ ግሥ፡ ደንብ፡ ገብቶ፡ ተግባሩን፡ ገልጾለታል። «ና» የሚለውም፡ መስተፃምር፡ ስለወደቀበት፡ ከማስረጃነት፡ ታግዶአል።

(ለ) «ና» ምክንያት፡ መስተዋዎር፡ ነው። ትርጓሜው፡ «ስለ»፡ ማለት፡ ነው። (ይችላልና፡ ስለሚችል) ይችላል፡ በሚለው፡ እንቀጽ፡ ላይ፡ ተዋዋ፡ ማሰሪያነቱን፡ አስቀርቷል። ከዚህም፡ በላይ፡ ዐረፍተ፡ ነገሮቹን፡ እንዲያያዙ፡ አድርጎአቸዋል። ይኸውም፡ እንደዚህ፡ ነው። (ሀ) «ያለ»፡ ሀገር፡ ሕይወታዊ፡ ነገርን፡ ማግኘትና፡ ተጠቃሚ፡ መሆን፡ የማይገኝ፡ መሆኑን፡ ስንኳን፡ እኛ፡ ሌላውም፡ ቢሆን፡ ሊያውቀው፡ ይችላል። (ለ) «ስለሕይወት፡ ሕይወት፡ ካልተሠዋ፡ ሕይወት፡ አይገኝም»፡ ተብሎ፡ ቢነገር፡ ኖሮ፡ ቆ፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ መነገራቸው፡ ነበር። አሁን፡ ግን፡ መስተዋዎር፡ «ና» አያይዞ፡ አንድ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ አድርጎታል።

ስለ፡ ሕይወት፡ 1 «ስለ»፡ ቀላል፡ መስተዋድድ፡ ነው። «ሕይወት»፡ የሚለውን፡ ቃል፡ ተገዥ፡ አድርጎታል። «ካልተሠዋ»፡ ከሚለውም፡ መስተዋዎር፡ ከወደቀበት፡ ግሥ፡ ጋር፡ አዛምዶታል።

2 «ሕይወት» የነገር፡ ስም፡ ነው። ከግሡ፡ ጋር፡ በመስማማት፡ በተባበሩት፡ ጾታ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ ተነግሮአል። ሙያው፡ ተሳቢ፡ ነው። በመስተዋድድ፡ «ስለ»፡ «ተገዥ»፡ ካልተሠዋ፡ ለሚለው፡ ተሳቢ፡ ሆኖአል።

ሕይወት፡ የነገር፡ ስም፡ ነው። አዘራዘሩ፡ እንደ፡ ላይኛው፡ ነው። ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ «ካልተሠዋ» ለሚለው፡ ነው።

ካልተሠዋ፡ በዚህ፡ ንግግር፡ ቆ፡ ቃሎች፡ አሉ። (ከ - አል - ተሠዋ፡ በቀር)፡

(ሀ) «ከ» ውለታን፡ የሚያመለክት፡ ጥገኛ፡ መስተዋዎር፡ ነው። «አ» የሚል፡ ፊደል፡ በስተፊት፡ ስለገጠመው፡ «አ» ን፡ ውጤት፡ «ከ» ተብሎ፡ ተነግሮአል። አልተሠዋ፡ የሚለውንም፡ የአሉታ፡ አንቀጽ፡ ከማሰሪያነት፡ አግዶታል። «በቀር»፡ የሚለው፡ ዳይኛው፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል። ይኸውም፡ «ካልተሠዋ፡ በቀር»፡ ያሰኘ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው። ይህ፡ መስተዋዎር፡ ለየፈሳቸው፡ ሊነገሩ፡ የነበሩትን፡ ቆ፡ ዐረፍተ፡ ነገሮች፡ አያይዘዋቸዋል። መስተዋዎር፡ በይፋር፡ ኖሮ፡ «ስለሕይወት፡ ሕይወት፡ ካልተሠዋም»፡ «ሕይወት፡ አይገኝም»፡ በተባለ፡ ነበር፡ ማለት፡ ነው።

(ለ) «አል» በግሥ፡ ላይ፡ የሚጨመር፡ የአሉታ፡ ባዕድ፡ መነሻ፡ ነው። ተሠዋ፡ በሚለው፡ በአምንታው፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ ተጨምሮ፡ አሉታ፡ አድርጎታል።

(ሐ) «ተሠዋ» በተባበሩት፡ ጾታ፡ በ፫ኛው፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ የተነገረ፡ ጎሳ፡ ጊዜያት፡ ነው። በአሰማድ፡ መደቡም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው።

«አል» የሚል፡ ባዕድ፡ መነሻ፡ ተጨምሮበት፡ በአሉታ፡ ተነግሮአል።

በመስተዋዎር፡ ምክንያት፡ ከአሉታው፡ ደንብ፡ የመድረሻው፡ ቃል «ም» ጎድሎታል። ይኸውም፡ «አልተሠዋም»፡ ላይባል፡ ቀረ፡ ማለት፡ ነው። «ከ» የሚል፡ ጥገኛ፡ መስተዋዎር፡ ስላረፈበት፡ ከማሰሪያነት፡ ታግዶአል። «ሕይወት» የሚለው፡ በአጠገቡ፡ የሚገኘው፡ ቃል፡ የዚህ፡ አንቀጽ፡ ባለቤት፡ ነው። በመስተዋድድ፡ የተገዛው፡ «ስለ፡ ሕይወት» የሚለውም፡ ቃል፡ ተሳቢው፡ ነው።

(በቀር)፡ ውስጠ፡ ታዋቂ፡ ሆኖ፡ ቀርቷል።

ሕይወት፡ የነገር፡ ስም፡ ነው። አዘራዘሩ፡ እንደ፡ ላይኛው፡ ነው። ሙያው፡ ባለቤት፡ ነው። ባለቤትነቱ፡ ለማሰሪያው፡ አንቀጽ፡ ለ «አይገኝም»፡ ነው። በዚህ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ ዋናው፡ ባለቤት፡ ይኸው፡ ብቻ፡ ነው።

አይገኝም፡ ግሥ፡ በአሉታ፡ የተነገረ፡ ዐቢይ፡ አንቀጽ፡ ነው። በተባበሩት፡ ጾታ፡ በ፫ኛ፡ መደብ፡ በነጠላ፡ ቁጥር፡ በአሁንና፡ በትንቢት፡ ጊዜያት፡ ተነግሮአል። በአሰማድ፡ መደቡም፡ ተደራጊ፡ ዐምድ፡ የማይሻገር፡ ዓይነት፡ ተገብሮ፡ ጠባይ፡ ነው። በዚህ፡ ዐረፍተ፡ ነገር፡ ዋናው፡ ማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ ይኸው፡ ብቻ፡ ነው። ባለቤቱ፡ በአጠገቡ፡ የሚገኘው፡ «ሕይወት»፡ የሚለው፡ ቃል፡ ነው። — በመስተዋዎር፡ የሚላበት፡ «ይችላልና» «ካልተሠዋ» ከተተሳሳቢዎቻቸው፡ ለዚህ፡ ለማሰሪያ፡ አንቀጽ፡ «አል» አይገኝም፡ መስተዋዎራውያን፡ መሙሊያዎች፡ ሆነውታል።

የአንቀጽ፡ ተሳቢ፡ የሚገባው፡ ከባለቤት፡ በኋላ፡ ነው። ብለን፡ ጠቅላላውን፡ ውሳኔ፡ ተናግረናል። (ቁ. 302፡ እይ፡ ይኸውም፡ «ዳዊት፡ ጎልያድን፡ በወንጭ፡ ድንጋይ፡ ገደለ»፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው። ተውሳክ፡ ግሥም፡ ከሚገልጸው፡ ቃል፡ ሳይርቅ፡ ይገባል፡ ብለናል። (ቁ. 311፡ እይ።) ይኸውም፡ «ወንድሜ፡ ነን፡ ይመጣል»፡ ይላል፡ ማለት፡ ነው።

ነገር፡ ግን፡ ይህ፡ ውሳኔ፡ የሚጣሰበት፡ ጊዜ፡ ይገኛል። የንግግር፡ ኃይለ፡ ቃል፡ በተሳቢው፡ ወይም፡ በተውሳክ፡ ግሡ፡ ላይ፡ እንዲገለጽ፡ በተፈለገ፡ ጊዜ፡ ተሳቢው፡ ወይም፡ ተውሳክ፡ ግሡ፡ ከባለቤት፡ አስቀድሞ፡ እየገበ፡ ይነገራል። ይኸውም፡ እንደሚከተለው፡ ነው።

(ሀ) ቀጥተኛ፡ ተሳቢ፡ የኃይለ፡ ቃል፡ መግለጫ፡ ሊሆን፡

«ጎልያድን፡ ዳዊት፡ በወንጭ፡ ድንጋይ፡ ገደለ»።

እነሆ፡ (በዚህ፡ ንግግር፡ ሊገለጽ፡ የተፈለገው፡ ኃይለ፡ ቃል፡ የጎልያድ፡ መገደል፡ ነገር፡ ነው።

(ለ) የመስተዋድድ ተሳቢ፣ የኃይለ፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን።

«በወንጭፍ፣ ድንጋይ፣ ጻዊት፣ ጎልያድን፣ ገደለ፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ሊገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይለ፣ ቃል፣ «በወንጭፍ፣ ድንጋይ፣ የመግደል፣ ነገር፤» ነው።

(ሐ) ተውሳክ፣ ግሥ፣ የኃይለ፣ ቃል፣ መግለጫ፣ ሲሆን።

ነገ፣ ወንድሜ፣ ይመጣል፤»

እነሆ፣ በዚህ፣ ንግግር፣ ሊገለጽ፣ የተፈለገው፣ ኃይለ፣ ቃል፣ «ድርጊቱ፣ ነገ፣ የመሆኑ፣ ነገር፤» ነው።

ስለዚህም፣ ተሳቢና፣ ተውሳክ፣ ግሥ፣ ከበለጩት፣ የሚቀድሙት፣ የንግግሩ፣ ኃይለ፣ ቃል፣ በነሱ፣ እንዲገለጽ፣ አስፈላጊ፣ በሆነ፣ ጊዜ፣ ብቻ፣ ነው፣ ብለን፣ እንወስናለን።

አሸ፣ መልመጃ።

የቃላት፣ ገጽ 196 ላይ፣ አፈታት፣ እንደት፣ እንደሆነ፣ ከሚከተሉት፣ ዐረፍተ፣ ነገሮች፣ እንዳንዶቹን፣ እየዘረዘርህ፣ አስረጃ።

ሀ—ቀላል፣ ዐረፍተ፣ ነገር።

- 1—አባት፣ ልጁን፣ ያስተምራል።
- 2—ትጉህ፣ ልጅ፣ ወደ፣ ተማሪ፣ ቤት፣ ዘወትር፣ ይሄዳል።
- 3—ጻዊት፣ ጎልያድን፣ ገደለ።
- 4—ትናንት፣ ያየሁት፣ ሰው፣ ይህ፣ ነው።
- 5—እርሱ፣ በወንበር፣ ላይ፣ ተቀምጧል።
- 6—ከብር፣ ያለ፣ ነፃነት፣ አይገኝም።
- 7—በጥቂቱ፣ የታመነ፣ በብዙም፣ ይታመናል።
- 8—በትሰግሥት፣ ሁሉ፣ ይገኛል።

ለ—ድርብና፣ ድርብርብ፣ ዐረፍተ፣ ነገር።

- 1—ክፉ፣ ነገርን፣ ወርቆ፣ ክፉ፣ ነገር፣ አያገኘኝም፣ ማለት፣ ትልቅ፣ ስሕተት፣ ነው፣ በክፉ፣ ሥራቸው፣ የጠፉ፣ ብዙ፣ ፍቸውና።
- 2—መክራና፣ ደስታ፣ ለአንድ፣ ሰው፣ የተሰጠ፣ ወይም፣ በአንድ፣ ሰው፣ ብቻ፣ የመጡ፣ አይደሉም።

3—ደስ፣ መሰኘትና፣ መከፋት፣ ሲዘዋወሩ፣ ስለሚኖሩ፣ ደስ፣ ያለው፣ እንደሚከፋው፣ የከፋው፣ ደስ፣ እንደሚለው፣ አያጠረጠርም።

4—በዕድሜ፣ መሰንበትና፣ ፈተናን፣ ሁሉ፣ አልፎ፣ ወደ፣ ደኅና፣ ቀን፣ መድረስ፣ ብዙ፣ ጊዜ፣ መታደልና፣ መክበር፣ ነው።

5—በእናት፣ ማኅበን፣ የተሰነሰ፣ ሰንሰ፣ ቀኑ፣ ሲደርስ፣ በማኅበን፣ ታግዶ፣ እንደማይቀር፣ ሥራም፣ በትጋት፣ ከተጀመረ፣ የሠራተኛው፣ አሳብ፣ ከወሰነው፣ ጊዜ፣ አያልፍም።

6—ፍልስፍና፣ አድራሻ፣ የለውም፣ ያለ፣ ዕረፍት፣ ሲሄድ፣ የሚኖር፣ የምርመራ፣ አሞራ፣ ከመሆኑም፣ የተነሣ፣ ከሁሉ፣ ይደርሳል።

7—ማወቅ፣ ጠጣም፣ ጠረጴ፣ ለመደንቅ፣ ብቻ፣ አይደለም፣ ስሕተት፣ የሌለበት፣ ሙሉ፣ ሰውን፣ ለመሆንም፣ ነው፣ እንጂ።

8—ሥጋ፣ በመንፈስ፣ እየተንቀሳቀሰ፣ መንፈስ፣ በሥጋ፣ እየተዳበሰ፣ ግዙፍነትንና፣ ረቂቅነትን፣ ለመግለጽ፣ መንፈስ፣ ወደ፣ መንፈሳዊነት፣ ሥጋም፣ ወደ፣ ሥጋዊነት፣ እያዘነበለ፣ በአንድ፣ ሰው፣ አካል፣ ሁለት፣ ኃይል፣ ሲሠራ፣ ይኖራል።

በወልደ፣ ጊዮርጊስ፣ ወልደ፣ ጥላክስ፣ (1—8)

9—ፈተናን፣ ያላለፈና፣ ወድቆ፣ ያልተነሣ፣ አንድ፣ አገር፣ ትግሉ፣ ተፈጽሞ፣ ወደ፣ ትክክለኛ፣ አኗኗር፣ ሲደርስ፣ ለኑሮው፣ የበለጠ፣ ጣዕምን፣ ያገኛለችል።

10—ሰው፣ ሁሉ፣ ምኞቱ፣ በፈጽሞለት፣ ምኞትን፣ ይተክል፣ እንጂ፣ ቀደም፣ ብሎ፣ የነበረበትን፣ አያስተውልም።

11—ሰው፣ ከሰው፣ ይበልጣል፣ ማለት፣ ሰው፣ ከሰው፣ ያንሳል፣ ማለት፣ አይደለም።

12—ችግር፣ በሥራ፣ እንጂ፣ በምኞት፣ አይከናወንም።

13—አይወድህም፣ የሚሉህ፣ እትውደደው፣ ሲሉ፣ ነው።

በሆሮ፣ ሚካኤል፣ ደስ፣ አለኝ፣ (9—13)

14—ሁሉ፣ የሆነና፣ የተመሳሰለ፣ ነው፣ እንጂ፣ አዲስ፣ ነገር፣ የለም፣ ተብሎ፣ እንደተነገረ፣ አውንም፣ ሁሉ፣ ተመሳሳሪና፣ የሆነ፣ ነገር፣ ነው፣ እንጂ፣ ያልሆነ፣ ነገርን፣ የሚያሳይ፣ ጊዜ፣ እንዲልታየ፣ ለአዲሱም፣ አቅጥጥ፣ ለክብርም፣ ማደሻ፣ ሲሆን፣ የተጀመረው፣ ይህ፣ አዲስ፣ ዘመን፣ ከመጀመሩ፣ አስቀድሞ፣ ለክብርም፣ መቀነሻ፣ እንዲሆን፣ ታስቦ፣ የነበረው፣ በግዚኤኤኤ፣ ዓ፡ም፣ በሚያዝያ፣ ገደብ፣ የዋለው፣ ቀን፣ ሲሆን፣ ለክብርም፣ ማደሻ፣ ሆኖ፣ የዋለው፣ በግዚኤኤኤ፣ ዓ፡ም፣ ሚያዝያ፣ ገደብ፣ ቀን፣ መሆኑን፣ ሁሉም፣ ያውቀዋልና፣ ጊዜና፣ ቀን፣ ማንኛውም፣ ዓይነት፣ ቀለም፣ እንደሚሰማማው፣ እንደ፣ አዲስ፣ ልብስ፣ መሆናቸውን፣ ሁሉም፣ በየራሱ፣ አሳብ፣ ይመለከታል።

በሆሮ፣ ጊዮርጊስ፣ ገጽ 197

ጥቅምት ፲፫

ሰላ ልዩ ልዩ ገጽ 198

ክፍል ፩

በዕድል መነሻና በዕድል መድረሻ

— 328 —

መግለጫ

በዕድል መነሻ፡ የሚባለው፡ በስተ፡ መጀመሪያ፡ እየተጨመረ፡ የሚገባ፡ ቃል፡ ነው። በዕድል፡ መድረሻ፡ የሚባለውም፡ በስተ፡ መጨረሻ፡ የሚገባ፡ ቃል፡ ነው። በዕድል፡ መነሻና፡ በዕድል፡ መድረሻ፡ በነጥብ፡ ሳይለይ፡ ከዋናው፡ ቃል፡ ጋር፡ በአንድነት፡ ይጻፋል።

በዚህ፡ ክፍል፡ “በዕድል መነሻ፡ በዕድል መድረሻ፡” የተባለውን፡ ቃል፡ ከሊቃውንት፡ ወገን፡ “ሥረ ገብ፡ ሚረ—ገብ፡” ባለው፡ የሚሰይሙ፡ አሉ። አንዳንዶች፡ ደግሞ፡ “ቀድሞ ገብ፡ ራሳ—ገብ፡” ባለው፡ ይሰይሙታል። የሁሉም፡ አባብ፡ በምሥጢር፡ የተባበረ፡ ስለሆነ፡ የተመሰገነ፡ ነው።

እነሆ፡ ከዚህ፡ በታች፡ ለምሳሌ፡ ያህል፡ ጥቂቶችን፡ እንጽፋለን።

— 329 —

(ሀ) በዕድል መነሻ

በዕድል መነሻ	ተግባሩ	ማስረጃ
ል—	የአርባታ፡ መሪ፡	ልፈልግ፡ ልሂድ፡ ልግባ፡
መ—	የግሥ፡ አርአስት፡	መፈለግ፡ መሄድ፡ መግባት፡
ተ—	የአሰማድ፡ መነሻ፡	ተገደለ፡ ተፈለገ፡ ተገደለ፡ ተጋደለ፡
ት—	የአርባታ፡ መሪ፡	ትሄድ፡ ትሄዷ፡ ትሄዱ፡ (=ትሄዳለህ፡ ትሄዷለህ፡)
አ—ም	አሉታ፡	አይሄድም፡ አትሄድም፡ አልሄድም፡ አንሄድም፡
አ—	የአሰማድ፡ መነሻ፡	አይሄድ፡ አትሄድ፡ አትሄዷ፡ አልሄድ፡ አንሄድ፡
አ—	»	አረዘመ፡ አፈሰሰ፡ አረዘዘም፡ አገዳደል፡
አስ	»	አስገደለ፡ አስገባ፡ አስቀመጠ፡
አስተ	»	አስተዋወቀ፡ አስታወቀ፡ (=አስተወወቀ፡)
እ—	የአርባታ፡ መሪ፡	እሄድ፡ እገባ፡ እፈልግ፡ (=እሄዳለሁ፡ እገባለሁ፡)
እን—	»	እንሄድ፡ እንገባ፡ እንሄድ፡ እንገባ፡
የም—	ቅጽል፡	(የምፈልግ፡ የምሄድ፡ (=የምእፈልግ፡ የምእሄድ፡) (የሚፈልግ፡ የሚሄድ፡ (=የምይፈልግ፡ የምይሄድ፡) (የግደልግ፡ የግደሂድ፡ (=የምእደልግ፡ የምእደሂድ፡))
ይ—	የአርባታ፡ መሪ፡	ይፈልግ፡ ይፈልጉ፡

— 330 —

(ለ) በዕድል መድረሻ

በዕድል መድረሻ	ተግባሩ	ማስረጃ
—ሁ፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	መጣሁ፡ ፈለግሁ፡ ገብሁ፡ (=እኔ፡)
—ሀ፡	»	ፈለግህ፡ ገደለህ፡ ወደደህ፡ መጣህ፡ (=አንተ፡)
—ሀ፡	አገናዛቢ፡	ፈለግህ፡ ገደለህ፡ ወደደህ፡ (=አንተን፡)
—ማ፡	ተ፡ ግ፡	ቤትህ፡ አባትህ፡ ወንድምህ፡ (=ያንተ፡)
—ማ፡	ቅጽል፡	ንገረውማ፡ በለውማ፡ ቂይማ፡ (=እስቲ፡)
—ም፡	»	ድንጋያማ፡ ተራራማ፡ ገብስማ፡ ዛጉልማ፡
—ም፡	»	ድንጋያም፡ ክፋታም፡ እስከም፡ ሀብታም፡
—ሽ፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	(መጣሽ፡ ሄድሽ፡ ፈለግሽ፡ (=አንቺ፡))
—ሽ፡	አገናዛቢ፡	አገንሽ፡ ፈለግሽ፡ ተከቶለሽ፡ (=አንቺን፡)
—ታ፡	ስም፡	ቤትሽ፡ ልብስሽ፡ አባትሽ፡ (=ያንቺ፡)
—ቲ፡	ቅጽል፡	ዝግታ፡ ቀጥታ፡ ጸጥታ፡ (=ጸዋ፡ ማለት፡)
—ት፡	ስም፡	ቀያቲ፡ ነጫቲ፡
—ት፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	ክፋት፡ ጠላት፡ ወጣት፡ መግባት፡ መብላት፡ ማየት፡
—ች፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	ፈለጉት፡ ዐውቁት፡ ተከቶሉት፡ (=እርሱን፡)
—ነት፡	ስም፡	ፈለግች፡ መጣች፡ ገባች፡ (=እርስዋ፡)
—ን፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	ሰውነት፡ ደግነት፡ ክፋነት፡ ትልቀነት፡ (=መሆን፡)
—ኛ፡	ቅጽል፡	ፈለግን፡ ገደለን፡ መጣን፡ (=እኛ፡)
—ኛ፡	ተ፡ ግ፡	ፈለግን፡ ገደለን፡ ዐውቀን፡ (=እኛን፡)
—ኝ፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	እውነተኛ፡ ኃጢአተኛ፡ ወንጀለኛ፡ ደመኛ፡
—(አ)ት፡	»	ክፋኛ፡ ሰው፡ —ሰውኛ፡
—(አ)ቸው፡	»	ፈለግኝ፡ ፈለጉኝ፡ ፈለግኝኝ፡ (=እኔን፡)
—(አ)ችሁ፡	»	ፈለጋት፡ ፈለጓት፡ (=እርስዋን፡)
—(አ)ቸው፡	አገናዛቢ፡	ፈለጋቸው፡ ፈለግዋቸው፡ (=እነርሱን፡)
—(አ)ችሁ፡	»	ፈለግኩትሁ፡ መጣችሁ፡ (=እኛንተ፡)
—(አ)ችን፡	»	ቤታቸው፡ በቅሎአቸው፡ (=የእነርሱ፡)
—ዋ፡	»	ቤታችሁ፡ በቅሎአችሁ፡ (=የእኛንተ፡)
—ዊ፡	ቅጽል፡	ቤታችን፡ በቅሎአችን፡ (=የእኛ፡)
—ዊት፡	»	ቤትዋ፡ ጌታዋ፡ በቅሎዋ፡ (=የእርስዋ፡)
—ውያን፡	»	ኢትዮጵያዊ፡ ወንጌላዊ፡ (ተባ.ጸታ፡ ነጠላ፡)
		ኢትዮጵያዊት፡ ወንጌላዊት፡ (አን.ጸታ፡ ነጠላ፡)
		ኢትዮጵያውያን፡ ወንጌላውያን፡ (ተባ.ጸታ፡ የብዙ፡)

—ውያት፡	፡	አጎት የሰው ያት፡ ወንጌላው ያት፡ (አን፡ ጸታ፡ የብዙ)
—ው፡	የአርባታ፡ ዝርዝር	ፈለገው፡ ሀወቀው፡ ተከተለው፡ (=አርሱን፡)
—ው፡	አገናዝቢ፡	ጌታው፡ በቅሎው፡ (=የአርሱ፡)
—ዎች፡	ስም፡	ገበሬዎች፡ በሬዎች፡ (ለማንኛውም፡ ጸታ፡ የብዛት፡) ምልክት፡)
—ያ፡	ተ. ግ.	አንድ ያ፡ ሁለት ያ፡ አምስት ያ፡ ነፍስ ያ፡
—ዩ፡	አገናዝቢ፡	ጌታዩ፡ በቅሎዩ፡ እማማዩ፡ አባትዩ፡ ወንድምዩ፡ (=የእኔ፡)
—ዩ፡	ተ. ግ.	አንድዬ፡ ሁለተዬ፡ ሁለዬ፡ (=፩፡ ጊዜ፡ ፪፡ ጊዜ፡)

ክፍል ፡ ፪ ፡

ከግዕዝ ፡ የተወረሱ ፡ ቃላት ።

— 331 —

መግለጫ።

አማርኛ፡ ከግዕዝ፡ የተወለደ፡ ስለ፡ ሆነ፡ በዙዎቹን፡ የግዕዝ፡ ቃላት፡ ወርሶአቸው፡ ይገኛል። የአወራረሱም፡ ዓይነት፡ በ፪፡ አካሄድ፡ ይመደባል።

እኛ፡ የፊደላቸውን፡ ዘር፡ ሳይለውጥ፡ አማርኛ፡ በቀጥታ፡ የወረሰባቸው፡ የግዕዝ፡ ቃላት፡ ይገኛሉ። ይኸውም፡ «ዓይን፡ እግር፡ ምድር፡ ቀደስ፡ ተቀበለ፡ ተቀየመ።» እንደማለት፡ ያለው፡ ነው። ጸረ፡ ግን፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ንባባቸው፡ በማጥበቅና፡ በማላላት፡ ድምፅ፡ ልዩነትን፡ ሲያደርግ፡ ይገኛል። እነሆ፡ ለምሳሌ፡ «ለጎመ» በረከ፡ ፈጠረ፡ እኒህን፡ የመሰሉት፡ ሁሉ፡ በግዕዝም፡ በአማርኛም፡ የሚነገሩ፡ ቃላት፡ ናቸው። በማላላት፡ ድምፅ፡ ሲነገሩ፡ ግዕዝ፡ ይሆናሉ። የመክከል፡ ቀለማቸው፡ በማጥበቅ፡ ድምፅ፡ ሲነገር፡ ግን፡ አማርኛ፡ ይሆናሉ።

እጅ፡ ፈጠረ፡ ዓለመ፡ (ግዕዝ።)

ዓለምን፡ ፈጠረ፡ (አማርኛ።)

ይኛ፡ የፊደላቸውን፡ ዘር፡ ጥቂት፡ ጥቂት፡ እየለወጠ፡ አማርኛ፡ የወረሰባቸው፡ የግዕዝ፡ ቃላት፡ ይገኛሉ። ይኸውም፡ መሐለ፡ ያለውን፡ ማለ፡ — ጎደረ፡ ያለውን፡ አደረ፡ — እድ፡ ያለውን፡ እጅ፡ እያለ፡ ወርሶታል፡ ማለት፡ ነው።

ይህንንም፡ ሁሉ፡ በምሳሌ፡ ለማሳየት፡ ከያይነቱ፡ ጥቂት፡ ጥቂት፡ ቃል፡ በፊደል፡ ተፈ፡ እንጽፋለን።

— 332 —

ንግግራቸው፡ ሳይለወጥ፡ እማርኛ፡ በቀጥታ፡ የወረሰባቸው፡ ቃላት፡ ለምሳሌ፡ ያህል፡ ከዚህ፡ በታች፡ ተጽፏል። (*) ይህ፡ ምልክት፡ የሚገኝባቸው፡ ቃላት፡ «በ፫ተኛው፡ መደብ፡ በተባዕት፡ ጽታ፡ በነጠላ፡ ቀጥሮ»፡ የሚነገሩት፡ ግሦች፡ ናቸው።

(ሀ)	ሐይወት፡	መንግሥት፡	ምዕራፍ፡
ሀገር፡	ሐግ፡	መንፈስ፡	ምድር፡
ሀብት፡	ሐሳን፡	መካን፡	ምግብ፡
ሀኩት፡	(መ)	መከጋን፡	ምጽዋት፡
ሃይማኖት፡	*መለስ፡	መኪንንት፡	*ሞተ፡
(ለ)	መልሐት፡	መፀልት፡	ሞት፡
*ለመደ፡	መልእክ፡	መሳርግ፡	ሞገስ፡
*ለቀመ፡	መምህር፡	መዝሙር፡	(ሠ)
*ለበጠ፡	መሠረት፡	መዝገብ፡	ሠረጽት፡
*ለከፈ፡	መሥዋዕት፡	መድረክ፡	ዶልማን፡
*ለጉመ፡	*መረገ፡	መድኃኒት፡	ዶረ፡
ሊቅ፡	መሪር፡	*መገባ፡	ዶርት፡
ላህይ፡	መሪት፡	መጋቢት፡	ዶቃ፡
ሌሊት፡	*መሰለ፡	መጠን፡	ዶል፡
ልማድ፡	መሰንፋ፡	መጥበቅ፡	ዶጋ፡
ልብ፡	መስመር፡	መጽሐፍ፡	(ረ)
ልብስ፡	መስቀል፡	መፀው፡	ረቂቅ፡
ልዑል፡	መስከረም፡	መጻይ፡	ረብብ፡ (ርብ)
ልደት፡	መስከት፡	ሚያዝያ፡	ረታብ፡
ልጓም፡	መስፍን፡	ሚኅሌት፡	*ረገመ፡
(ሐ)	መሰብ፡	ሚኅተም፡	*ረፈደ፡
ሐሜት፡	መሀብር፡	ሚኅበር፡	ረት፡
ሐምሌ፡	መቅሠፍት፡	ሚፅድ፡	ረእፍ፡
ሐረግ፡	መቅደም፡	ምሐረት፡	ርከት፡
ሐተታ፡	መበለት፡	ምሥረቅ፡	ርጉም፡
ሐዋርያ፡	መብረቅ፡	ምረቅ፡	ርገብ፡
ሐውልት፡	መናፍቅ፡	ምሳሌ፡	ርማን፡
ሐልም፡	መንበር፡	ምስል፡	(ስ)
ሐንሳ፡	መንገድ፡	ምትሐት፡	*ስለብ፡
ሐብ፡	መንፈቅ፡	ምክንያት፡	ስላም፡
		ምዕራብ፡	ስሜን፡
			*ስረቀ፡
			ስረገላ፡

ሰርዓት	ቃል	ብርዕ	ገጽ-ስ
ሰበረ	ቀርቦ	ብጽኤ	ገዢ
ሰበክ	ቀብሳት	ብፅ-ዐ	ገፅል
ሰኔ	ቀናት	(ተ)	ጋጢክት
ሰንበት	ቀንግት	*ተለመ	ጋጥእ
ሰከ-ና	ቀጽር	*ተምኔት	ጎልፈት
ሰወረ	*ቆመ	*ተረጉመ	ጎበረት
ሰዋስው	(ቁ)	*ተሳተፈ	ጎበር
ሰያፍ	ቁላ	*ተሰፋ	ጎበስት
ሰደደ	ቀሳስል	*ተቀበለ	ጎዳር
ሰገደ	ቀረ	*ተቀየመ	ጎዳግ
ሰፍነግ	ቀረባግ	*ተቃወመ	(ካ)
ሰባይ	(በ)	*ተበቀለ	ነሐሴ
ሰም	በረከት	*ተክለ	ነቀዝ
ሰሐተት	በቀል	*ተክዘ	ነበልባል
ሰርየት	በትር	*ተክል	ነባሪ
ሰብከት	በክ	*ተክላ	ነባር
ሰካር	*በየካ	*ተቀረደ	*ነደለ
ሰደት	በድን	*ተቀርዶ	ነደይ
ሰግደት	በሩክ	*ተከከረ	*ነገረ
ሶረ	በራክ	*ተገመደ	ነገር
(ቀ)	ባሕር	*ተግሣድ	*ነገደ
*ቀለመ	ባሕርይ	*ተግባር	ነገድ
ቀለም	*ባረክ	ታየት	ነገድጋድ
*ቀሠፈ	ባዕድ	ታሳሳላ	ነጠብጣብ
*ቀበመ	ቤት	*ታልም	ነጥብ
ቀሳጢ	ቤት መቀደስ	*ታሐት	ነፀብረቅ
ቀብር	ቤት መንግሥት	*ታሐትና	ነፋስ
ቀኖና	ቤት ከርስቲያን	*ተምክሐት	ነፍስ
*ቀደመ	ቤት ጸሎት	*ተርጓሚ	ነዛዜ
ቀጸላ	ቤዛ	*ተንሣኤ	ናዘዘ
ቀጠት	ብሉይ	*ተባቢት	ንስር
ቀም	ብርሃን	*ተባገሥት	ንብረት

ንዝህላል	ክሐደት	ደመና	ጥምቀት
ንዴት	ክረምት	ደም	ጥረዝ
ንጉሥ	ክርታስ	ደረስ	ጥር
ንግሥት	ክሳድ	ደከመ	ጥበብ
(ከ)	*ክበብ	ደጠለ	ጥቅምት
ክለላ	ክቡር	ደጠል	ጥንቃቄ
ክሐዛብ	ክብር	ደግ	ጥንት
ክሚን	ክንፍ	*ደገመ	ጥያቄ
ክረር	ክገብ	*ደፈረ	(ጸ)
ክረዊት	(ከ)	ደያቆን	ጸጸስ
ክርእስት	*ከካነ	ደምር	ጸረቅሊጦስ
*ክሰረ	ከካነ	ደርባት	(ጸ)
ክስማት	(ወ)	ደንገድ	*ጸለየ
ክበላ	*ወለደ	ደጋም	ጸሎት
ክባል	*ወሰደ	(ገ)	ጸጋ
ክትርጉስ	ወርቅ	*ገመደ	ጸድቅ
ክንበላ	*ወቀረ	ገባር	ጸንፍ
ክንት	*ወገረ	ገነት	ጸድቅ
ክካል	*ወጠነ	ገውዝ	ጸጋብ
ክክሊል	(ፀ)	*ገደል	ጸመ
ክውሉ	ፀሥረት	ገደም	ጸም
ክዘቀት	ፀሥር	ገድል	(ፀ)
ክዜብ	ፀረፍት	ገደ	ፀሐይ
ክየር	ፀቅል	ገደ	ፀዳ
ክጽፍ	ፀውድ	ገንቦት	ፀደይ
ክፍ	*ፀጠነ	ገዝረት	ፀዳል
ክጸስ	ፀፀድ	ገጻዊ	(ፈ)
ክልፍ	ፀመት	ገጽው	ፈላስፋ
ክውምነት	ፀሣ	(ጉ)	ፈረስ
ክሳት	ፀረፍት	*ጉለት	*ፈረደ
ክስክ	ፀኅቀላ	*ጉደለ	*ፈቀደ
ክብነ በረድ	ፀጣን	ጉደሎ	ፈቃድ
ክከይ	ፀባ	ጉደገ-ጽ	*ፈጠነ
ክገር	(ዘ)	ጉልት	*ፈጠረ
ክገዢ	*ክለፈ	ጉሐለት	ፈጣሪ
(ከ)	ክለፋ	ጉድፍ	ፈሲካ
*ክረመ	*ክመረ	(ጠ)	ፍሥሳ
ክርሥ	ክቢብ	*ጠረዝ	ፍረ
ክበር	*ክፈነ	ጠረፈዛ	ፍርድ
*ክተረ	ክጉል	*ጠየቀ	ፍትሕ
ክጎፈር	ክፍ		

*ከጸጸ፡	ዝግጠ፡	*ጠፈረ፡	ፍትሐ፡ ብሔር፡
*ከፈረ፡	ዝግጠ፡	ጠፈረ፡	ፍትሐ፡ ነገሥት፡
ከፈረ፡	(ጸ)	ግዕዝ፡	ፍጹ፡
ከሆነ፡	ደመረ፡	ግዕዝ፡	ፍጹረት፡

— 333 —

የፍሬደላቸው፡ ዘር፡ ጥቂት፡ ጥቂት፡ እየተለወጠ፡ አማርኛ፡ የወረሰቸው፡ የገዕዝ፡ ቃላት፡ በግም፡ ብዙ-ምቹ፡ ፍቸው፡ ከነርሱም፡ ጥቂቶቹን፡ እነዚህ፡ ለምሳሌ፡ ከዚህ፡ በታች፡ ጽፈናል፡ በአማርኛ፡ ውስጥ፡ ከመቸው፡ ፮፡ ያህል፡ የሚሆነው፡ ቃል፡ ከገዕዝ፡ በቀጥታ፡ ወይም፡ በዘመናዊ፡ መንገድ፡ የተወረሰ፡ ነው፡ ተብሎ፡ በቅርብ፡ ግምት፡ ያገመታል፡፡

ገዕዝ፡	አማርኛ፡	ገዕዝ፡	አማርኛ፡
ሆር፡	አገት፡	ሆር፡	ሆር፡
ለብሰ፡	ለብሰ፡	ሆኑ፡	እሆህ፡
ላህም፡	ላም፡	ሆሳ፡	ወዋ፡
ላህብ፡	ሳብ፡	ረቀየ፡	ረቀብ፡
ላጸየ፡	ላጸብ፡	ረድክ፡	ረዳ፡
ሉስ፡	ሉወስ፡	ረጥብ፡	ረጥብ፡
ሐለመ፡	አለመ፡	ርጎዳ፡	ቀረብ፡
ሐወደ፡	አወደ፡	ርእስ፡	ራስ፡
ሐረብ፡	አረብ፡	ሰሐለ፡	ሳለ፡
ሐንከስ፡	አንከስ፡	ሰሐቀ፡	ሳቀ፡
ሐደስ፡	አደስ፡	ሰወደ፡	ሳወደ፡
ሐገደ፡	አገደ፡	ሰረወር፡	ሰረወር፡
ሐፍኝ፡	አፍኝ፡	ሰሐወ፡	ሳወደ፡
መረ፡	መረረ፡	ሰገኛ፡	ሰገኛ፡
መርሐ፡	መረ፡	ሰ.በት፡	ሰ.በት፡
መኑ፡	ማን፡	ሰንደሌ፡	ሰንደሌ፡
መከየድ፡	መከየድ፡	ሰዝር፡	ሰዝር፡
መዋድህ፡	ዋድያት፡	ቀሊል፡	ቀሊል፡
መግር፡	ማር፡	ቀረመ፡	ቀረመ፡
መዝገሐ፡	መዝገያ፡	ቀርብ፡	ቀረብ፡
መጽወት፡	መጽወት፡	ቀብ፡	ቀብ፡
ማእለር፡	ማእለር፡	ቀዳሕ፡	ቀዳሕ፡
ምቅዳሐ፡	መቅዳ፡	ቀዳሕ፡	ቀዳሕ፡
ሠንሰ፡	ሣለ፡	በልዕ፡	በላ፡
ሣረመት፡	ሹመት፡	በረቀ፡	ባረቀ፡
ሣረመ፡	ሹመ፡	በርህ፡	በረ፡

ገዕዝ፡	አማርኛ፡	ገዕዝ፡	አማርኛ፡
በቀል፡	በቀሎ፡	ወገዐ፡	ወጋ፡
በቂለ፡	በቀለ፡	ዋሕስ፡	ዋስ፡
በዝሳ፡	በዛ፡	ዐብደ፡	ዐበደ፡
በጥሐ፡	በጣ፡	ዐጠስ፡	ዐነጠስ፡
ቢረሌ፡	ብርሌ፡	ዘርዕ፡	ዘር፡
ብሩር፡	ብር፡	ሠገራ፡	ኸገራ፡
ተመነየ፡	ተመነ፡	ዘገባ፡	ዝገባ፡
ተመዝገነ፡	ተመሰገነ፡	ዝእብ፡	ኦብ፡
ተንሥኦ፡	ተነሣ፡	ደምሰስ፡	ደመሰስ፡
ተዐገሠ፡	ታገሠ፡	ደክመ፡	ደክመ፡
ተያፍን፡	ወያረን፡	ደፍኦ፡	ደፋ፡
ተግሀ፡	ተጋ፡	ደኅነ፡	ዳነ፡
ተጠበ፡	ተጠበበ፡	ዶርሆ፡	ዶር፡
ተፍኦ፡	ተፋ፡	ገፍፀ፡	ገፋ፡
ትንንያ፡	ትንኝ፡	ገሜ፡	ገም፡
ትያጥርን፡	ትያጥር፡	ጋይሶ፡	ጋኻ፡
ነቀሐ፡	ነቃ፡	ግፍዕ፡	ግፍ፡
ነደ፡	ነደደ፡	ጎር፡	ጎረቤት፡
ነድኦ፡	ነዳ፡	ጠቀበ፡	ጠቀመ፡
ነግሠ፡	ነገሠ፡	ጠብሰ፡	ጠበሰ፡
ነጸየ፡	ነጪ፡	ጠፍኦ፡	ጠፋ፡
ነፍሐ፡	ነፋ፡	ጠስ፡	ጭስ፡
አምነ፡	አመነ፡	ጥጌና፡	ጤና፡
አብ፡	አባት፡	ጸልመ፡	ጨለመ፡
አኅዘ፡	ያዘ፡	ጸረበ፡	ጠረበ፡
አንጠረ፡	አነጠረ፡	ጸድቀ፡	ጸደቀ፡
ከየደ፡	ሄደ፡	ጸጉር፡	ጠጉር፡
ከፍኦ፡	ከፋ፡	ጽሕም፡	ጤም፡
ክር፡	ክርዎ፡	ጽርሰ፡	ጥርሰ፡
ከላያት፡	ከላሊት፡	ጽፍር፡	ጥፍር፡
ከሐል፡	ከላ፡	ራሐቀ፡	ሩቀ፡
ወራሲ፡	ወራሽ፡	ራትሐ፡	ራታ፡
ወቅፀ፡	ወቃ፡	ፋጸየ፡	አፍዋጪ፡
ወድቀ፡	ወደቀ፡	ፍሕም፡	ፍም፡

ከውጭ ጽንፍ የተወረሱ ሥላሳት

መግለጫ

በአሁኑ ዘመን ከልዩ ልዩ ጽንፍ የተወረሱ ሥላሳት በአግርኛ ውስጥ እየገቡ ሲገኙ ይሰማሉ። ወደፊትም አዲሱ የሥልጣኔ ትምህርት በአገራችን ላይ እየሰፋ በሄደ ቁጥር ከውጭ ጽንፍ የሚወረሰው ሥላሳ እየበዛ መሄዱ የሚያቀርብ ነው። ምክንያቱም ትምህርቱ የሚያስገኘው አዲስ አዲሱ ነገር ሁሉ ከሁን በፊት በሀገራችን ያልነበረና ስም ያልተሰየመለት በሰህን ነው። አንዳንድ ሰዎች የውጭ ጽንፍ ከመበደር ይልቅ በጽንፍችን አዲስ ስያሜን ብንፈጥርለት ብለው የሚመኙ አሉ። ይህ አላብ ሰነፍት ረገድ ምንም እንኳ ደስ የሚያለኝ ቢሆን አሁን ለጊዜው በትምህርት እንዳንገፋ ዳ ያደርገናል። ስለዚህም አዲሱ ዘመን የወለዳቸውን የጥበብ ትምህርት ያለባቸውን ሥላሳት ከውጭም ብንወርስ የሚገኝ አለመሆኑን እንመለከታለን።

ዳፍ ግን እነጋገሩን በአንድ ዓይነት መወሰን የተገባ ነው። ማለት ሁሉም በየፊናው በልዩ ልዩ ጽንፍ የሚኖር የሆነ እንደሆነ ቅጥ አምላኩ የጠፋ እንዳይሆን ነው። እነሆ ለምሳሌ «ዲሬክተር» የተባለው ሥላሳ በሀገራችን ከዛሬ ጀምሮ ጀምሮ ተለምዶአል። በመጀመሪያው ጊዜ በሕዝብ አፍ «ድልክቴር» ድርክቴርም ይባል ነበር። አሁን ግን «ዲሬክተር» በጣ ባል የታወቀ ሆኖአል። እንግዲህ እንግሊዝኛ የተማረው «ዲሬክተር» እፅ ለሁ ቢል ወይም ኢጣሊያንና በዋቂው «ዲሬክተር» እላለሁ ቢል ተዘበራረቀ ማለት ነውና። በ፩ ውሳኔ መጽናት አለብን።

ከውጭ ጽንፍ ልንበደራቸው የሚያስፈልጉትን ሥላሳ ሁሉ «የመዝገብ ሥላሳ» ይሰራል። በየጊዜው እየወሰነ በፊደል ተራ ይጽፋቸዋል። ከየት መጣውንና ትርጓሜውንም በየፊቱ እየገለጸ ይጽፈዋል። እንዲህ ከሆነ በኋላ ውሳኔውን ጠብቆ አስመናገር ተናጋሪውን ስለተታወቀ ያደርገዋል።

በአግርኛችን ተለምደው ከቆዩት ከውጭ ሀገር ሥላሳ እነሆ ጥቂቶችን ለምሳሌ ያህል ከዚህ በታች በፊደል ተራ ጽፈን እናሳያለን።

ፀሐፊታል።	ባንክ፡	ኢንዱስትሪ፡	ዩኒቨርሲቲ፡
ሀቴል፡	ቤንዚን፡	ኤሊስ፡	ዲሬክተር፡
ሊትር፡	የርጌስ፡	ኤሌክትሪክ፡	ዲፕሎማቲክ፡
ሳጋር፡	ቴሌፎን፡	ኪሎሜትር፡	ደክተር፡
ሌጋሲየን፡	ቴሌግራም፡	ኪሎግራም፡	ጀምላትሪ፡
ሎተሪ፡	ትራንስፖርት፡	ካሚየን፡	ጀግራሬ፡
ሚኒስትር (ቤተ)	ትራንስፖርት፡	ካርታ፡	ሬዚክ፡
ሚኒስትር (ሰው)	ቆርፒዶ፡	ካፒቲን፡	ፋርማሲ፡
ሚጀር፡	አልጄብራ፡	ኬሚስትሪ፡	ፋብሪካ፡
ሚትር፡	አምባሳደር፡	ኮሌጅ፡	ፎሪንክ፡
ሞትር፡	አናቶሚ፡	ኮሎኔል፡	ፓውንድ፡
ቪሊንግ፡	አውቶሞቢል፡	ኮሙኒካሲየን፡	ፖሊስ፡
ቢስክሊት፡	አድሚኒስትራሲየን፡	ኮርዲኒየላቲክ	ፕሪዚዳንት፡

ከፍል፡፣ ነጥቦችና ምልክቶች

ነጥቦች፡ (: : :) የሥላሳን ወሰን ድንበር በመለየት የሚያገለግሉ ናቸው። ምልክቶችም የሥላሳን ተግባር በመገለጽ ያገለግላሉ። እነሆ ሁሉንም በሚከተለው እናሳያለን፡

ትርጓሜው	ስማሚው	ውጭው
:	ነጥብ፡	የሥላሳ መለያ ነው።
:	ነጠላ ወረዝ፡	በወረዘቱ ነገር ውስጥ እንስተኛ የሥላሳ መክፈያ ነው።
:	ድርብ ወረዝ፡	በወረዘቱ ነገር ውስጥ ከፍተኛ የሥላሳ መክፈያ ነው።
:	ውሉ ነጥብ፡	በውሉ ሥላሳ የሚነገር የወረዘቱ ነገር መግቢያ ነው።
:	ይዘት፡	የክፍሉ ሥላሳ ነጥብ ነው። አጅጉ ት ስ፡፡ ተውላጠ ስም በዚህ መጽሐፍ በስተራስ፤ እየዋለ ልዩ መያ ይዘ፤ ይገኛል። (በፊደላት ራስ፤ እየዋለ የግጥሚያ ምልክት እንዲሆን ሊቅ አለቃ ኪዳን ወልድ ክፍሉ ወስነዋል።)
:	ነጠብጣብ፡	የተጀመረው ነገር መቀነሱን ወይም በውጥን መቅረቱን ያመለክታል።
:	ትእምርት፡ ጥያቄ፡	የጥያቄ ምልክት ነው።
:	ትእምርት፡ አንባቢ፡	የአንባቢ ምልክት ነው።
:	ትእምርት፡ ሥላሳ፡	የነቀፋ ምልክት ነው።
:	ትእምርት፡ ጥቅስ፡	ትኩረት ወይም ጥቅስ ያለበትን ሥላሳ ይገልጻል።
:	ቅንፍ፡	የነገርን ፍጥነት ያመለክታል።
:	ጭረት፡	በሥላሳና በሥላሳ መክከል ሲገባ «አስከ» ማለት ይሆናል። በወረዝ ላይ ተጨምሮ ሲገባ ግን ተከታይ ሥላሳ መኖሩን ያመለክታል። በድንገት ጭረት የሚባለው አፖስቶሎችን የመሰል () በስተራስ፤ የሚውል ሥላሳ ክት ነው።
:	ንኡስ ጭረት፡	ሥላሳና ሥላሳ አጋጥሞ በአንድነት የሚኖረው ነው። አጅጉ ልብ ወለድ ሥራ ረት እ ማ ። በዚህ ጊዜ ነጥቡ ከተጋጣሚው ሥላሳ ላይ ይቀራል።

የአገባባቸውን አኳኋን በሚከተሉት ወረዘቶች ላይ ይመለከታሉ።

ግ ስ ረ ጃ ።

ስትሰቢተኛ፣ ፈላስፋ፣ ትጉህ፣ ገበሬ፣ ይፃላል ። ግወቅ፣ ወጣም፣ ወረደ፣ ለመደንቅ፣ ብቻ፣ አይደለም ፤ ስሕተት፣ የሌለበት፣ ሙሉ፣ ሰውን፣ ለመምገም፣ ነው፣ እንጂ ። መንፈሳዊ፣ ኃይልን፣ የሚያደክሙት፣ ሐሰተኛነት፣ ፅብለተኛነት፣ ጨቅኝነት፣ አድላዊነት፣ ናቸው ። ሰው፣ ከሰለት፣ ጥቅም፣ ይልቅ፣ ለዘላለም፣ ጥቅም፣ በያህዝብ፣ ናር፣ በተስፋ፣ የተቀመጠውን፣ ንዋየ፣ ቅድሳት፣ (የተቀደሰ፣ ዋጋ)፣ ሊያገኝ፣ በቻለ፣ ነበር ። ትጉህ፣ ገበሬ፣ ሆይ፣ የአዝመራህን፣ ወሬት፣ አትዘንጋ ። ሥራን፣ የሚዘነጋ፣ ማነው? ራሱን፣ የማይወድ፣ ሥራ፣ ፈት፣ ይሆናል፣ “ጊዜ፣ አይሥራብን፣ ጊዜን፣ ግን፣ እንሥራበት” እንደተባለው፣ ጊዜን፣ የሥራ፣ መሣሪያ፣ ማድረግ፣ አለብን ።

ከወልደ፣ ጊዮርጊስ፣ ወልደ፣ ጥላንኮ፣ ተጠቀሰ ።

ከፍል፣ ፤ የአማርኛ፣ መዝሙር ።

— 336 —

መግለጫ ፡

በግልዙ፣ የዜማ፣ ትምህርት፣ ደንብ፣ መዝሙር፣ የሚባለው፣ ከቅኝቱ፣ አንሥቶ፣ እስከ፣ ጽፋቱ፣ ድረስ፣ በአሥሩ፣ አውታረ፣ መዝሙር፣ ምሳሌ፣ ፤ ጊዜ፣ በዜማ፣ የሚዘለቀው፣ ምስጋና፣ ነው ። እርሱም፣ “መዝሙር፣ ዘሌሊት፣ መዝሙር፣ ዘአርያም፣” ተብሎ፣ በሁለት፣ መደቦች፣ ይመደባል ።

አሁንም፣ “የአማርኛ፣ መዝሙር፣” የምንለው፣ የዜማው፣ በህል፣ በመምህራን፣ ብያኔ፣ ተቀርጾ፣ በሕግ፣ በሥርዓት፣ ተወስኖ፣ በርጋታ፣ በጸጥታ፣ የሚነገረው፣ ምስጋና፣ ወይም፣ ጨዋታ፣ ነው ። አዲሱ፣ ዘመን፣ ያስገኘው፣ ይህ፣ የሥልጣኔ፣ አካሄድ፣ በትምህርት፣ ሚኒስቴር፣ ትጋት፣ እየተስፋፋ፣ ሊወፈ፣ ተጀምርዋል ።

ጨዋው፣ ጀግና፣ ወኒው፣ እየቀሰቀሰውና፣ ሊቃ፣ እየያዘው፣ በጉብዝና፣ መንፈስ፣ እየቀተራ፣ በዜማ፣ የሚገልጸው፣ ቃል፣ “ሸለላ፣” ወይም፣ “ቀረርቶ፣” ይባላል ። በትክክል፣ ወይም፣ በደስታ፣ ቀስ፣ ቀስ፣ እያለ፣ የሚያዘመውም፣ “እንጉርጉር፣” ይባላል ።

እንዳገር፣ ልማድ፣ በእሌልታ፣ በእስክስታ፣ በአታሞ፣ በቻቻታ፣ የሚዘመው፣ ነገር፣ “ዘፈን፣” ይባላል ። ለእርሱም፣ ልዩ፣ ልዩ፣ ስልትና፣ ቤት፣ አለው ።

ጉልማሶች፣ በገና፣ ጨዋታና፣ በሌላም፣ በልዩ፣ ልዩ፣ ምክንያት፣ በዜማ፣ የሚጫወቱት፣ ነገር፣ “ሆታ፣” ይባላል ። አጫዋቾች፣ (ወይም፣ አዝማሪዎች፣) በመሰንቆ፣ በበገና፣ በዋሽንት፣ በእምቢልታ፣ የሚገልጹት፣ ነገር፣ “ጨዋታ፣” ወይም፣ “ምስጋና፣” ይባላል ።

እነዚህም፣ ሁሉ፣ በጠቅላላ፣ የአማርኛ፣ መዝሙሮች፣ ተብለው፣ ይጠራሉ ። ለያንዳንዱም፣ በየስልት፣ በየስልቱ፣ የግጥም፣ ቃል፣ እንደ፣ ደንቡ፣ ይገባለታል ።

—337—

መዝሙር፣ ወይም፣ ዘፈን፣ ማለት፣ የጨዋታው፣ ጠቅላላ፣ ስም፣ ነው ። በየዘፈኑ፣ ውስጥ፣ እንደ፣ ዚቅ፣ የሚገባውና፣ ቤት፣ እየተመታለት፣ የሚነገረው፣ ቃል፣ “ግጥም፣” ይባላል ። አብዛኛውን፣ ጊዜ፣ ግጥም፣ በጉደለ፣ ቤት፣ አይነገርም፣ በደ፣ በደ፣ በደ፣ በደ፣ . . . ቤቶች፣ ይነገራል ። የቃል፣ ማሳረፊያውና፣ የዜማ፣ መግቻው፣ “ቤት፣” ይባላል ። በመጀመሪያ፣ የሚገኘው፣ የግጥሙ፣ ቤት፣ “ቤት፣ መምቻ፣” ይባላል ፤ የመጨረሻውም፣ “መድፈያ፣” ይባላል ።

በግጥም፣ ውስጥ፣ ቃላት፣ ተሰክክተው፣ የሚገለጹበት፣ ምግባር፣ “ስንኝ” ይባላል ። ከየቤቱ፣ በፊት፣ የሚገኘው፣ የሰንኝ፣ እኩሌታ፣ “ሐረግ፣” ይባላል ። ይዝውም፣ አንስተኛ፣ የቃል፣ መግቻ፣ ነው ።

የዘፈኑ፣ ቀንቃኝ፣ “አውራጅ” ይባላል ። “መሬ”፣ ቢሉትም፣ የተመቻ፣ ነው ። ዘፈኑን፣ እንደ፣ ተሰጥሞ፣ የሚቀበሉት፣ ሰዎች፣ “ተቀባዮች፣” ይባላሉ ። አውራጅ፣ በግጥም፣ መግጠሚያ፣ የሚያዘምተውና፣ ቃሉን፣ ሳይለውጥ፣ የሚመላልሰው፣ ቃል፣ “አዝማች”፣ ይባላል ። ተቀባዮች፣ በዘንብረት፣ የሚሉት፣ ቃል፣ “በዘይብል፣ ወይም፣ መቀበያ”፣ ይባላል ። ዘፈኑ፣ ሲደምቅ፣ በዘንብረት፣ ተደጋግሞ፣ የሚዘመው፣ ቃል፣ “ኛብኛብ”፣ ይባላል ፤ የዚህን፣ ምሳሌ፣ “አይፈራም፣ ጋሜ”፣ በሚለው፣ ዘፈን፣ ይመለከታል ።

ስለመዝሙሮች፣ ሥርዓት፣ አሁን፣ የምንጽፈው፣ ዓይነታቸውን፣ በጭሩ፣ ለመግለጽ፣ ብቻ፣ ነው ። ዝርዝር፣ ሙያቸውን፣ ግን፣ ለመዝሙር፣ ደራሲ፣ ትተነው፣ እናልፋለን ።

— 338 —

የዜማ፣ ስልት ፡

በሀገራችን፣ እንደቆየው፣ ትምህርት፣ የዜማ፣ ስልቶች፣ ሶስት፣ ናቸው ። እነርሱም፣ (፩)፣ ግልጽ፣ ዜማ፣ (፪)፣ አራራይ፣ ዜማ፣ (፫)፣ ፅዝል፣ ዜማ፣ ይባላሉ ። ምልክቶቻቸው፣ ግን፣ ብዙዎች፣ ናቸው ።

ከቅዱስ፣ ያሬድ፣ የተደረሱት፣ የዜማ፣ መጽሐፍት፣ በነዚህ፣ በ፫ቱ፣ የቆማ፣ ስልቶች፣ ጣፍጠው፣ ተቀምመው፣ ሲነገሩ፣ ይኖራሉ ። እነዚህም፣ ሶስቱ፣ የዜማ፣ ስልቶች፣ በያንዳንድ፣ መዝሙር፣ ላይ፣ በተለይ፣ ይነገራሉ ። አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ደግሞ፣ በደ፣ በዘይብል፣ ላይ፣ ተቀላቅለው፣ ሲነገሩ፣ ይገኛሉ ።

— 339 —

የአማርኛ፣ ዘፈን ፡

የአማርኛ፣ ዘፈን፣ ምንም፣ እንኳ፣ ዜማው፣ በቅሬዎችና፣ በደንገጥሮች፣ በአረሆችም፣ ቅብጢነት፣ ከወሰን፣ ቢዘል፣ ቢቀብጥ፣ ቢሸቀረቀር፣ መደቡ፣ ከሶስቱ፣

የዚህ፡ ስልቶች፡ አይወጣም። የዚህም፡ የሙዚቃ፡ ዲሬክቶርን፡ አሁን፡ እያሰናዳ፡ ያወጣቸው፡ ዘረኞች፡ በጣሪው፡ ዜማቸውና፡ በሥርዓታቸው፡ ውሳኔ፡ የተመሰገኑ፡ ሆኑ ሞል። ወደፊትም፡ እየተሻሻለ፡ እንዲሠራ፡ ዲሬክቶሩ፡ አስበበታል።

— 340 —

የአማርኛ፡ መዝሙር።

የአማርኛ፡ መዝሙሮች፡ በሶስቱ፡ የዚህ፡ ስልቶች፡ በግዕዝ፡ በአራራይ፡ በዕግል፡ እየተዘሙ፡ አዲሱን፡ የሥልጣኔ፡ አካሄድ፡ መከታተል፡ ጀምረዋል። የመጀመሪያዎቹ፡ የአማርኛ፡ መዝሙሮች፡ በ፲፱፻፲፮፡ ዓ.ም.፡ ዘተረፈ፡ መኩንን፡ ተማሪ፡ ቤት፡ በዚህ፡ የተዘመሩት፡ ናቸው። እነርሱንም፡ ከዚህ፡ በታች፡ መንሽ፡ መንሻቸውን፡ ብቻ፡ ጠቅሰን፡ እናሳያለን።

መዝሙር፡ ዘሥነ፡ በዓል፡ (ሐምሌ፡ (፲፮፡ ቀን፡ ፲፱፻፲፮፡ ዓ.ም.)

የኢትዮጵያን፡ ብርሃን፡

ዘለዓለም፡ ያኑርልን፡ . . .

መዝሙር፡ ዘርእስ፡ ዐውደ፡ ዓመት፡ (መስከረም፡ ፩ቀን፡ ፲፱፻፲፮፡ ዓ.ም.)

ለኢትዮጵያ፡ እናታችን፡

ለነፃነት፡ ትምክህታችን፡ . . .

መዝሙር፡ ዘመስቀል፡ (መስከረም፡ ፲፮፡ ቀን፡ ፲፱፻፲፮፡ ዓ.ም.)

መስቀሉ፡ የጌታችን፡

መታሰቢያው፡ ያምላክችን፡ . . .

መዝሙር፡ ዘበዓለ፡ ልደት፡ (ታኅሣሥ፡ ፳፱፡ ቀን፡ ፲፱፻፲፮፡ ዓ.ም.)

ከሶስቱ፡ አካል፡ አንዱ፡ አካል፡

መሬት፡ ወርዶ፡ ለኛ፡ ሲል፡ . . .

የሚበሉት፡ ናቸው።

ከዚህ፡ በኋላ፡ ግን፡ በዳግማዊ፡ ምኒልክ፡ ትምህርት፡ ቤትና፡ በየሌላውም፡ ተማሪ፡ ቤት፡ ልዩ፡ ልዩ፡ መዝሙር፡ እየወጣ፡ ይዘመር፡ ጀመር። ይልቁንም፡ ከአቶ፡ የፍታሔ፡ ንጉሤና፡ ከአቶ፡ መልአኩ፡ በኋላ፡ ሰው፡ የተዘመሩት፡ መዝሙሮች፡ በጣም፡ የታወቁና፡ የተመሰገኑ፡ ሆኑ። በዚያውም፡ ላይ፡ የትምህርት፡ ሚኒስቴር፡ የዚህም፡ የሙዚቃ፡ ትምህርት፡ እንዲስፋፋ፡ ስለተጋበዙ፡ የመዝሙሮች፡ ዜማ፡ በያይዙት፡ ይፈለሰፍ፡ ጀመር።

የአማርኛ፡ መዝሙሮች፡ ከሶስቱ፡ የዚህ፡ ስልቶች፡ በጀኖው፡ ብቻ፡ ወይም፡ በሶስቱ፡ ሁሉ፡ እየተዘሙ፡ ይነገራሉ። በግዕዝ፡ በአራራይ፡ በዕግል፡ ከተዘሙት፡ መዝሙሮች፡ እነሆ፡ ለምሳሌ፡ አንዱን፡ ጠቅሰን፡ የንባቡን፡ ስልት፡ እንጽፋለን። በሌላውም፡ ምልክት፡ የተቀረጸ፡ ፊደል፡ ስለሌለ፡ አሁን፡ ለማሳየት፡ አልቻልንም።

የሥነ፡ በዓል፡ መዝሙር። እንደ፡ መፋቂያ፡ . . .

ሞት፡ ቢፈረድበት፡ / ሐዋን፡ እንደዋዛ፡

መጣ፡ ተወለደ፡ / የወገኑ፡ ቤዛ፡

ሊያድን፡ ወገኖቹን፡ / ደሙን፡ እየነዘ፡

እናት፡ ኢትዮጵያ፡ / ደስታዋ፡ በዛ፡ ደስታዋ፡ በዛ፡

ያገረ፡ ጉበዝ፡ ያ፡ ክልፍል፡ ያ፡ ክልፍል፡

እንደ፡ መፋቂያ፡ / ጦር፡ ይዟል፡ በፋ፡

ኔርድስ፡ ሰማና፡ / ጌታ፡ መወለዱን፡

ከልደቱ፡ ይልቅ፡ / ጠላው፡ መሰደዱን፡

ሳይፈረድበት፡ / ተመልክቶ፡ ፍርዱን፡

ፈርሶ፡ ተልቶ፡ ሞት፡ እያመመው፡ ሆዱን፡ እያ፡ ሆ።

} በአራራይ፡ ዜማ፡

} በግዕዝ፡ ዜማ፡

} በዕግል፡ ዜማ፡

ከፍጽታህ፡ ንጉሤ፡ ተዘመረህ

— 341 —

የዚህ፡ ምልክቶች።

በሀገራችን፡ የዚህ፡ ምልክቶች፡ እሱ። በዱሮ፡ ዘመን፡ ማንኛውም፡ ዓይነት፡ ዜማ፡ ልዩ፡ ቅርፅ፡ በላቸው፡ በ፩፡ ምልክቶች፡ ብቻ፡ እየተቃኘ፡ ይዘም፡ እንደነበረ፡ ይነገራል። በኋላ፡ ዘመን፡ ግን፡ ደቀ፡ መዝሙር፡ ለጥናት፡ ማስታወሻ፡ እንዲሆንው፡ ከተመላለሱቹ፡ ታላት፡ አንዱን፡ ለሌሎቹ፡ ምልክት፡ እያደረገ፡ ስለመደበው፡ ምልክቶች፡ እየበዙ፡ ይሄዱ። ጀመር። እነዚህም፡ የጥንቶቹ፡ ምልክቶች፡ ተጨማሪ፡ ሆነው፡ አሁንም፡ በአንድነት፡ ሲያገለግሉ፡ ይኖራሉ። እነሆ፡ የስምንቱን፡ ምልክቶች፡ ስምና፡ ቅርፅ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

ቅናት፡)	ጥረት፡)
ድፋት፡ ^	ቅርፅ፡ T
ደረት፡)	ርክርክ፡ 3
ይዘት፡	ሂድ፡ (መንገድ) . . . L

ምልክቶች፡ ሁሉ፡ ከቃል፡ በስተራሽ፡ እየገቡ፡ ይውላሉ። (ከሊቃውንት፡ ወገን፡ “ድርሰ ፡ አንብር”፡ የተባሉትን፡ ሁለት፡ ምልክቶች፡ ጨምረው፡ የዱሮዎቹ፡ ምልክቶች፡ በሥር፡ ነበሩ፡ ብለው፡ የሚተርኩ፡ አሉ።) እነዚህም፡ ምልክቶች፡ በግዕዝም፡ በአራራይም፡ በዕግልም፡ የሚገቡ፡ ናቸው።

ለአማርኛ፡ መዝሙር፡ ስለምልክቶች፡ ነገር፡ የሚታሰቡ፡ ሁለት፡ አሳቦች፡ አሉ። (ሀ) የአማርኛ፡ መዝሙር፡ የድጃውን፡ ምልክት፡ እንዲወርስ፡ የሚፈቅዱ፡ አሉ። ምክንያቱም፡ የድጃ፡ ዜማ፡ በአጼ፡ ገብረ፡ መስቀል፡ ዘመን፡ (በ፳፻፱፡ ዓ.ም.፡ ያህል፡) ከያሬድ፡ ተጀምሮ፡ በሀገራችን፡ የኖረ፡ የከፈታችን፡ ምልክት፡ ስለሆነ፡ ነው፡ ብለው፡ ያስረዳሉ። (ለ) ለዘመኑ፡ ሥልጣኔ፡ እንዲሰማማ፡ ነገር፡ ከአውሮፓውያን፡ የዚህ፡ መጽሐፍ፡ የሚገኘውን፡ ምልክት፡ (ኖታ)፡ እንዲወርስ፡ የበየኑ፡ አሉ።

የሆነ፣ ሆኖ ለዘመኑ፣ አካሄድ፣ የሚሰማውንና፣ በአጭር፣ መንገድ፣ የሚታወቀውን፣ ምልክት፣ (ኖታ) ተቀብሎ፣ ጣራው፣ ዜማን፣ ከድን፣ መጥቀስና፣ ማስማማት፣ እንደሚቻል፣ የተገለጠ፣ ነገር፣ ነው። ይኸውም፣ አሳብ፣ በገበር፣ ሊገለጥ፣ ተጀምሮአል።

— 342 —

የግጥም ግዴታዎች

ግጥሞች፣ ቤት፣ እየሞቱ፣ እንደሚነገሩ፣ ከሁኑ፣ በፊት፣ ተናግረናል።

(ቁ. 337፣ እያ.) አሁንም፣ ግዴታቸውን፣ እንገልጻለን። የግጥሞች፣ ስንኝ፣ እንደተመደበ ስት፣ ቤማ፣ መጠን፣ አንዳንዱ፣ ረጅም፣ አንዳንዱም፣ አጭር፣ ሆኖ፣ ይገኛል። በዘር፣ በነባ በብ፣ የሚመሳሰሉትን፣ ሁሉ፣ ወዳንድ፣ ወገን፣ እየጠቀሰልን፣ በሚከተሉት፣ በስምንት፣ መደቦች፣ መድበኛቸዋል።

(ሀ)፣ የወል፣ ግጥም፣ (ተራ፣ ወይም፣ ደንበኛ፣ ግጥም፣)

(ለ)፣ ሰንገ፣ መገን፣ ቤት፤

(ሐ)፣ ወዳጅ፣ ዘመዴ፣ ምንው፣ ቤት፤

(መ)፣ ኢዮሃ፣ አበባዬ፣ ቤት፤

(ሠ)፣ ሆያሆዬ፣ ቤት፤

(ረ)፣ በሄ፣ በሉ፣ ቤት፤

(ሰ)፣ የበገና፣ ሰላምታ፤

(ቀ)፣ ሕገ፣ ወጥ፣ ቤት፤

እነርሱንም፣ ለማስረዳት፣ ከያይነታቸው፣ ጥቂት፣ ጥቂት፣ ምሳሌ፣ እናመጣለን።

(ሀ)፣ የወል፣ ግጥም፣ ቤት፤ የወል፣ በማለት፣ ፈንታም፣ ተራ፣ ወይም፣ ደንበኛ፣ ግጥም፣ ሊበል፣ ይቻላል። ይኸውም፣ በሁሉ፣ ዘንድ፣ የተለመደውና፣ ስንኝ፣ ለብዙዎች፣ ዘፈኖች፣ ተስማሚ፣ የሆነው፣ ግጥም፣ ነው።

አጅ፣ 1—አርበኞች፣ መሞትን፣ / ማን፣ አስተማራቸው።

ታላቁ፣ ጴጥሮስ፣ ነው፣ / ባርክ፣ የሰጣቸው።

ሚካኤል፣ መንገዱን፣ / ቀድሞ፣ ቢመራቸው።

በጴጥሮስ፣ ጉዳና፣ / ብርሃን፣ ወጣላቸው።

2—አይዘህ፣ የኔ፣ ጌታ፣ / ነገርህን፣ አትርላ።

አለስልሰህ፣ ዝራ፣ / የስንደውን፣ ማሳ።

የተዘራችው፣ ዘር፣ / ፈርሳና፣ በስብሳ።

ታፈራለች፣ ፍሬ፣ / ሙታ፣ ስትነሣ።

በጊዜው፣ የዘራ፣ / መልካም፣ ዘር፣ አትርፎ።

ከገባሮች፣ ጋራ፣ / ማታ፣ ከጥላ፣ አርፎ።

በቸርነት፣ ታጥቆ፣ / በቀን፣ ተሰልፎ።

ዳግም፣ ዘሩን፣ ዘራ፣ / መከር፣ አሳልፎ።

(ለ)፣ ሰንገ፣ መገን፣ ቤት። ስንኝ፣ ከወል፣ ግጥም፣ ያንሳል። በዚህ፣ መደብ፣ የሚነገረው፣ ግጥም፣ ተስማሚ፣ በሚሆንበት፣ በሌላም፣ ከፍል፣ ሲገባ፣ ይገኛል።

አጅ፣ ገለል፣ በሉሰት፣ / አንደዜ፣ ለሉ።

ግልግል፣ ያውቃል፣ / ከነፈረሱ።

በሻህ፣ አቦዬ፣ / አባ፣ ደፋር።

እያየህ፣ ውጋ፣ / እያየህ፣ ማር።

ከ ፈ ረ ሰ ኞ ች / አሉ፣ በልዩ።

ማካል፣ አገዳ፣ / የሚለያዩ።

ከ ፈ ረ ሰ ኞ ች / የምናውቃቸው።

በ ሻ ህ፣ አ በ ዬ፣ / ኃይሌ፣ አንዳርጋቸው።

(ሐ)፣ ወዳጅ፣ ዘመዴ፣ ምንው፣ ቤት፣—የመሰንቆ፣ ቤማ፣ ነው። ቤቱ፣ አሜጭር፣ ነው፤ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ከበገና፣ ግጥም፣ ይተባበራል።

አጅ፣—ወሪ፣ ፍጥረቱን፣ አታሰለ።

በኖራ፣ ወራሁ፣ እያለ።

አይፈርስም፣ ነበር፣ ቤታችን፣

እውነት፣ ኖራ፣ ቢሆን።

(መ)፣ ኢዮሐ፣ አበባዬ፣ ቤት።—ለመስቀል፣ ድምር፣ የሚዘፈን፣ የጨዎች፣ ዘፈን፣ ነው። ሐረጉና፣ ቤቱ፣ አሜጭር፣ ነው። ሐረጉ፣ ቤት፣ እየመታ፣ ይሄዳል። ስለዚህም፣ ሐረጉን፣ ያልቆጠሩት፣ እንደሆነ፣ በሐ፣ ቤት፣ የሚነገር፣ ግጥም፣ ይበላል። ሐረጉ፣ ሲቆጠር፣ ግን፣ ዩ፣ ቤት፣ ይሆናል።

አጅ፣—አትክፈ፣ ገብሰ፣ / ንመን፣ በወጣው፣ ነፍስ።

አይዘኸ፣ ነፍሴ፣ / ደረሰልኸ፣ ጥብሴ።

(ሠ)፣ ሆያሆዬ፣ ቤት።—ይኸውም፣ ጉልማሶች፣ በዘመን፣ መለወጫ፣ ላይ፣ የሚጫወቱት፣ ነው። ግጥሙ፣ ከሰንገ፣ መገን፣ ጋር፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ ይገጣጠማል።

አጅ፣—ለዝና፣ ብሉ፣ / የሰጠኝ፣ ሙክት።

በለጭማ፣ ነው፣ / ባለምልክት።

መስከረም፣ ጠባ፣ / ያንን፣ ሳነክት።

አበባዬ፣ ሆይ፣ የተበለው፣ የልቶች፣ ልጆች፣ ዘፈን፣ ከዚሁ፣ መደብ፣ ነው።

አጅ፣—ከአበባ፣ ጋር፣ / ስጧወት፣ ውዩ።

የማታ፣ ማታ፣ / ንፍሮ፣ ቀቅዬ።

ላቶ፣ ባለቤት፣ / ብላ፣ ብለው።

ጉልታ፣ አንስቶ፣ / ጉኔን፣ አለው።

ባልንጀሮቼ፣ / ቁሙ፣ በተራ።

እንጨት፣ ሰብረ፣ / ቤት፣ እስትሠራ።

እንኳን፣ ቤትና፣ / የለኝም፣ አጥር።

እንዲያው፣ እድራለሁ፣ / ኮከብ፣ ስቆጥር።

(ረ) ሱሪ፡ በሱ፡ ቤት፡ ይኸው፡ ወንዶች፡ ልጆች፡ ለሱሪ፡ የሚሠሩት፡ ነው። የግጥሙ፡ ስንኝ፡ አሜሪካ፡ ነው። አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ሐረጉም፡ ቤት፡ እየመታ፡ ይነገራል፡

አጅ ። ሱሪ፡ በሱ፡ / ልጆች፡ ሁሉ።
አንዱን፡ አምጪው፡ / አትለውጪው።
እዚያ፡ ማዶ፡ / ጭስ፡ ይጨሳል።
አጋፋሪ፡ / ይደግጣል።
ያንን፡ ደግሰ፡ / ውጪ፡ ውጪ።
በደንክ፡ አልጋ፡ / ተገልብጧል።
ያች፡ ደንክ፡ / አመለኛ።
አላንድ፡ ሰው፡ / አታስተኛ።

(ሰ) የበገና፡ ግጥም።

አጅ ። በስሙ፡ አብ፡ / ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቀዳስ።
አሐዱ፡ አምላክ፡ / ብዬ፡ ሰላምታ፡ ላድርስ።
ለጊታዬ፡ / ላንተ፡ ሰላይኛው፡ ንጉሥ።
እስክትጠራኝ፡ / መጥቼ፡ እስክደህ፡ ድረስ።

(ቀ) ሕገ፡ ወጥ፡ ቤት፡ — ይኸውም፡ አካሄዱ፡ ግጥም፡ ሲመስል፡ ቤት፡ የሚያፈርስና፡ የግጥሞችን፡ ሕግ፡ የማይጠብቅ፡ ነው። አንደዚህ፡ ያለው፡ ግጥም፡ በዳር፡ ዘመን፡ በበላገርች፡ ዘንድ፡ ይነገር፡ ነበር። በሁኑ፡ ዘመን፡ ግን፡ እንደ፡ መሳቂያ፡ ነው። እንጂ፡ ለሥራ፡ አያገለግልም። ቢሆንም፡ ለዝክረ፡ ነገር፡ ጥቂቶችን፡ እንጽፋለን።

አጅ ። አትለውጥዬ፡ / ማጀር፡ ማጀሩን፡
አንተ፡ ምንቸንጊህ፡ / እሱን፡ ታላመመው።
የማነው፡ በሬ፡ / አግዚር፡ የማረው።
አቀብቅብ፡ ገብቶ፡ / ይጎፈንፋል።
ከኔውም፡ እንደሆን፡ / ተውቃለሁ።
ሎሚ፡ ስደዘው፡ / ይኸትብኛል።
ያውኖ፡ እዚያ፡ ማዶ፡ / ታሪያ፡ በርበሬ።
በደረ፡ እንጀራ፡ / በከሸነኸት።
ዝናብ፡ ዘንቦ፡ ዘንቦ፡ / ደጁ፡ ጭቃ፡ ነው።
ያን፡ እያነሱ፡ / አግደግዳ፡ ልጥፍ።
እንዲህ፡ ብታየኝ፡ / መስደህ፡ ድኃ።
ያማቶቼ፡ ቤት፡ / በለጉልላት።
የጠጣ፡ ጀራት፡ / ከወደኋላዋ።
ሐሰቱም፡ እንደሁ፡ / ዞረህ፡ እይብኝ።
አፋፋ፡ ላፋፋ፡ ሄደድ፡ / አጥንቶ፡ ሚዳቋ።
ጀራታን፡ ብይዛት፡ / ዓይኗ፡ ፍጥጥ፡ አለ።

ሰምና፡ ወርቅ።

የአማርኛ፡ መዝሙር፡ አንድ፡ ግዕዝ፡ ቅኔ፡ በሰምና፡ በወርቅ፡ በፋብርና፡ በአንጻር፡ . . . ይነገራል። ከዚህም፡ የተነሣ፡ የአማርኛ፡ ቅኔ፡ ተብሎ፡ ይጠራል። የዩስጥፔን፡ ትርጓሜ፡ በሚከተለው፡ እናሳያለን።

ሰም፡ ማለት፡ ለወርቅ፡ አምሳል፡ መርገፍ፡ ሆኖ፡ የሚነገር፡ ቃል፡ ነው።
ወርቅ፡ ማለታ፡ ቅኔው፡ የሚደርስለት፡ ዋናው፡ አሳብ፡ ነው።
ሰም፡ ለበስ፡ ማለት፡ የቅኔው፡ ዋና፡ አሳብ፡ (ወርቅ) ሳይገለጽ፡ ምሥጢሩ፡ በሰሙ፡ ብቻ፡ የሚታወቀው፡ ነው።
ወርቃ-ወርቅ፡ ማለት፡ ቅኔው፡ ያለምንም፡ ምሳሌ፡ በግልጽ፡ የሚነገር፡ ነው።
ኅብር፡ የሚባለው፡ አንዱ፡ ቃል፡ ሰሙንም፡ ወርቁንም፡ የሚያስተባብር፡ ሲሆን፡ ነው።
አንጻር፡ የሚባለው፡ ለምሥጢሩ፡ ተነጻጻሪ፡ የሚሆን፡ ሌላ፡ ቃል፡ የሚጠቀስለትና፡ ምሳሌ፡ ሆኖ፡ የሚነገርለት፡ ነው።
አፍራሽ፡ የሚባለው፡ አስቀድሞ፡ የተነገረውን፡ አሳብ፡ ተከታዩ፡ የሚለው፡ ጠው፡ ሲሆን፡ ነው።
ውስጡ-ወይራ፡ የሚባለው፡ ኃይለ፡ ቃሉ፡ በሰሙ፡ ተሰውሮ፡ ለሕልፍ፡ የሚሰማ፡ ሲሆን፡ ነው።

የቅኔ፡ መንገድ፡ ከነዚህም፡ ሌላ፡ ላይ ላይ፡ በልቶች፡ አሉት። ዳሩ፡ ግን፡ ውሳኔን፡ ማብዛት፡ ተግባሩን፡ ማታከት፡ ይሆናልና፡ እነዚሁ፡ ይበቃሉ፡ በለን፡ እናቆማለን። እነርሱም፡ እርስ፡ በራሳቸው፡ እየተዛመዱ፡ ሲገቡ፡ ይገኛሉ። ይልቁንም፡ ፋብርና፡ ውስጡ-ወይራ፡ ከሁሉ፡ ይገኛሉ።

እነሆ፡ ሁሉንም፡ በሚከተሉት፡ ማስረጃዎች፡ እናሳያለን።
1- ሰምና፡ ወርቅ፡ የአማርኛ፡ ቅኔ።

(ሀ) ወላድ፡ ኢትዮጵያ፡ / ለልጆቿ፡ ብላ፡
አጅግ፡ ሳይጥሩበት፡ / ሳይዘሩዋት፡ አብቅላ፡
ስንደውን፡ ጠብቃ፡ / እንክርዳዱን፡ ነቅላ፡
ስትመግበን፡ እየን፡ / በፀሐይ፡ አብስላ።
ምሳሌ፡ ዘር፡ ሀገራችን፡
ንዴሕ፡ ዝናም፡ መንግሥታችን፡ / አዝማች፡)

(ለ) ልጅነት፡ የያዘው፡ / ምላሳችን፡ መንክ፡
ከቋንቋችን፡ በፊት፡ / ሌላ፡ ቋንቋ፡ አይንክ፡
ግእዝ፡ ከማርኛ፡ / አስተባብሮ፡ ሲያውቅ፡
ከውጭ፡ አገር፡ ቋንቋ፡ / ያንጊዜ፡ ይንጠቅ።

የፍቅራ፡ ንጉሜ።

እ፡ ኢሳት፡ ወልድ፡ ከፍል።

2—ሰም ፡ ለበስ ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ፡

(ሀ) ሰፊ ድኅ ፡ ወንፊት ፡ / አያለ ፡ በጃችን ፡
ያልተነፋ ፡ ዳቂት ፡ / ምንው ፡ ማቡካታችን ።

አ ፡ ዚፋን ፡ ወልድ ፡ ዘፍሌ ።

(ለ) ያ ፡ ማዶ ፡ ተራራ ፡ / ረጅም ፡ ነው ፡ በጣም ፡
በኩብት ፡ ነው ፡ እንጂ ፡ / በአግር ፡ አያስወጣም ፡
ያ ፡ ልጅ ፡ ተራራውን ፡ / ሊወጣ ፡ ያስባል ፡
ሀቀቁ ፡ ሲያቅተው ፡ / ድኽ ፡ እንዴት ፡ ይዘልቃል ።

ግንተው ፡ ወርቅ ፡ እሼቱ ።

3—ሰም ፡ ለበስ ፡ ውስጠ—ወይራ ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ።

(ሀ) ተሰቦ ፡ ገብቷል ፡ ከቤታችን ፡
መቼ ፡ ይወጣል ፡ / በሽታችን ።

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

(ለ) እምቢልታ ፡ መለከት ፡ / የሚሰማው ፡ የት ፡ ነው ፡
አንዱም ፡ በስርቆሽ ፡ በር ፡ / አንዱም ፡ በግቢ ፡ ነው ።

ግንተው ፡ ወርቅ ፡ እሼቱ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

(ሐ) ሰንበቴያችን ፡ ደርሶ ፡ / ደግሰ ፡ አለብን ፡
እንደትረጂን ፡ ይሁን ፡ / እህል ፡ ቅመሙን ፡
እሺ ፡ ምን ፡ ቸገረኝ ፡ / ያለኝ ፡ ጉልበቴን ፡
ለምለም ፡ ወጥቤታችን ፡ / ታውቃለች ፡ ምጥን ፡
እኛ ፡ ነጭ ፡ አዝመዳን ፡ / እንችላለን ፡
አንተ ፡ ጥቁር ፡ ቅመም ፡ / አበሱዳን ፡ ሁን ።

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

4—ወርቃ—ወርቅ ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ።

(ሀ) አጥንቱን ፡ ልልቀመው ፡ / መቃብር ፡ ቆፍሬ ፡
ጎበናን ፡ ከሸዋ ፡ / አሉላን ፡ ተትግሬ ፡
ስመኝ ፡ አድራአለሁ ፡ / ትናንትና ፡ ዛሬ ፡
አሉላን ፡ ስጥይት ፡ / ጎበናን ፡ ለጭሬ ፡
ተሰበሰቡና ፡ / ተማማሉ ፡ ማላ ፡
አሉላ ፡ ተትግሬ ፡ / ጎበና ፡ ተጋላ ።
ጎበና ፡ ሴት ፡ ልጄን ፡ / ሊያስተምር ፡ ፈረሰ ፡
አሉላ ፡ ሴት ፡ ልጄን ፡ / ጥይት ፡ ሊያስተኩስ ።
አገሬ ፡ ተባብራ ፡ / ካልረገጠች ፡ እርኩብ ፡
ነገራችን ፡ ሁሉ ፡ / የእንቧይ ፡ ካብ ፡ የእንቧይ ፡ ካብ ።

ትምህርት ፡ እንዲሰፋ ፡ / ጉልበት ፡ እንዲጠና ፡
አራቱ ፡ ጉበኤ ፡ / ይነሙልንና ፡
መኩንን ፡ ደረሰ ፡ / አሉላ ፡ ጎበና ፡
አገራችን ፡ ትማር ፡ / አሁን ፡ እንደገና ፡
ጎበና ፡ ከፈረሰህ ፡ ጋራ ፡ ተነሥ ፡ እንደገና ፡ (አዝማች ፡)

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

የወገኑ ፡ ጉበኤ ፡ በመር ፡ ተማሪ ፡ በቱ ፡ በአደባባይ ፡ ስረት ፡ የሚገጥመው ፡ ወርቃ ፡ ወርቅ ፡ ግጥም ።

(ለ) ውረድ ፡ እንውረድ ፡ / ተባባሉና ፡
አስደበደቡት ፡ / አፋፋ ፡ ቆሙና ፡
የጥጃ ፡ ማራ ፡ / መምሬ ፡ ማምሻ ፡
ወዲህ ፡ በዳዊት ፡ ወዲህ ፡ በጋሻ ፡
ፈሪ ፡ ፈራና ፡ / እጉድባ ፡ ቢኖ ፡
ጆሮውን ፡ በላው ፡ / ያይዋ ፡ ቀበኛ ፡
ቂጡን ፡ ደግመው ፡ / የአባብ ፡ ሸረኛ ፡

(ሐ) በስም ፡ ብቻ ፡ መክበር ፡ / ሥራውን ፡ ሳይሠሩ ፡
የግብጦች ፡ ዱለት ፡ ነው ፡ / መቼ ፡ የማገበሩ ።
በሀገራችንም ፡ / ኑበሬድና ፡ አሠጊ ፡
የላላት ፡ ስም ፡ ነው ፡ / መቼ ፡ የበለጸገ ፡
ነፃነት ፡ ከሌላት ፡ ከሀገሩ ፡ በሀገሩ ፡
ፍደም ፡ አይበልም ፡ የነፃነት ፡ ክብሩ ።
ንጉሥ ፡ ሳይኖራቸው ፡ / ስርያና ፡ አርመን ፡
መርጠው ፡ ይሾማሉ ፡ / በትረክና ፡ አቡን ፡
ከወገኑ ፡ መርጦ ፡ / ጳጳስ ፡ የማይሾም ፡
ከመቢያችን ፡ በቀር ፡ / ሌላ ፡ ሕዝብ ፡ የለም ፡

አ ፡ ዚፋን ፡ ወልድ ፡ ዘፍሌ ።

5—ኅብር ፡ የአማርኛ ፡ ቅኔ ፡

(ሀ) አሁን ፡ ምን ፡ ይጠቅማል ፡ / ሱስኛ ፡ መሆን ፡
ብዙ ፡ ሴት ፡ ፈረሰ ፡ / ትናንት ፡ በዚያ ፡ ቡን ፡

ግንተው ፡ ወርቅ ፡ እሼቱ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

(ለ) ቊርሳችን ፡ እንጠጣ ፡ / ምሳችን ፡ ዐባይ ፡
ሻይ ፡ ግብዣችን ፡ ዳምት ፡ / ቡሬ ፡ አደባባይ ፡
ራታችን ፡ ጎንደር ፡ / አጣጣሚ ፡ ላይ ፡
አቶሞቢላችን ፡ / ላንቻይይለሞይ ፡

የፍታሌ ፡ ንጉሤ ፡ (፲፱፻፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ።)

- (ሐ) አግረኛ፣ እንዳይሆን፣ / ይኸ፣ ሙጋዴን፣
ጌደው፣ ሳያልፍበት፣ / በደጉ፣ ዘመን፣
ዘሐግ፣ ቤት፣ ገብቶ፣ / ምንው፣ ቢወሰን፣

ደረሰው፣ ሙጋ፣ ወ፣ ቴ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

6—አንዳር፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣

- (ሀ) ወዳጅ፣ ማለት፣ አብሮ፣ / ሲበክን፣ ነው፣ እንጂ።
እንደ፣ ዓይን፣ እንደ፣ ጆሮ፣ / እንደ፣ እግር፣ እንደ፣ አጅ።

- (ለ) የኔንም፣ ጎጆ፣ ቆጠሩኸ።
እንደ፣ ሰው፣ አፃራኸ።

7—አፍራኸ፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣

- (ሀ) ማለል፣ ታውቃለህ።
አትሰጥም፣ እንጂ፣ ከጠላህ።

ግንተው፣ ወርት፣ እየታ።

- (ለ) እምዬ፣ ምኒልክ፣ / በቅሎ፣ ስጠኝ፣ ብዬ፣ / አኔ፣ አልለምንህም።
ከባ፣ ስጠኝ፣ ብዬ፣ / አኔ፣ አልለምንህም።
ብርም፣ ስጠኝ፣ ብዬ፣ / አኔ፣ አልለምንህም።
አምና፣ ነበር፣ እንጂ፣ / ዘንድሮ፣ የለህም።

ይህ፣ ግጥም፣ የተገጠመው፣ የአኔ፣ ምኒልክ፣ መሆኑ፣ ተደብቆ፣ ላለ፣ በጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡ ነው።

8—ውስጠ-ወይራ፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣

- (ሀ) ማሽላና፣ ስንዴ፣ / ባንድ፣ አብረን፣ ስንቆላ፣
እያረረ፣ ሰቀ፣ / የባሕር፣ ማሽላ።
ከሰል፣ የሚሆኑ፣ ብዙ፣ እንጨቶች፣ ሰሉ።
ዝግባ፣ ለምን፣ ይሆን፣ ይቁረጥ፣ የሚሉ።

የፍቃዱ፣ ንጉሤ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

- (ለ) አብርሃም፣ በጣላ፣ / ከሣራ፣ ከሚስቱ።
ባሪያውን፣ አጋርን፣ / አስወጣት፣ ከቤቱ።
በዚህም፣ ተጣልተው፣ / ወጡ፣ አደባባይ።
ዳኛውም፣ ፈረደ፣ / በሁለቱም፣ ላይ።
አንተም፣ ወርተህ፣ ብላ፣ / አንቺም፣ ወርተኸ፣ ብዬ።
አላጋር፣ እንጂ፣ / አይበላም፣ ወይ።

ወልደ፣ ድት፣ ጋሼ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

— 344 —

የአማርኛ፣ ቅኔ።

የአማርኛ፣ ግጥም፣ ወይም፣ መዝሙር፣ «የአማርኛ፣ ቅኔ፣» እንደሚባል፣ ባለ ፈው፣ አስታውቀናል። ከዚህም፣ በቀር፣ ከጉባዔ፣ ቃና፣ እስከ፣ መወደስ፣ ወይም፣ እስከ፣ ዕጣን፣ ምገር፣ በሉት፣ ክፍሎች፣ ሁሉ፣ እየገባ፣ ሲነገር፣ የአማርኛ፣ ቅኔ፣ ይባላል። እንዳንድ፣ ጊዜ፣ ግዕዙን፣ ጣልቃ፣ እያስገባ፣ በመተባበርና፣ በመተሳሰር፣ ሲነገር፣ ይገኛል። እንዳንድ፣ ጊዜም፣ ከጋልኛና፣ ከሌላም፣ ቋንቋ፣ ጋር፣ እየተሰበሰበ፣ ይነገራል። እነሆ፣ ለምሳሌ፣ ጥቂቶቹን፣ እናሳያለን።

የአማርኛ፣ ጉባኤ፣ ቃና። (ምሥጢሩ፣ አጥፈ፣ ላለ፣ ያላወፈ፣ እይት፣ ግብት፣ ነው።)

ልጆች፣ ተማሩ፣ / የፍርድን፣ ሥራ፣ ቀጥታ፣
እይጥ፣ በበላ፣ ስንዴን፣ / አምጣን፣ ዳዋ፣ ተመታ።

የአማርኛ፣ ዋዜማ። (ምሥጢሩ፣ መጥ፣ ግብዛትን፣ ያለ፣ መንቀፍ፣ ነው።)

- (ሀ) ቆመ፣ የሰኳር፣ ጠጅ፣ /
ውስተ፣ ደብረ፣ ማሕው፣ ልብን፣ / ሀገረ፣ ሥቃይ፣ ወተድላ፣
መወደይን፣ በበተራሆሙ፣ አረቂ፣ ወጠላ፣
ወበውስተ፣ ቤርሚል፣ ልብን፣ / ምስትንብሉ፣ በቀል፣ አተላ፣
እሳተ፣ አራዳ፣ ከሻክ፣ / እሷው፣ ተቃጥላ፣
አውወየታ፣ ለባቢሱን፣ ገላ።

የፍቃዱ፣ ንጉሤ፣ (ጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡)

- (ለ) ጥንጥር፣ ደብተራ፣ ስንጥ፣ ግህለ፣ ሥላሴ፣ የተቀሃው፣ (በጸጃጸ፣ ፡ ፡ ፡ ፡ ያህል።)
ግሩም፣ እምግሩማን፣ /
ግህለ፣ ሥላሴ፣ ያዕቆብ፣ / አንተ፣ ጸጎክ፣ ልዕልና፣
ወዘኅረየክ፣ መለኮት፣ ፍና፣
እስመ፣ አባ፣ ዲና፣ ለሊክ፣ / ወፈረሰ፣ ዘሐክ፣ ዲና፣
በዲና፣ ተሻጉሉ፣ / ዘይቤሉ፣ ጄና፣
ወኢተርፈ፣ አሐዱ፣ ለዜና።

የአማርኛ፣ ሥላሴ፣ ቅኔ።

- (ሀ) የራንኤሉ፣ ደብተራ፣ ብርሌ፣ ለላሐፈ፣ ኅእዛ፣ ገብረ፣ ሥላሴ፣ የሰጡት፣ ቅኔ።
ዐምደ፣ ቤት፣ ገብረ፣ ሥላሴ፣ / ቅንቅን፣ ሲበላህ፣ የምትኖረው፣
አሰናብተኝና፣ ልውረድ፣ ጌታዬ፣ / አድናለሁና፣ ብሔር፣
ደግሞ፣ ቆት፣ (ቆቃ) አለ፣ አሉ፣ / የሚያዝ፣ ሲበር፤

